

ปรัชญาและการขับเคลื่อน เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาประเทศ

สัมภาษณ์พิเศษ เลขาธิการ สศช.

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีภูมิคุ้มกัน

การรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด

<http://www.nesdb.go.th> e-mail: deco@nesdb.go.th

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๔๖๒ ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐

โทร. ๐-๒๒๒๔๒-๔๔๔๑-๒ โทรสาร ๐-๒๒๒๔๑-๙๓/๐๕, ๐-๒๒๒๔๑-๖๖๓๕

จ ร ส ศ ส

ISSN 0125-0892

N E S D B

ปีที่ ๔๘ ฉบับที่ ๑ มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๔

เศรษฐกิจและสังคม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
Office of the National Economic and Social Development Board

พระบรมราโชวาท

“...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้วจึงค่อยสร้างเสริมความเจริญขั้นที่สูงขึ้นตามลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยมิได้คำนึงถึงความสมดุลและความสัมพันธ์อันสอดคล้องในองค์ประกอบต่างๆ อย่างเพียงพอ อาจทำให้เศรษฐกิจของประเทศล้มเหลวได้...”

พระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วันศุกร์ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
ตั้งแต่ฉบับที่ ๘ ถึงฉบับที่ ๑๑

คณะที่ปรึกษา

เลขาธิการฯ	นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ
รองเลขาธิการฯ	นางเพ็ญจา อ่อนชิต นางสุวรรณี คำมั่น นายปรเมธี วิมลศิริ นายชาณวิทย์ อมตะมาทฐาติ นายธนาธิป ณะเอม นางสาวลดาวัลย์ คำภา

ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน

นางนิตยา กมลวัธนินดา
นางชุดินาฏ วงศ์สุบรรณ
นายสมชาย ศักดาเวศิธร
นายภูมิไจ อัดตะนันท์
นางวันดา มหากิจ
นางสาวสุมาลี เดชานุรักษ์กุล
นายไพโรจน์ โพธิวงศ์

บรรณาธิการบริหาร

นางสาวภาวณี วัฒนา

บรรณาธิการผู้พิมพ์โฆษณา

นางภาณี ชนาธิปกรณ์

กองบรรณาธิการ

นางสาวประสพศรี รักความสุข
นางสาววีณา เตชะพนาดร
นางภาณี ชนาธิปกรณ์
นางนิสวันต์ พิชญ์ดำรง
นายธีระพงษ์ มัลลย์ทอง
นางสาววัชรีย์ พุ่มทอง
นายสุรพล สอนขยัน

ฝ่ายจัดการ

นายธีระพงษ์ มัลลย์ทอง

ฝ่ายศิลปกรรมและภาพ

นายเนาวฤทธิ์ ฤทธิแปลก

ออกแบบและพิมพ์ที่

บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
โทร. ๐-๒๙๐๓-๘๒๕๗-๙

สารบัญ

บทบรรณาธิการ

สาระในเล่ม

- ๕ สัมภาษณ์พิเศษ เลขาธิการ สศช.
- ๙ การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ
- ๑๕ จากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคตของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ๑๙ การพัฒนาคนและสังคมไทยตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
- ๒๕ การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีภูมิคุ้มกัน
- ๒๙ การรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด
- ๓๕ “แข่งขัน” อย่าง “พอเพียง” ความเหมือนบนความแตกต่าง
- ๔๑ พัฒนาการของการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ๔๔ ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา
- ๔๗ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศแก่สาธารณชนทั่วไป ตลอดจนเป็นสื่อกลางในการรายงานความเคลื่อนไหว สถิติทางเศรษฐกิจและสังคมให้ผู้อ่านทราบข้อเท็จจริงอย่างถูกต้องกับสถานการณ์

โปรดทราบ

บทความ ข้อคิดเห็นและข้อเขียนต่างๆ ในวารสารเศรษฐกิจและสังคมเป็นความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เขียน มิใช่เป็นความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

บรรณาธิการ

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทยมาตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ จนถึงปัจจุบัน ทุกภาคส่วนของสังคมได้น้อมนำมาประยุกต์ใช้ในเรื่องต่างๆ ทุกระดับอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับปัจเจกไปถึงประเทศ สำหรับการน้อมนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาประเทศ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้นำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ จนถึงปัจจุบัน และต่อเนื่องถึงแผนพัฒนาฉบับที่ ๑๑

การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางว่าเป็นแนวทางที่ถูกต้อง จะเห็นได้จากวิกฤติเศรษฐกิจหลายครั้งที่ผ่านมา ซึ่งเกิดจากความไม่พอเพียง ขาดความสมดุล และสามารถแก้ไขให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาประเทศอย่างเป็นลำดับขั้นตอนด้วยความพอประมาณ มีเหตุผล รอบคอบ สามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม อาศัยความรู้ที่ถูกต้องและยึดมั่นในคุณธรรมเป็นหลักสำคัญ ทำให้ประเทศไทยสามารถพัฒนาไปสู่ความสมดุลได้อย่างยั่งยืน

วารสารเศรษฐกิจและสังคมฉบับนี้ขอเสนอสาระการขับเคลื่อนและประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการวางแผนพัฒนาประเทศในแง่มุมต่างๆ ทั้งการขับเคลื่อนในภาพรวม และภาคีการพัฒนาต่างๆ รวมทั้งตัวอย่างการประยุกต์ใช้กับการพัฒนาชุมชน ตลอดจนการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในมิติต่างๆ ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งให้แก่ระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาคนและสังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ได้ย้ำถึงความสอดคล้องของแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจที่แข่งขันได้ และความสำคัญของการปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่คนรุ่นใหม่ โดยสอดแทรกไว้ในหลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ ซึ่งสามารถติดตามได้ภายในเล่ม

สารนำรัฐ

สัมภาษณ์พิเศษ

สัมภาษณ์พิเศษ เลขาธิการ สศช. นำเสนอแนวคิดของ นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาประเทศ ซึ่งได้เริ่มน้อมนำมาเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จะมุ่งการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับภาคเอกชนและภาคประชาชนมากขึ้น เป็นแนวทางให้การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

เรื่องเด่นประจำฉบับ

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ กล่าวถึงความหมาย นิยาม และแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ และยกตัวอย่างกรณีศึกษาชุมชนบ้านดอกบัว ที่ได้ประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ และรางวัลชนะเลิศการประกวดผลงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

บทความประจำฉบับ

จากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคตของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการให้ภาพการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของภาคการพัฒนาที่สำคัญ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และปัจเจก รวมทั้งผลของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทำให้ภูมิคุ้มกันของประเทศเพิ่มขึ้นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งกล่าวถึงอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และแนวทางการขับเคลื่อนในระยะต่อไป

การพัฒนาคนและสังคมไทยตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวถึงการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ในการพัฒนาคนและสังคม ความสำเร็จที่เกิดขึ้น และทิศทางการพัฒนาคนและสังคมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไป ทั้งในด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัยตามหลักปรัชญาฯ และการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่สังคมไทย

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีภูมิคุ้มกัน ซึ่งประเด็นการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ โดยศึกษาจากบทเรียนการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา การเชื่อมโยงหลักปรัชญา กับเศรษฐกิจมหภาค และการประยุกต์ใช้ปรัชญา เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจ การสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ การสร้างภูมิคุ้มกันในระบบเศรษฐกิจ และการสร้างความสมดุลของระบบเศรษฐกิจ

การรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด
นำเสนอการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในด้านต่างๆ การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมโดยใช้นวัตกรรมจากภูมิปัญญาชาวบ้านและเทคโนโลยีที่เรียบง่ายและได้ผลดี การปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน ทั้งภาคเกษตรอุตสาหกรรม และครัวเรือน รวมทั้งผลที่ได้รับจากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“แข่งขัน” อย่าง “พอเพียง” : ความเหมือนบนความแตกต่าง ซึ่งประเด็นที่คนทั่วไปมักเกิดความสงสัยว่า หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจะขัดแย้งกับหลักเศรษฐกิจแข่งขันหรือไม่ บทความนี้จะวิเคราะห์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า หลักการทั้งสองไม่ได้ขัดแย้งกัน เพียงแต่ธุรกิจจะต้องปรับเปลี่ยนหลักการดำเนินธุรกิจจากการแข่งขันแบบไม่แบ่งปัน มาเป็นการแข่งขันแบบพอเพียงและแบ่งปัน นำไปสู่ความยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจในที่สุด

พัฒนาการด้านการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวถึงผลการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วยกลุ่มวิชาสำคัญ ๕ กลุ่มคือ วิชาพื้นฐาน เศรษฐศาสตร์ เกษตรและสิ่งแวดล้อม ปรัชญา และการประยุกต์ในวิชาชีพ

ข้อมูลความรู้

ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร
กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา นำเสนอผลการสำรวจการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มต่างๆ ที่ สศช. ดำเนินการโดยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์จำนวน ๑,๐๐๐ ชุด กล่าวถึงรูปแบบและการประยุกต์ใช้ปรัชญาฯ ปัจจัยความสำเร็จของการประยุกต์ใช้ ปัญหาและอุปสรรคและแนวทางแก้ไขปัญหาในการประยุกต์ใช้

แนะนำโครงการวิจัย

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน นำเสนอผลการศึกษาโครงการวิจัยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ๖ แห่ง โดยกล่าวถึงความเป็นมาของการจัดตั้งศูนย์ศึกษาฯ ความเชื่อมโยงของการดำเนินงานศูนย์ศึกษาฯ กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และผลที่ได้จากการดำเนินการศูนย์ศึกษาฯ ดังกล่าว

แผนพัฒนาประเทศกับการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นิสวันต์ พิษณุดำรง*

บทนำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยตั้งแต่ปี ๒๕๑๗ เป็นต้นมา ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วนว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตั้งแต่การดำเนินชีวิตของปัจเจกไปสู่การพัฒนาประเทศ ในเรื่องนี้ นายอาคม เติมพิทยาไพสิฐ เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาประเทศไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

การพัฒนาประเทศจากการมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติสู่การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง

เลขาธิการ สศช. ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และความอยู่ดีมีสุขของประชาชนชาวไทย แบ่งได้เป็น ๓ ช่วง ดังนี้ ช่วงที่ ๑ เน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก มีนโยบายพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างชัดเจน ด้วยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและความเป็นประเทศเกษตรกรรมที่อุดมสมบูรณ์ผลิตสินค้าและบริการเพื่อการส่งออก ช่วงที่ ๒ มุ่งส่งเสริมการส่งออกและทดแทนการนำเข้า เป็นการนำเข้าปัจจัยการผลิตที่มีราคาถูก โดยเฉพาะแรงงานและที่ดิน เพื่อส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ ประกอบกับประเทศไทยมีการนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภค จึงเริ่มดำเนินนโยบายสนับสนุนอุตสาหกรรมเพื่อส่งเสริมการส่งออกและทดแทนการนำเข้าที่เป็นการลงทุนจากต่างประเทศ เกิดการลงทุนเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ แต่มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เป็นการสอนให้ใช้เครื่องจักรได้เท่านั้น ไม่มีการสร้างความรู้ความเข้าใจที่สามารถนำมาดัดแปลงให้เป็นเทคโนโลยีของไทยได้ ผลจากการพัฒนาทั้งสองช่วง เป็นระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑-๗ จึงพบว่า “เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน” ส่วนช่วงที่ ๓ ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนาประเทศเริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา ที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง อย่างเป็นองค์รวม มีความสมดุล และความยั่งยืน มุ่งพัฒนาคน สร้างความพร้อมของระบบให้สามารถปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงและรู้เท่าทันโลกาภิวัตน์ ซึ่งเป็นทิศทางการพัฒนาที่ถูกต้อง

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสอดคล้องกับหลักทางวิทยาศาสตร์

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และการศึกษาวิจัย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มพูนปัญญา โดยยึดหลักการพัฒนาสำคัญต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ที่มุ่งให้เกิดสมดุล และลดความเสี่ยง บทเรียนจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ทำให้การพัฒนาประเทศให้ความสำคัญกับการลดความเสี่ยงโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และวิธีการที่ต้องอาศัยการศึกษาวิจัย มีองค์ความรู้ ดำเนินการเป็นขั้นตอน พิสูจน์และทดลองทำก่อน ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์

“การพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ อาจไม่ต้องเผชิญกับวิกฤตเศรษฐกิจ หากคำนึงถึงการพัฒนาที่สมดุล และประเทศไทยอาจมีการเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นได้อีกมาก ถ้าสามารถพัฒนาเทคโนโลยีของตนเองขึ้นมาได้ ดังจะเห็นได้จากประเทศจีน อินเดีย เกาหลี ดังนั้น การพัฒนาที่สมดุลและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนา และไม่ขัดแย้งกับการนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ ถือเป็นการเพิ่มพูนปัญญาและการพึ่งตนเอง”

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งทำงานร่วมกับภาคประชาชนและภาคเอกชน

การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ มีจุดเน้นในการแก้ปัญหาพื้นฐานของสังคมไทย ได้แก่ ความเหลื่อมล้ำของคนในสังคม ทำให้ประชาชนในภาคชนบทได้รับประโยชน์จากการพัฒนา มีอาชีพที่สร้างรายได้อย่างเพียงพอ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี และคนที่ด้อยโอกาสหรือคนที่ไม่ได้เป็นเจ้าของทุนสามารถอยู่ได้ในสังคมอย่างพอใจในสิ่งที่มีอยู่ มีรายได้เลี้ยงตนเองโดยไม่ต้องมีหนี้สิน มีความรู้และสุขภาพที่แข็งแรง การขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงควรมุ่งการทำงานร่วมกัน ๓ ฝ่าย ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ดังนี้

ภาคประชาชน เป็นส่วนที่สำคัญมาก เนื่องจาก สศช. ไม่สามารถขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ทั้งหมดได้เพียงลำพัง แต่จะต้องทำงานร่วมกับภาคประชาชน โดยเฉพาะชนบท ปัจจุบันประเทศไทยมีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง อาสาสมัคร มูลนิธิ ตลอดจนปราชญ์ชาวบ้านที่มีภูมิปัญญา และควรส่งเสริมให้มีความรู้ทั้งแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีต่างๆ โดยเฉพาะการเกษตร

ภาคเอกชน ปัจจุบันมีความตื่นตัวในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น เป็นแนวโน้มที่ดี แต่ไม่ควรกำหนดให้เป็นข้อบังคับของการดำเนินธุรกิจ ต้องมุ่งดำเนินการด้วยจิตสาธารณะอย่างจริงจัง เป็นการทำความดีด้วยจิตอาสา และส่งผลดีต่อประชาชนให้สามารถพึ่งตนเองได้ เกิดการเรียนรู้ในการทำธุรกิจขนาดเล็ก และเชื่อมโยงกับธุรกิจที่ให้ความช่วยเหลือได้ อย่างไรก็ตาม ดร.มิชัย วีระโทยะ ได้กล่าวไว้ในภาคประชาชนและภาคเอกชน ก่อนที่ธุรกิจจะเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม จะต้องมีความรับผิดชอบต่อบุคคลก่อน ดังเช่นที่ได้เคยมีการปลูกฝังในการเรียนการสอนวิชาหน้าที่พลเมืองและวิชาศีลธรรมในอดีต ที่สอนให้เด็กรู้ว่าตนต้องปฏิบัติหน้าที่ในสังคม เช่น มีคุณธรรม จริยธรรม ช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคนดีของสังคม เป็นต้น เป็นการสร้างความรับผิดชอบต่อบุคคลต่อสังคมตั้งแต่วัยเด็ก อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ได้ถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ในการสร้างจิตสำนึกของประชาชนให้มีความรับผิดชอบต่อสังคม

สำหรับภาครัฐ ได้มีการกำหนดหน้าที่ไว้ชัดเจน และ สศช. ประสานความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่างๆ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ และบูรณาการการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ

“หลายเรื่องที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาฯ เป็นเรื่องสำคัญที่ต้องดำเนินการ แต่บางเรื่องมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการที่ยาวนาน อาทิ การสร้างความเป็นธรรมในสังคม หากเน้นการแก้ไขกฎหมายการถือครองที่ดิน ภาษีมรดก ภาษีที่ดิน และการใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินต่างๆ จะต้องใช้เวลานานกว่าจะเห็นผลเป็นรูปธรรม ดังนั้น จึงควรเน้นไปที่การสร้างความรู้ ความเข้าใจให้แก่ประชาชนในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะทำให้เกิดประโยชน์สูง สศช. มีบทบาทในการประสานนำองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญที่มีอยู่ในแต่ละหน่วยงาน ไปใช้ประโยชน์กับกลุ่มชาวบ้านและภาคธุรกิจ อาทิ การทำการเกษตรของหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องใช้หลักวิชาการและประสานงานกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนั้น จะเห็นว่า สศช. จะเน้นการทำงานที่เป็นระดับจุลภาคหรือโครงการที่ไม่ใหญ่จนเกินไป เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนได้มากขึ้น”

สศช. ได้ก่อตั้งมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นกลไกการขับเคลื่อน และมีการศึกษาวิจัยที่สามารถถ่ายทอดสู่ชุมชนหรือธุรกิจเอกชน อาทิ การวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มของตลาดผู้บริโภคระดับโลกในเรื่องอาหาร ที่ประเทศไทยมีความเข้มแข็ง เป็นโอกาสของประเทศ หรืองานศึกษาวิจัยด้านการเกษตร ที่มีแนวโน้มทำเกษตรอินทรีย์หรือการผลิตอาหารปลอดภัยมากขึ้น แล้วนำไปหารี้อย่างภาคประชาชนและภาคธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ภาคประชาชนและภาคเอกชนใช้แผนพัฒนาฯ มากขึ้น

เลขาธิการ สศช. ได้ชี้ประเด็นการนำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติ การดำเนินงานภายใต้แผนพัฒนาฯ มักบังเกิดผลน้อย อาจเป็นเพราะพิจารณาจากภาครัฐฝ่ายเดียว เพราะในอดีตทุกหน่วยงานจะต้องนำแผนพัฒนาฯ ไปดำเนินการ แต่ปัจจุบัน มีรัฐธรรมนูญและนโยบายของรัฐบาลเป็นกรอบการดำเนินงาน และกลุ่มที่นำแผนพัฒนาฯ ไปใช้ มีแนวโน้มเป็นภาคประชาชนและภาคเอกชนที่นำไปใช้ต่อยอดการดำเนินงานมากขึ้น โดยเฉพาะการวิเคราะห์ผลกระทบและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการชี้ทิศทางในอนาคต

“ตัวอย่างเช่น การใช้ทุนวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจโดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ด้านการออกแบบ ภาคเอกชนสามารถนำไปต่อยอด ดำเนินการวิจัยและพัฒนาต่อเนื่อง ก็จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความแตกต่างจากสินค้าราคาถูกที่วางขายทั่วไปในตลาด และกำหนดราคาให้สูงขึ้น ทำให้ภาคเอกชนมีกำไรเพิ่มขึ้น เมื่อเทียบกับการใช้แผนพัฒนาฯ ในอดีต ผู้ใช้หลักเป็นภาครัฐ กับการใช้แผนในปัจจุบัน ผู้ใช้หลักเป็นภาคเอกชนและภาคประชาชน แม้จะไม่เกิดผลจากการใช้แผนในภาครัฐมากดังเช่นในอดีต แต่ผลประโยชน์จากการใช้แผนพัฒนาฯ จะอยู่กับภาคเอกชนและประชาชนมากขึ้น”

การปลูกฝังแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการศึกษาทุกระดับ

สศช. มีบทบาทในการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษา โดยประสานกับสถานศึกษาให้สอดแทรกการสอนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ เพราะปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำรงชีวิต การทำมาหากินอย่างมั่นคง มีหลักในการดำเนินธุรกิจอย่างมีเหตุผล ที่จะต้องปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก

“ผมคิดว่าควรเริ่มตั้งแต่ระดับประถม โดยสอนให้ไม่ทำอะไรเกินตัว ใช้หลักพอประมาณ มัธยัสถ์ ให้มีเงินเหลือสำหรับออม และทำบัญชี โดยเปิดบัญชีเงินฝากกับธนาคารออมสิน ในระดับมัธยม อาจสอดแทรกหลักการสหกรณ์ไว้ในการเรียนการสอน ให้รู้หลักการบริหารเงินสำหรับการใช้จ่าย การออม และการลงทุน ระดับอุดมศึกษา อาจสอนโอกาสการทำธุรกิจ หรือรูปแบบการลงทุนในสาขาที่ประกอบอาชีพ การบริหารความเสี่ยง และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เป็นการให้ความรู้การบริหารทางการเงิน หากมีการปลูกฝังตั้งแต่เด็กเช่นนี้ เมื่อเด็กจบการศึกษา ก็จะมีจิตสำนึกในเรื่องความมีเหตุผล พอประมาณ ไม่ทำอะไรสุดเล็ง”

การใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ซึ่งมุ่งลดความเสี่ยง ความพอประมาณในการดำรงชีวิต การมีความรู้และเหตุผล ขณะที่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการใช้อย่างรู้เท่าทัน บางเรื่องจำเป็นต้องใช้เพื่อสร้างรายได้ จะต้องกำหนดการใช้ที่เหมาะสม ตรงกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่จะต้องไม่เกิดผล อาทิ หากจะบุกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ก็ต้องพิจารณาความสมดุลของผลหรือพอเพียง และพิจารณาทางเลือกอื่นๆ ควบคู่กันไป การเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรอาจไม่จำเป็นต้องบุกป่า แต่ใช้วิธีการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และกระบวนการผลิตที่สะอาด ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการผลิตมีความยั่งยืน

“เป้าหมายในการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม จึงอยู่ในทิศทางเดียวกัน ที่ต้องการให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมั่นคง ยั่งยืน หากปฏิบัติดังเช่นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑-๗ โดยเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ แม้ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น แต่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมและร่อยหรอลง เกิดความเหลื่อมล้ำของคนในสังคมในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีอยู่น้อย แต่หากรู้วิธีการใช้ที่ถูกต้อง เช่น งดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ ส่งเสริมให้มีการใช้ซ้ำ หรือนำมาใช้ใหม่ ทรัพยากรธรรมชาติก็จะไม่เสื่อมโทรม อยู่กับคนได้นาน ทำให้คนมีกินมีใช้ และมีคุณภาพชีวิตและสุขภาพที่ดี นอกจากนี้จะต้องมีการบริหารจัดการความเสี่ยงซึ่งเกิดจากภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้นทั่วโลก อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ไม่ว่าจะเป็นพายุที่รุนแรง คลื่นยักษ์สึนามิ แผ่นดินไหว โดยเฉพาะปัญหาน้ำท่วมซึ่งได้สร้างความสูญเสียให้แก่ประเทศไทยอย่างใหญ่หลวง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยจะต้องมีระบบการบริหารจัดการน้ำอย่างถาวร เพื่อป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้นอีกในอนาคต”

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ต้องอาศัยองค์ความรู้ การปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลง และการกระจายความเสี่ยง

ในปี ๒๕๕๘ ประเทศไทยจะเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เลขาธิการ สศช. ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า วัตถุประสงค์ของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนเป็นการมุ่งให้เกิดตลาดสินค้าและบริการที่เป็นหนึ่งเดียว การค้าของทั้ง ๑๐ ประเทศสมาชิกเสมือนเป็นประเทศเดียวกันโดยไม่แบ่งตามอาณาเขตของประเทศ ดังนั้น สินค้าและบริการในประเทศหนึ่ง จะสามารถขายในอีกประเทศหนึ่งได้โดยไม่เสียภาษี เศรษฐกิจพอเพียงจะเข้ามาประยุกต์ใช้ได้ เมื่อมีการรวมกลุ่มกัน จะเห็นศักยภาพของแต่ละประเทศในการผลิตสินค้าราคาถูก เป็นความได้เปรียบในการขยายการค้าที่จะรุกเข้ามาในประเทศไทย จึงต้องอาศัยการศึกษาวิจัยเพื่อประกอบการตัดสินใจผลิตสินค้าชนิดเดียวกับที่ประเทศอื่นสามารถผลิตได้ในราคาถูกกว่า

ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้ โดย (๑) มุ่งให้เกิดการไหลเวียนอย่างเสรีของสินค้า บริการ การลงทุน เงินทุน การพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุนและแรงงานฝีมืออย่างเสรี (๒) ให้อาเซียนเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยจะริเริ่มกลไกและมาตรการใหม่ๆ ในการปฏิบัติตามข้อริเริ่มทางเศรษฐกิจที่มีอยู่แล้ว (๓) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน เพื่อลดช่องว่างการพัฒนา และทำให้ประเทศเหล่านี้สามารถร่วมกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน (๔) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค ตลาดการเงินและตลาดทุน การประกันภัยและภาษีอากร การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม พัฒนาความร่วมมือด้านกฎหมาย การเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือแรงงาน

ผู้นำอาเซียนได้เห็นชอบให้เร่งรัดการรวมกลุ่มสินค้าและบริการสำคัญ ๑๑ สาขา เป็นการนำร่อง โดยมีประเทศสมาชิกรับผิดชอบในการจัดทำแผนในแต่ละสาขา ดังนี้ ไทย : ท่องเที่ยวและการบิน พม่า: สินค้าเกษตรและสินค้าประมง อินโดนีเซีย : ยานยนต์และผลิตภัณฑ์ไม้ มาเลเซีย: ยางและสิ่งทอ ฟิลิปปินส์: อิเล็กทรอนิกส์ สิงคโปร์: เทคโนโลยีสารสนเทศรวมทั้งผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องและการบริการด้านสุขภาพ”

^๒ ที่ประชุมประธานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย. “ประชาคมอาเซียน” (ออนไลน์) . เข้าถึงได้จาก thaifacultysenate.com/Documents/ASEAN%๒๐Main.pdf - สืบค้นเมื่อ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔ และ กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ . “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (ออนไลน์) . เข้าถึงได้จาก www.mfa.go.th/internet/document/๗๔๐.doc สืบค้นเมื่อ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๕๔

“ประเด็นนี้เรามาลู่หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเทศไทยต้องม้องค์ความรู้และความสามารถในการผลิตสินค้าชนิดนั้น หากมีไม่พอ จะสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงโดยผลิตในสิ่งที่สามารถทำได้ดีกว่า และจะต้องยึดหลักการกระจายความเสี่ยง บางกรณี ประเทศไทยอาจผลิตได้ไม่ทันก็ ต้องวิจัยหาแนวทาง/โอกาสทางธุรกิจอยู่ในตลาดเดียวกันโดยไม่ต้องให้รัฐช่วยเหลือ อาจพัฒนาสินค้าและบริการของไทยให้มีความแตกต่าง มีคุณภาพสูงขึ้น เพราะผู้บริโภคทุกคนต่างต้องการบริโภคสินค้าและบริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน การปรับกระบวนการผลิตให้สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพสูงขึ้น ต้องอาศัยความรู้ซึ่งมาจากการศึกษา และการสร้างภูมิปัญญาให้แก่ผู้ประกอบการไทย โดยฝึกตั้งแต่วัยเด็กให้มีความคิดสร้างสรรค์ เมื่อจบการศึกษาและทำงานในด้านต่างๆ ก็สามารถผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพและมีความแตกต่าง”

ผลกระทบอีกประการหนึ่งที่จะเกิดขึ้นจากการมีประชาคมอาเซียน ได้แก่ การเคลื่อนย้ายของวัฒนธรรมอย่างเสรี ทำให้วัฒนธรรมในอนุภาคนั้นแนวโน้มที่จะรวมเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้น ประเทศไทยจะต้องเรียนรู้วัฒนธรรมต่างชาติ และประชาคมอาเซียนได้กำหนดวิธีการปฏิบัติต่อคนในประเทศสมาชิกให้เสมือนเป็น “สัญชาติอาเซียน” เดียวกัน ให้เข้าใจในเรื่องกฎ กติกาหลักที่ใช้ร่วมกัน เช่น การเคารพ วัฒนธรรมของประเทศที่อาศัยอยู่ ไม่ทำสิ่งที่ลบหลู่หรือขัดแย้งกับวัฒนธรรม ดังเช่นสังคมไทยที่มีคนจากหลากหลายวัฒนธรรมสามารถอาศัยอยู่ด้วยกันได้อย่างสงบสุข

สศช.ประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการทำงานที่เน้นการศึกษาวิจัย การลงพื้นที่ และการทำนอย่างบูรณาการ

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาปรับใช้ได้ทุกระดับ รวมทั้งการทำงานของ สศช. แต่ละสำนักต้องพิจารณา งานที่รับผิดชอบ ทั้งการจัดทำนโยบายและแผน การวิเคราะห์โครงการ เศรษฐกิจมหภาค และการประเมินผลที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ เป็นการสร้างรายได้ องค์ความรู้ ภูมิคุ้มกัน และขีดความสามารถของประเทศ รวมทั้งกำหนดขนาดที่เหมาะสมในการพัฒนา การลงทุน ด้านต่างๆ จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยที่เชื่อมโยงงานของ สศช. กับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยดำเนินการศึกษาวิจัยภายใน สศช. ให้มากขึ้น เพราะเจ้าหน้าที่ สศช. มีความสามารถในการวิเคราะห์ มีความพร้อมของข้อมูล และรับฟังความคิดเห็นจากภายนอก จะทำให้ข้อเสนอแนะต่างๆ ของ สศช. มีความครอบคลุม ครบถ้วน ถูกต้อง และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

“ขอยกตัวอย่างเรื่องเศรษฐกิจมหภาคที่มุ่งการเจริญเติบโตจากประสิทธิภาพการผลิต หรือประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ ทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจมีความยั่งยืน หรือในช่วงที่ประเทศมีความต้องการใช้เงินลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานสูง ก็จะต้องวิเคราะห์ ขีดความสามารถในการกู้ยืมเงินของประเทศ และจำกัดภาระหนี้ ประเทศไทยควรสร้างรายได้ที่เป็นฐานภาษีของประเทศเพิ่มขึ้น ทำให้กำลังซื้อในประเทศสูงขึ้น พร้อมกับการสร้างวินัยการออม ดังเช่นที่ สศช. เคยเสนอการตั้งกองทุนการออมแบบบังคับ ทำให้เศรษฐกิจภายในประเทศมีความแข็งแกร่ง ไม่ต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศ”

เมื่อศึกษาวิจัยความเชื่อมโยงของงานกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมีการลงพื้นที่ให้มากขึ้นเพื่อศึกษาจาก ประสบการณ์จริง มีหลักฐานในการพิสูจน์ผลงานวิจัยที่ได้ว่าถูกต้องและใช้ได้จริงในสถานการณ์จริง ชาวบ้านมีความตื่นตัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๘ จนถึงปัจจุบันได้มีการพัฒนาไปอย่างมาก มีการรวมกลุ่มต่างๆ อาทิ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ที่โยงกับ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ต้องปรับการทำงานให้บูรณาการ แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างสำนักต่างๆ ภายใน สศช. ให้มากขึ้น เนื่องจากงานของ สศช. มีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนเป็นรูปแบบที่มีความเชื่อมโยงระหว่างสำนักมากขึ้น

“ตัวอย่างของการบูรณาการงานของ สศช. เช่น โครงสร้างประชากรที่จะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การเตรียมความพร้อมให้ผู้สูงอายุ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข มีความเชื่อมโยงกับประเด็นทางเศรษฐกิจ อาทิ การออมที่โยงกับอาชีพของผู้สูงอายุจะสร้างเงินออม ได้ ประเด็นทางสังคม อาทิ สวัสดิการสังคมสำหรับผู้สูงอายุ และสถาบันทางสังคมต่างๆ ที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวในสังคมไทย และประเด็น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี จะมีผลต่อการมีอายุยืนยาว เห็นได้จากคนชนบทที่มีอายุยืนกว่า คนในเมือง เนื่องจากอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีมลพิษน้อย และมีพฤติกรรมเสี่ยงน้อยกว่าคนในเมือง”

บทสรุป

แนวคิดของเลขาธิการฯ สศช. ในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาประเทศ เป็นแนวทางสำคัญในการขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ที่ยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะต้องอาศัยการทำงานร่วมกับภาคีการพัฒนาต่างๆ อย่างบูรณาการ โดยเฉพาะภาคประชาชนและเอกชน ในการร่วมกันพัฒนาประเทศสู่ สังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง สมดังวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้ในที่สุด ♦♦♦♦♦

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สู่การปฏิบัติ

สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ*

บทนำ

นับจากวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้เสด็จขึ้นเถลิงถวัลย์ราชสมบัติ และได้พระราชทานพระปฐมราชโองการไว้ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** ตลอดระยะเวลาที่ทรงครองราชย์ พระองค์ได้ทรงทุ่มเทพระวรกายและพระสติปัญญาร่วมทุกข์ ร่วมสุขกับปสกนิกร บำเพ็ญพระราชกรณียกิจในด้านต่างๆ ทรงนำสิ่งที่ทรงเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากประสบการณ์และโครงการต่างๆ ที่ได้ทรงริเริ่ม สรุปลงเป็นข้อคิดบนพื้นฐานของหลักคุณธรรม เพื่อเตือนสติประชาชนของพระองค์ เป็นที่รู้จักกันดีภายใต้ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”**

จากการทรงงานสู่...ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตลอดระยะเวลาครองราชย์กว่า ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในฐานะพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญที่พึงดำรงมั่นในคุณธรรม มีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ที่ทรงเสียสละประโยชน์ส่วนพระองค์เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนชาวไทย ทรงพระวิริยะอุตสาหะทุกวิถีทางที่จะปฏิบัติพระราชกรณียกิจให้ถูกต้องตลอดเวลา ทรงยึดการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัวและสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด” ดังเช่น ทรงบูรณาการแผนงานอย่างมีระบบ ให้หน่วยงานร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ทรงวางรากฐานการบริหารจัดการงบประมาณโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริอย่างมีประสิทธิภาพโดย**ใช้หลักการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า**ในทุกโครงการ ทรงพิจารณาถึงประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับก่อนตัดสินใจ ทรงใช้งบประมาณอย่างประหยัด และวางแผนการใช้อย่างไม่ซ้ำซ้อน รวมทั้งทรงแนะนำให้หน่วยงานราชการใช้งบประมาณแผ่นดินอย่างคุ้มค่า บางกรณีทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ในการแก้ปัญหาและก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน ทรงยึดหลัก **“ขาดทุนคือกำไร”** การลงทุนในโครงการเช่นนี้นักวิชาการคาดว่าไม่คุ้มทุนแต่ทรงพิสูจน์ให้เห็นว่า ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ ไม่สำคัญไปกว่าการที่ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุข การบริหารจัดการคน **ทรงใช้คนให้เหมาะสมกับงาน มุ่งการทำงานเป็นทีม** ดังเช่นที่ทรงดำเนินการให้เป็นตัวอย่างในการกำหนดหน่วยงานหลักบริหารการดำเนินงานศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทรงย้ำการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาเพื่อให้เกิดประโยชน์

* สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ

๑) สำนักงานคณะกรรมการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖๐ ปี ครองราชย์ประโยชน์สุขประชาชนราษฎร, ๒๕๕๕

แก่ประชาชนทรงใช้วิธีการที่เรียบง่าย ประหยัด ใช้เทคโนโลยีพื้นบ้าน โดยเรียนรู้จากธรรมชาติ เข้าใจและปรับใช้ให้เหมาะสมกับภูมิสังคม โดยแสดงให้เห็นจริงจากตัวอย่างผ่านโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีมากกว่า ๔,๐๐๐ โครงการ ทรงยึดหลักการบริหารแบบเรียบง่ายแต่ลึกซึ้ง โดยให้ประชาชนพยายามพึ่งตนเอง มีความเป็นประชาธิปไตยในความเป็นไทย รู้ รัก สามัคคี และทรงนำสิ่งที่ทรงเรียนรู้อย่างลึกซึ้งจากประสบการณ์และโครงการต่างๆ ที่ได้ทรงริเริ่ม สรุปเป็นข้อคิดบนพื้นฐานของหลักคุณธรรม เพื่อเตือนสติประชาชนของพระองค์ ผ่านพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสในโอกาสต่างๆ หรือทรงแสดงทางอ้อมผ่านพระราชกรณียกิจแนวทางการดำเนินชีวิต และโครงการในพระราชดำริต่างๆ และเป็นที่ยึดมั่นดีภายใต้ **“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”**

แก่นแท้และความหมายของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย **รากเหง้าของสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรมมาแต่ดั้งเดิมและยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ขนบธรรมเนียมและประเพณีทางพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตนับตั้งแต่เกิดจนตาย**^๒ จึงทำให้คนไทยรักอิสระ อยู่อย่างเรียบง่าย พอมีพอกิน พึ่งพาตนเอง มีความสุขตามอัตภาพ มีจิตใจอ่อนโยน รักความสงบ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูลกันและกัน เป็นครอบครัวใหญ่ที่มีพ่อแม่ ลูก หลาน ปู่ย่า ตา ยาย หรือญาติอยู่ร่วมกัน มีสายสัมพันธ์แบบเครือญาติ เกิดความผูกพัน ห่วงใย ดูแลทุกข์สุขกัน ให้ความสำคัญในอาวุโส ให้เกียรติยกย่องผู้ใหญ่ หรือผู้ที่อาวุโสกว่า นอกจากนี้สังคมไทยเทิดทูนสถาบันกษัตริย์ จากการปกครองในระบอบกษัตริย์มาแต่โบราณ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักดีว่า หลักคิด หลักปฏิบัติ และหลักการดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสมกับคนไทยมากที่สุด จึงได้พระราชทานพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับ **“เศรษฐกิจพอเพียง”** สำหรับเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ดังเช่น

พระบรมราโชวาท วันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๓๗ ความว่า “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่ เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นสูงขึ้นไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและประชาชนโดยสอดคล้องกันด้วย ก็เกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่างๆ ขึ้น อาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจรุนแรงในเวลานี้...”

การเกิดภาวะวิกฤตเศรษฐกิจปี ๒๕๔๐ ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนไทยอย่างมาก จึงได้พระราชทานพระราชดำรัสให้ข้อคิดแก่พสกนิกรชาวไทยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน เมื่อวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑ ความว่า “...วันนั้นได้พูดถึงว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน มีพอมีพอกินนี่ก็แปลว่า เศรษฐกิจพอเพียง นั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศมีพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะเป็นไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนไม่มีเลย แต่สมัยก่อนนี้มีพอมีพอกิน มาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องเป็นนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ ให้พอเพียงก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หุ่ยหาวก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำสมควรที่จะปฏิบัติ...”

^๒ www.kullawat.net/civic/๒.๑.htm

คนไทยจึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น ในการจัดทำแผนระดับชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้ปรับแนวคิดที่เคยเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและมิติทางสังคม ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ.๒๕๔๐-๒๕๔๔) จึงเป็นจุดเริ่มต้นแนวคิดที่มุ่ง “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน รวมทั้งได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิประมวลและกลั่นกรองเศรษฐกิจพอเพียงจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสที่เกี่ยวข้อง สรุปเป็นหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชน และ สศช. ได้อัญเชิญมาเป็นปรัญยานำทางในการจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) และฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) ต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙) ที่มีการขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ

นิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง”^๓ เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปบน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการมีระบบภูมิคุ้มกันที่ดีต่อผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน อาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังในการนำวิชาการมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกัน จะเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจ ให้มีจิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และรอบรู้ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบให้เกิดสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ ทุกอาชีพ ดังนี้

๑. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล/ครอบครัว^๔ เริ่มจากการเสริมสร้างคนให้มีการเรียนรู้ วิชาการและทักษะต่างๆ เพื่อให้สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเสริมสร้างคุณธรรม มีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล เพื่อจะได้ละเว้นต่อการประพฤติดมิดมึนชอบ เป็นผู้ให้ เกื้อกูล แบ่งปัน มีสติยั้งคิด พิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนที่จะตัดสินใจหรือกระทำการใด เกิดเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีในการดำรงชีวิต สามารถคิดและกระทำบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจพอเหมาะ พอประมาณกับสถานภาพบทบาทและหน้าที่ของแต่ละบุคคล ในแต่ละสถานการณ์ เพียรฝึกปฏิบัติเช่นนี้ จนสามารถพึ่งตนเองได้ และเป็นທີ່พึ่งของผู้อื่นได้ในที่สุด

๒. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน ชุมชนพอเพียง ประกอบด้วย บุคคล / ครอบครัว ที่เฝ้าหาความก้าวหน้าบนพื้นฐานปรัชญาของความพอเพียง มีความรู้และคุณธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต สามารถพึ่งตนเองได้ บุคคลเหล่านี้มารวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพภูมิสังคมของแต่ละชุมชน พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลหลายสถานภาพในการสร้างประโยชน์สุขของส่วนรวม และความก้าวหน้าของชุมชน อย่างมีเหตุผล โดยอาศัยสติ ปัญญา ความสามารถของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องบนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต อดกลั้นต่อการกระทบกระทั่ง ขยันหมั่นเพียร และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างสมาชิกในชุมชน เกิดความสามัคคีของคนในชุมชนเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง และสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน

^๓ หนังสือเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร, คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, มีนาคม ๒๕๔๖

๓. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับประเทศ การบริหารประเทศส่งเสริมให้บุคคล/ชุมชนมีวิถีปฏิบัติ มีความร่วมมือ และการพัฒนาในสาขาต่างๆ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการอย่างรอบคอบเป็นขั้นตอน เริ่มจากการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียง โดยส่งเสริมให้ประชาชนส่วนใหญ่สามารถอยู่อย่างพอมีพอกินและพึ่งตนเองได้ มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตอย่างเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง และมีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อแบ่งปัน และใช้สติปัญญาในการตัดสินใจและดำเนินชีวิตพร้อมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างกลุ่มคนต่างๆ จากหลากหลายภูมิสังคม อาชีพ ความคิดและประสบการณ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ และรู้ความเป็นจริงระหว่างคนในประเทศ นำไปสู่ความสามัคคี และจิตสำนึกที่จะร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าไปอย่างสอดคล้องสมดุลกับสภาพความเป็นจริงอย่างเป็นขั้นเป็นตอน

๔. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มธุรกิจ นักธุรกิจจะต้องคำนึงถึงความมั่นคงและยั่งยืนของการดำเนินธุรกิจมากกว่าการแสวงหาผลประโยชน์ระยะสั้น จึงต้องมีความรอบรู้ในธุรกิจที่ตนดำเนินการอยู่ และมีการศึกษาข้อมูลข่าวสารอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้สามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง รอบคอบในการตัดสินใจเพื่อป้องกันข้อบกพร่องเสียหายต่างๆ ไม่ให้เกิดขึ้น มีคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบอาชีพ ไม่ผลิตหรือค้าขายสินค้าที่ก่อโทษหรือสร้างปัญหาให้กับคนในสังคมและสิ่งแวดล้อม มีความขยันหมั่นเพียร อดทนในการพัฒนาธุรกิจไม่ให้ความบงการและก้าวหน้าไปอย่างต่อเนื่อง มุ่งพัฒนาประสิทธิภาพการผลิต การปรับปรุงสินค้าและคุณภาพให้ทันกับความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ขณะเดียวกัน ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคมและระบบนิเวศในทุกขั้นตอนของการดำเนินธุรกิจ โดยรักษาสสมดุลในการแบ่งปันผลประโยชน์ทางธุรกิจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างสมเหตุสมผลตั้งแต่ผู้บริโภค พนักงาน บริษัทคู่ค้า ผู้ถือหุ้น และสังคมวงกว้าง รวมถึงสิ่งแวดล้อม

๕. การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเกษตร* แนวทางการพัฒนาการเกษตรตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ “ทฤษฎีใหม่” เป็นตัวอย่างของการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่และภูมิสังคม เพื่อลดความเสี่ยงจากความผันผวนและความไม่แน่นอนของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เน้นการบริหารจัดการทรัพยากรดินและน้ำเพื่อจัดการที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเอง ดำเนินการใน ๓ ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ ๑ การผลิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลและครัวเรือน ขั้นที่ ๒ การรวมพลังในรูปกลุ่มสหกรณ์หรือกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และขั้นที่ ๓ การสร้างเครือข่ายชุมชน

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ

ภายหลังที่ สศช. ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำนิยามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้มีมติแต่งตั้งคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๔๖ มีนายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เป็นประธานอนุกรรมการฯ ดำเนินการสร้างกระบวนการทำความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่ทุกภาคส่วนของสังคมไทย และผลักดันให้เกิดการปฏิบัติในระดับครอบครัว ชุมชน ภาคเอกชน ภาครัฐ และต่างประเทศ ผลการขับเคลื่อนในช่วงปี ๒๕๔๖-๒๕๕๐ เป็นที่ยอมรับและมีการขยายผลในทางปฏิบัติอย่างมากและหลากหลายในทุกระดับ มีกิจกรรมและโครงการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาโดยตลอด ในปี ๒๕๔๔ สำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ได้จัดทำเป็นรายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน เผยแพร่ทั่วโลก

กระแสปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้แพร่หลายสู่สาธารณชนอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง คนไทยเปิดรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเต็มที่ เกิดความต้องการความรู้ที่จะนำไปประยุกต์ใช้สูงขึ้น จึงมีการปรับกลไกการขับเคลื่อนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปโดยขับเคลื่อนขยายวงกว้างทั้งในและต่างประเทศ มีการจัดตั้งมูลนิธิสถาบันวิจัยและ

* การประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง , สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตุลาคม ๒๕๕๒

พัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) ภายใต้ สคช. ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนให้เกิดผลในทางปฏิบัติ และดำเนินงานโดยมีคณะกรรมการ ๔ ชุดเป็นหลักในการขับเคลื่อนแต่ละด้าน ได้แก่ คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่กลุ่มเด็กและเยาวชน คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการศึกษา คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่องค์กรปกครองท้องถิ่น และคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านธุรกิจเอกชน รวมทั้งมีภาคีเครือข่ายการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญในหลายหน่วยงาน อาทิเช่น โครงการสนับสนุนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านการศึกษาและเยาวชน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ศูนย์ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) ศูนย์ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในภาครัฐและเอกชน ทุกฝ่ายกำลังมุ่งมั่นให้การขับเคลื่อนมีความต่อเนื่องและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

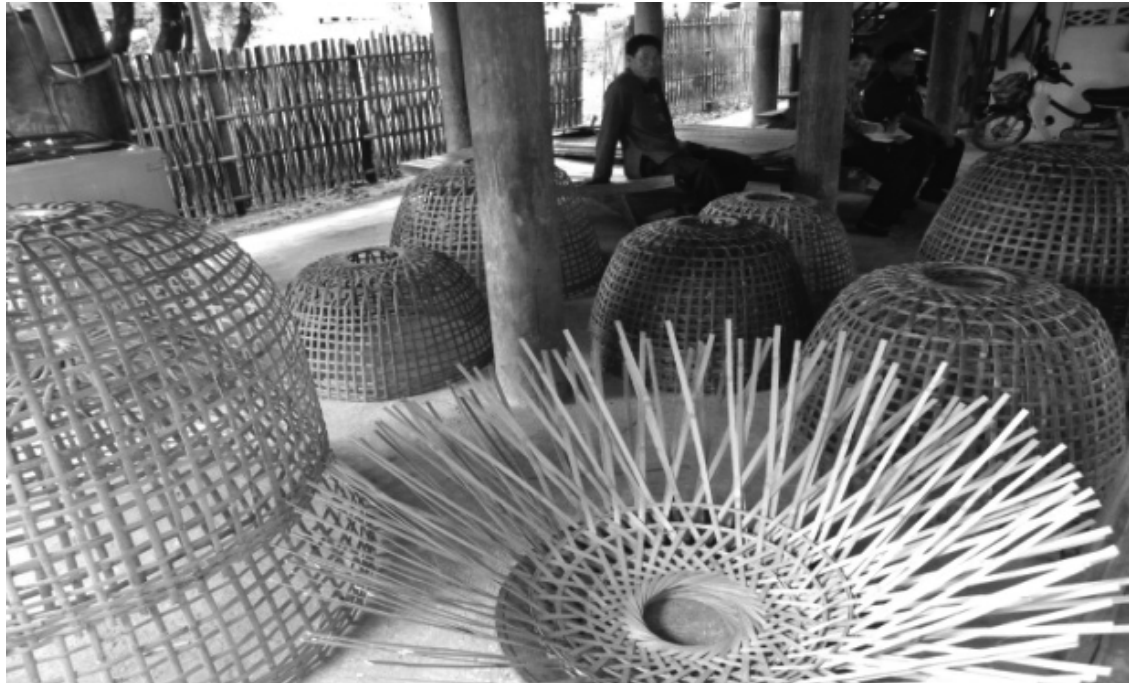
ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับชุมชน : กรณีศึกษาชุมชนบ้านดอกบัว

ชุมชนบ้านดอกบัว ต.บ้านต๋อน อ.เมือง จ.พะเยา มีวิถีชีวิตแบบพอเพียง^๖ ได้นำมโนทัศน์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเข้มขันประกอบด้วย การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์ และใช้ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งความเอื้ออาทร ได้แก่ การทำปุ๋ยชีวภาพ การเอามื้อ (ลงแขก) ในการทำนา และลดค่าใช้จ่ายสำหรับเจ้าภาพด้วยการห่อข้าวไปกินร่วมกัน แต่ละครัวเรือนปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ รวมกลุ่มจักสานแข่งและสุมไม้จัดสวัสดิการให้กับชุมชน ทำให้คนในชุมชนมีอยู่มีกิน เอื้อเฟื้อแบ่งปัน มีความรัก สามัคคี และมีความสุขในการดำเนินชีวิต จึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ ระดับ “มั่งมี ศรีสุข” และรางวัลชนะเลิศการประกวดผลงานตามปรัชญาครั้งที่ ๒ ประเภทชุมชน จัดโดย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้หลายด้านและหลายรูปแบบ ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่ทุกคนจะต้องพิจารณาปรับใช้ตามความเหมาะสม ให้สอดคล้องกับเงื่อนไขและสถานะที่เผชิญอยู่ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ “ถูกคิด” ได้ว่ามีทางเลือกที่จะทำให้เกิดความมั่นคง ยั่งยืน และสมดุลในระยะยาว

^๕ เกษตรยังยืนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง, สำนักปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ๒๕๕๔

^๖ การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงาน กปร.

บทสรุป

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดของวิถีการดำเนินชีวิตที่ใช้คุณธรรมกำกับความรู้ เป็นการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติให้ก้าวหน้าพร้อมกับสร้างสมดุลและมั่นคง เป็นหลักปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข บนพื้นฐานวัฒนธรรมที่ดี ระหว่างคนกับคนในสังคม และคนกับธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ผู้ที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้จนเกิดผลจะมีคุณสมบัติที่คล้ายกัน ได้แก่ ยินดีที่จะทำงานหนัก มีความซื่อสัตย์ สนุกสนานกับการเรียนรู้ และการสร้างปัญญาให้กับตนเอง เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคม และการอยู่ร่วมกับระบบนิเวศอย่างสมดุล มีความเคารพธรรมชาติและความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ เป็นผู้ที่มีจิตสำนึกและวิถีคิดในแบบฉบับเฉพาะ และ “ความสำเร็จระยะยาวของการพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอยู่กับการปลูกฝังแนวคิดนี้ให้เป็นส่วนสำคัญในวัฒนธรรมการพัฒนาของประเทศ” ♦♦♦♦♦

บทความประจำฉบับ

จากอดีตสู่ปัจจุบันและอนาคตของการขับเคลื่อนปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง

ประสพสุข ทรงผาสุก^๑ และ นิสวันต์ พิษณุดำรง^๒

บทนำ

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ เริ่มตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) ที่ได้มีการปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่ จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจเป็นหลัก มาเป็นการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกัน และเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” เปลี่ยนวิธีการพัฒนาเป็นแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล และประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศอย่างเป็นทางการ และต่อเนื่องในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) เป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาที่ทุกภาคีมีส่วนร่วมขับเคลื่อน มุ่งสู่ความสมดุลและยั่งยืน

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาครัฐ

กว่าหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคส่วนต่าง ๆ มีความก้าวหน้าไปมาก ภาครัฐได้ใช้เป็นปรัชญาพื้นฐานในวงการบริหารจัดการประเทศในภาพรวมที่ให้ความสำคัญกับการพึ่งตนเอง บริหารจัดการความเสี่ยง เพื่อลดผลกระทบจากความผันผวนภายนอกประเทศ ตามที่ปรากฏในบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช ๒๕๕๐ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล นโยบายและมาตรการทางการเงินและการคลัง

นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐได้ประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการภายในองค์กร การสร้างองค์ความรู้ของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขยายผลสร้างการเรียนรู้สู่ครัวเรือน/ชุมชนอย่างกว้างขวาง อาทิ การให้ความรู้แก่ข้าราชการและพนักงานในการน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติ ผ่านการจัดกิจกรรมประชุม สัมมนา และอบรม การนำหลักการสร้างภูมิคุ้มกันมาใช้ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิต อาทิ จิตอาสา และการทำงานอย่างมีความสุข การดำเนินงานที่ใช้หลักประหยัด คู้มค่า โปร่งใสในการปฏิบัติงาน เช่น การเสริมสร้างค่านิยมด้านความประหยัดและความมีวินัยทางการเงินให้กับข้าราชการ เป็นต้น

แนวปฏิบัติของหน่วยงานภาครัฐในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ส่วนกลาง	นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการบริหารงานและให้บริการ อาทิ บริหารงบประมาณด้วยความพอประมาณ โดยยึดหลักการพึ่งตนเองให้มากที่สุด ใช้หลักการเปิดจากข้างในที่ตนเองต้องพอเพียงก่อนส่งเสริมให้ประชาชนปฏิบัติตาม มีการสร้างสรรค์บริการที่มีคุณภาพ รักษาสิ่งแวดล้อม สนับสนุนการเรียนรู้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงทั้งเจ้าหน้าที่ พนักงาน และผู้รับบริการ เน้นรากฐานความซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส เสมอภาค และกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกระดับ
ส่วนภูมิภาค	มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงกำหนดเป็นยุทธศาสตร์การบริหารในทุกระบบงาน เน้นบูรณาการการทำงานที่มีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนของท้องถิ่นมาร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการอย่างมีเหตุผล รวมทั้งนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้สร้างความเป็นธรรม โปร่งใส สุจริต ใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ ขยายผลพัฒนาตามแนวพระราชดำริสู่ประชาชนและส่วนท้องถิ่น

ที่มา : สรุปจากลักษณะการดำเนินงานของกลุ่มต่างๆที่เข้าประกวดผลงานการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปี ๒๕๕๑-๒๕๕๒

^๑ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

^๒ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคเอกชน

วิกฤตเศรษฐกิจในปี ๒๕๔๐ ทำให้ภาคเอกชนตระหนักถึงคุณค่าของการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ และวางแผนทางการดำเนินธุรกิจ มีการบริหารจัดการแบบมองการณ์ไกล มุ่งหวังกำไรระยะยาว เตรียมความพร้อมให้องค์กรในการเผชิญการเปลี่ยนแปลง ใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนานวัตกรรมอย่างต่อเนื่อง พัฒนาเทคโนโลยีการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ขยายธุรกิจแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างรอบคอบ บริหารความเสี่ยงบนฐานความรู้ แบ่งปันความรู้ให้คู่แข่งบนทางธุรกิจในการพัฒนาตลาดที่เกิดผลประโยชน์ต่อผู้บริโภค มีวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่ง พัฒนากำลังคนอย่างต่อเนื่อง และรักษาผลประโยชน์ของผู้มีส่วนได้เสียในธุรกิจ สามารถรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง สร้างความน่าเชื่อถือ มีภาพลักษณ์ที่ดี มีความสัมพันธ์ภายในองค์กรที่ดี นอกจากนี้ ภาคธุรกิจมีการขยายบทบาทการทำกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาทิ การพัฒนาชุมชนร่วมกับภาครัฐ และเป็นผู้นำการต่อต้านการทุจริตประพฤติมิชอบ ซึ่งเป็นบทบาทที่มีความสำคัญมากขึ้นในการร่วมขับเคลื่อนสังคมไทย

สศช. ได้สำรวจบริษัทเอกชนทั่วประเทศ รวม ๒๐๐ แห่งในปี ๒๕๕๓ พบว่าร้อยละ ๙๗ ของกลุ่มตัวอย่างมีการดำเนินกิจกรรมรับผิดชอบต่อสังคมหลายรูปแบบ อาทิ การให้ความรู้แก่ชาวบ้าน การใช้บรรทัดฐานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การร่วมดูแลทรัพยากรธรรมชาติ และการบริจาคเงินและสิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและผู้ประสบภัยต่างๆ นอกจากนี้ กิจกรรมเพื่อสังคม^๓ เริ่มมีบทบาทชัดเจนมากขึ้นในการขับเคลื่อนการพัฒนาทั้งการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อม

แนวปฏิบัติของธุรกิจเอกชนที่ยึดมั่นในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้	
ขนาดย่อม	เลือกการลงทุนที่เหมาะสม ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ไม่เน้นกำไรอย่างเดียว ใช้ภูมิปัญญาในการลดค่าใช้จ่าย และใช้ความรู้ในการพัฒนาปรับปรุงการผลิตและบริการ เน้นความพึงพอใจ ชื่อสัตย์ต่อลูกค้าและคู่ค้า ช่วยเหลือชุมชน จ้างแรงงานในท้องถิ่น และจัดสวัสดิการให้พนักงาน
ขนาดกลาง	มุ่งดำเนินธุรกิจที่มีความชำนาญ บริหารจัดการหนี้สินไม่ให้เกินเงินทุน ใช้ความรอบคอบและความมีเหตุผลในการพิจารณาปัจจัยแวดล้อม ใส่ใจผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้เกิดประโยชน์และความสุข ผู้บริหารมีความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี สามารถถ่ายทอดสู่พนักงานได้ และเน้นการพัฒนาบุคลากรด้านจิตใจอย่างต่อเนื่อง
ขนาดใหญ่	พัฒนาธุรกิจควบคู่กับความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม ให้ความสำคัญในการพัฒนาและใช้เชื้อเพลิงชีวภาพ การลดมลพิษทางอากาศ และการกักตุนน้ำเสีย รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มุ่งสร้างคนดี มีการเผยแพร่กิจกรรมของบริษัทที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม ชักชวนผู้อื่นร่วมทำกิจกรรมทางสังคม มีแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และลดการใช้ทรัพยากรในการผลิตสินค้า
ที่มา : สรุปจากลักษณะการดำเนินงานของภาคเอกชนที่เข้าประกวดผลงานการดำเนินงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริปี ๒๕๕๑	

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปัจเจกและชุมชน

ปัจเจกและชุมชนมีการประยุกต์หลักปรัชญา ในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ ทั้งการเรียนรู้และประสบการณ์การคิดแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง และการส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐ หลายชุมชนประสบความสำเร็จ มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และได้รับการคัดเลือกจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นชุมชนต้นแบบ ชุมชนเหล่านี้มีบทบาทเกื้อกูลชุมชนอื่นในการให้ความช่วยเหลือการพัฒนาชุมชนและเป็นตัวอย่งสำหรับศึกษา แลกเปลี่ยนและเรียนรู้ สศช. ได้สำรวจชุมชน ๓๑๒ แห่งในปี ๒๕๕๔ พบว่า ชุมชนที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้มีการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ร่วมมือกันพัฒนาและแก้ปัญหาในชุมชน รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนเพิ่มขึ้น

ภูมิคุ้มกันของประเทศที่เป็นผลจากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคส่วนต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้และขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ ได้นำไปสู่การสร้างภูมิคุ้มกันทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

๑. เศรษฐกิจไทยมีเสถียรภาพสามารถรองรับวิกฤตเศรษฐกิจโลกได้ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง ในช่วงปี ๒๕๕๐ – ๒๕๕๔ ประเทศเผชิญกับความผันผวนทางเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกประเทศ เป็นเครื่องบ่งชี้ได้เป็นอย่างดีว่า เศรษฐกิจไทยเริ่มมีภูมิคุ้มกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากการใช้นโยบายและมาตรการบริหารเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างรอบคอบ ระมัดระวัง ให้ความ

^๓ กิจกรรมเพื่อสังคม คือ กิจกรรมที่มีเป้าหมายอย่างชัดเจนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก มีรายได้หลักจากการขายสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

สำคัญทั้งการขยายตัวทางเศรษฐกิจและรักษาวินัยทางการเงิน การคลัง อาทิ การกำหนดสัดส่วนหนี้สาธารณะไม่เกินร้อยละ ๕๐.๐ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ภาระหนี้ภาครัฐต้องไม่เกินร้อยละ ๑๕.๐ ของงบประมาณรายจ่าย งบลงทุนภาครัฐไม่ต่ำกว่าร้อยละ ๒๕.๐ ของงบประมาณควบคุมหนี้สาธารณะ นอกจากนี้ ได้ดำเนินนโยบายการเงินที่สอดคล้องกับสถานการณ์เศรษฐกิจ มีมาตรการควบคุม ประกอบกับภาคส่งออกมีความสามารถสูงขึ้นและการใช้พลังงานภายในประเทศมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๗.๘ ในปี ๒๕๕๓ หลังจากหดตัวร้อยละ ๒.๓ ในปี ๒๕๕๒ สอดคล้องกับผลผลิตภาพการผลิตรวมที่ขยายตัวเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ ๕.๑ ในปี ๒๕๕๓ หลังจากหดตัวลงร้อยละ ๔.๓ ในปี ๒๕๕๒

๒. ภูมิคุ้มกันด้านสังคมเพิ่มขึ้น แนวทางการพัฒนาภาคสังคมโดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาผสมผสานกับจุดเด่นของสังคมไทยที่เปิดกว้างบนพื้นฐานวัฒนธรรมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้ครอบครัวและชุมชน เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน แก้ปัญหาความยากจน กระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผลการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ครีวเรือนก่อหนี้สินลดลงจากร้อยละ ๖๔.๔ ในปี ๒๕๔๙ เป็นร้อยละ ๖๐.๙ ในปี ๒๕๕๒ นอกจากนี้ ครีวเรือนที่มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตมีจำนวนเพิ่มขึ้น อาทิ มีน้ำประปาใช้ร้อยละ ๗๑.๕ มีที่อยู่อาศัยมั่นคงร้อยละ ๗๗.๖ ของจำนวนครีวเรือนทั่วประเทศ ประชาชนเข้าถึงหลักประกันสุขภาพอย่างทั่วถึง อาทิ ขยายบริการหลักประกันสุขภาพให้ครอบคลุมผู้เจ็บป่วยโรคไต โรคตับ โรคหัวใจ และโรคเอดส์ รวมทั้งชีวิตความเป็นอยู่มีความมั่นคง และได้รับโอกาสทางการศึกษา อาทิ การให้บริการการศึกษา ๑๕ ปีที่ไม่เสียค่าใช้จ่ายครอบคลุมเด็กและเยาวชน ๑๒.๓ ล้านคน ส่งผลให้ประชาชนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

๓. การสร้างภูมิคุ้มกันด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเริ่มมีความชัดเจน การดำเนินงานเพื่อเพิ่มพื้นที่ป่า การอนุรักษ์สายพันธุ์ที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่ได้ส่งผลต่อความสมดุลของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ ได้ดำเนินการปลูกป่าทั้งป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน พื้นที่พื้นที่และทรัพยากรชายฝั่งทะเล สามารถเพิ่มพื้นที่ป่าร้อยละ ๓๓.๖ ของพื้นที่ประเทศ ซึ่งใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่เหมาะสมของระบบนิเวศที่กำหนดไว้ร้อยละ ๔๐.๐ ของพื้นที่ประเทศ และในปี ๒๕๕๒ ได้มีการค้นพบพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ชนิดใหม่ในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอีก ๓๑ ชนิด ควบคู่กับการอนุรักษ์สายพันธุ์ที่มีอยู่เดิมให้คงอยู่ ขณะที่การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ได้ขยายวงกว้างมากขึ้นและสร้างความมั่นคงด้านอาหาร ส่งผลให้สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทุนทรัพยากรธรรมชาติ รักษาความสมดุลของระบบนิเวศ เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีรวมทั้งเป็นฐานการดำรงวิถีชีวิตของประชาชนและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

อุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา แม้ว่าการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติมีความก้าวหน้า ทุกภาคส่วนมีความตื่นตัวมากขึ้น และมีผลในเชิงประจักษ์ที่บังเอิญ ชุมชน หรือองค์กรที่ยึดถือหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการดำเนินชีวิตหรือประกอบธุรกิจสามารถปรับตัวและรับมือกับผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ได้ค่อนข้างดี แต่ในภาพรวม คนส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในความหมายและหลักแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือเข้าใจไม่ถูกต้อง ชัดเจน จึงขาดความเชื่อมั่น ศรัทธา และไม่ได้นำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

ผลสำรวจความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในโครงการ พ.ศ.พอเพียง พบว่า ประชาชน ร้อยละ ๗๔.๐ มีความเข้าใจการมีภูมิคุ้มกันและการมีคุณธรรมสูงถึงร้อยละ ๘๗ - ๘๙ ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่หลักความมีเหตุผลอยู่ในระดับต่ำสุด ทำให้ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตได้ ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ สสช. ที่สำรวจความเห็นผู้นำองค์กรและกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ที่น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้และขับเคลื่อนในระดับองค์กร รวม ๗ ประเภท^๔ จำนวน ๓๘๓ ราย ในปี ๒๕๕๔ พบว่า ปัญหาสำคัญในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ขององค์กรและกลุ่มต่างๆ ๓ อันดับแรก ได้แก่ สมาชิกและคนในชุมชนขาดความรู้ความเข้าใจ ประชาชนและบุคลากรในองค์กรมีทัศนคติ ค่านิยมที่ยังติดอยู่กับกระแสทุนนิยม ทำให้ไม่มั่นใจในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขาดงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรและกลุ่มต่างๆ ตามลำดับ

นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยร่วมอื่น ๆ ที่เป็นอุปสรรคของการขับเคลื่อนชุมชนสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ๑) กระแสบริโภคนิยมวัตถุนิยม วัฒนธรรมภายนอกชุมชน ที่ส่งผลกระทบต่องานดำเนินชีวิตของคนในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ และภาวะหนี้สิน ๒) ขาดการเข้าถึงปัจจัยการผลิตที่เป็นส่วนสำคัญในการประกอบอาชีพ ทำให้ชุมชนไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ได้ เพราะต้องทุ่มเทกับการแสวงหาปัจจัยในการประกอบอาชีพ ๓) ความขัดแย้งในกลุ่มหรือผู้นำ ทำให้ชุมชนขาดความสามัคคี และการร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ๔) ทัศนคติการพึ่งพาภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้ชุมชนส่วนใหญ่มีความคิดที่จะพึ่งตนเองน้อย ต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนด้านต่างๆ เป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาที่มุ่งสู่แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และ ๕) ความไม่ต่อเนื่องของการดำเนินนโยบายในหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐ

^๔ ประกอบด้วยกลุ่มชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเกษตรกร ภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มธุรกิจชุมชน สถานศึกษาพอเพียงแบบอย่างของกระทรวงศึกษาธิการ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน (ชุมชนต้นแบบพอเพียง) และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน /หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

ทิศทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไป

การขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของคนส่วนใหญ่ และการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแบบต่างคนต่างทำตามความเข้าใจของตนเอง รวมทั้งไม่มีกลไกที่จะทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรต่างๆ อย่างบูรณาการและเป็นเอกภาพ ทำให้การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีการกำหนดทิศทางการดำเนินงานที่ชัดเจน ดังนั้น การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไป จึงควรให้ความสำคัญกับประเด็นต่อไปนี้

๑. สร้างความรู้ความเข้าใจแก่ทุกภาคส่วนอย่างต่อเนื่อง ด้วยการส่งเสริมการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับรอบความคิดหลัก การ คุณลักษณะ และนิยามของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่คนทุกกลุ่มในสังคม โดยใช้สื่อที่เหมาะสมในการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เพื่อให้สามารถเข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม อาทิ ใช้สื่อนิทานสำหรับเด็ก สังคมออนไลน์สำหรับวัยรุ่นและนักศึกษา ละครโทรทัศน์สำหรับวัยแรงงาน

๒. ปลุกฝังค่านิยมที่เอื้อต่อวิถีความพอเพียง และสนับสนุนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยสอดแทรกหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับตั้งแต่เด็กจนโต อาทิ การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน การให้ความสำคัญกับคุณค่ามากกว่ามูลค่า รวมทั้งส่งเสริมการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการประยุกต์ใช้ เสาะหาแนวปฏิบัติที่เหมาะสมกับภูมิสังคมและศึกษาวิจัยเพื่อค้นหาต้นแบบหรือตัวอย่างในการประยุกต์ใช้ ทั้งที่เป็นปัจเจก ชุมชน องค์กร สถาบัน

๓. เสริมสร้างความเข้มแข็งและความเป็นเอกภาพของกระบวนการบริหารจัดการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรร่วมกันกำหนดโครงสร้างและกลไกเพื่อการบริหารการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติที่เชื่อมโยงถึงระดับชุมชนและพื้นที่ รวมทั้งจัดทำยุทธศาสตร์ แนวทาง และกระบวนการขับเคลื่อน อาทิ การจัดเวทีสาธารณะระดมความคิดเห็นในการร่วมกันจัดทำแผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้ภาคส่วนต่างๆ เข้าใจบทบาทของตนในการดำเนินงาน โดยให้ภาครัฐเป็นผู้อำนวยการความสะดวกราบรื่น เอกชนสนับสนุนด้านงบประมาณ สำหรับดำเนินการ สถาบันการศึกษาให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ใช้ชุมชนเป็นพื้นที่ดำเนินการ ตลอดจนจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางการขับเคลื่อน รวมทั้งติดตามประเมินผลเพื่อให้การขับเคลื่อนมีความต่อเนื่องอย่างเป็นระบบ

๔. สร้างเครือข่ายและพัฒนาฐานข้อมูลเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงหน่วยงานหรือองค์กรที่มีการประยุกต์ใช้หรือขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้าด้วยกันเป็นเครือข่าย อาทิ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เครือข่ายการศึกษาวิจัย เพื่อรวมพลังขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งจัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลเศรษฐกิจพอเพียงที่ทุกภาคส่วนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว โดยให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงฐานข้อมูลที่มีอยู่

บทสรุป

การพัฒนาประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะดำเนินการมาเป็นระยะเวลานานกว่า ๑๐ ปีแล้ว และการดำเนินงานได้มีความก้าวหน้าพอสมควร แต่ยังคงมีอุปสรรคในเรื่องความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และกลไกที่จะบูรณาการการขับเคลื่อนเข้าด้วยกัน ดังนั้น ทิศทางการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไป จะทำให้การขับเคลื่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ สัมฤทธิ์ผลตามที่มุ่งหวัง และนำพาประเทศสู่วิถีการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนได้ในที่สุด ♦♦♦♦

เอกสารอ้างอิง

อันว่า จิตต์สงวนและคณะ. โครงการศึกษาแนวทาง การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง : บทเรียนจาก ๔๐ หมู่บ้าน . มกราคม ๒๕๕๑ หน้า ๘-๒๗ ถึง ๘-๒๘

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ . (ร่าง) รายงานการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔) . ๒๕๕๔

_____ . (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) . ๒๕๕๔

การพัฒนาคนและสังคมไทยตามวิถี เศรษฐกิจพอเพียง

มนนิภา สังข์ศักดิ์*

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก ล้วนเป็นสภาวะที่ทุกคนต้องเผชิญและมีอาจเสี่ยงพัว หากในโลกยุคปัจจุบัน สภาวะการเปลี่ยนแปลงแตกต่างจากอดีตอย่างเห็นเด่นชัด เพราะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่คาดการณ์ได้และเหนือความคาดหมาย และมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้คนที่ไม่เตรียมความพร้อม หรือใช้ชีวิตอยู่อย่างประมาท ไม่สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จึงต้องได้รับผลกระทบโดยมีอาจปฏิเสธได้ **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง** ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๙ จึงเป็นแนวคิดหนึ่งที่ชี้แนวทางการเตรียมรับมือเพื่อให้อยู่รอดและก้าวหน้าท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เป็นแนวคิดที่ผ่านการทดลองมาแล้วหลายสิบปี ภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริหลายพันโครงการ ดำเนินการในลักษณะ“พออยู่ พอกิน” เป็นเบื้องต้น ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการนำแนวคิดไปปฏิบัติได้พิสูจน์ชัดเจน แม้ประเทศไทยต้องเผชิญวิกฤตหลายครั้งหลายครา โดยเฉพาะวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ที่เกิดขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๐ ก็มีผลกระทบที่เกิดขึ้นน้อย ขณะที่แนวคิดการสร้างเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ประเทศไทยได้นำมาใช้ในการพัฒนาประเทศเกือบครึ่งศตวรรษทำให้เศรษฐกิจขยายตัวสูง แต่เกิดปัญหาสังคม และสิ่งแวดล้อมที่ทับถมทวีคูณ ด้วยเหตุนี้ จึงเชื่อว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจะสามารถปรับสมดุลของการพัฒนาและนำไปสู่ความยั่งยืน ส่งผลให้นำนวนคนมีชีวิตร่มเย็นทางพัฒนาประเทศนับตั้งแต่ปี ๒๕๔๐ เป็นต้นมา โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และยึดหลักการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

หลักคิด หลักทำ ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ในปัจจุบัน คนไทยส่วนใหญ่รับรู้กันดีว่าหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย **ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี** โดยใช้**คุณธรรมและความรู้** เป็นกลไกขับเคลื่อนไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตและหน้าที่การงาน **คุณธรรม** ถือเป็นคุณลักษณะพื้นฐานสำคัญ เพราะเป็นเครื่องกำกับจิตใจ มีผลให้คนแสดงพฤติกรรมทั้งคำพูดและการกระทำแต่สิ่งที่ดีงามเกี่ยวข้องกับศาสนา ทั้งพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์-ฮินดู และซิกข์ ล้วนมีหลักธรรมคำสอนคล้ายคลึงกัน ในการยึดมั่นความจริง ความสัตย์ คุณค่าของความเป็นคน การมีความรัก ความสามัคคี และความเมตตาต่อกัน **จริยธรรม** ทั้งจริยธรรมทั่วไป จริยธรรมเฉพาะกลุ่ม/วิชาชีพ **หลักนิติธรรม** เป็นกฎเกณฑ์ทางกฎหมาย **หลักธรรมาภิบาล/บรรษัทภิบาล** สำหรับใช้ในการบริหารองค์กร ให้มีความสำคัญกับคุณธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วม สำนึกรับผิดชอบ ความคุ้มค่า และนิติธรรม **กฎเกณฑ์ทางสังคม** ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี มารยาท และสุดท้าย **คุณธรรมประจำตระกูล** คือคำสอนประจำครอบครัวที่ทำให้เด็กเติบโตเป็นคนดีมีคุณธรรมแนบแน่นอยู่ในจิตใจ (ปาฐกถาพิเศษ โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ น.พ.เกษม วัฒนชัย, สสช., สิงหาคม, ๒๕๕๑.)

ส่วน**ความรู้** เป็นฐานรากสำคัญของชีวิต ความรู้แรกที่คนเราพึงระลึกไว้อยู่เสมอและต้องยอมรับความจริงที่ว่า ทุกสรรพสิ่งในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ล้วนมีเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดทั้งสิ้น จำเป็นต้องมีความรู้สำหรับวิเคราะห์ค้นหาเหตุแห่งปัจจัย โดยศึกษาด้วยความรอบรู้ มีความละเอียดรอบคอบ ระมัดระวังในการนำหลักวิชามาใช้อย่างแม่นยำ ทำให้รู้ถึงผลกระทบจึงตัดสินใจแก้เหตุแห่งปัญหาได้อย่างถูกต้อง และวางแผนป้องกันความเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้น สร้างภูมิคุ้มกัน อันเป็นหลักประกันความมั่นคงในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ก่อนการตัดสินใจกระทำการใดๆ จำเป็นต้องมี**เหตุผล**มาสนับสนุน อาจจะใช้หลักกฎหมาย ศีลธรรม กฎเกณฑ์ทางสังคม และความจำเป็นในการดำเนินชีวิต รวมถึง **ความพอประมาณ** มาประกอบการตัดสินใจควบคู่กันไป ต้องรู้ว่าสิ่งที่จะกระทำต้องพอดี พอเหมาะกับความเป็น และไม่เกินกำลังความสามารถที่มีอยู่ ส่วนการสร้าง**ภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็ง** ประกอบด้วย

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนพัฒนาทางสังคม

ด้านวัตถุ มีเงินออม ประกันความเสี่ยง การลงทุนเพื่อการพัฒนา และการวางแผนระยะยาว **ด้านสังคม** ที่คนในสังคม รู้ รัก สามัคคี มีความร่วมมือกัน มีทุนทางสังคมสูง มีคุณธรรมไพศาลธรรม เป็นสังคมสีขาว และอยู่เย็นเป็นสุข **ด้านสิ่งแวดล้อม** คนในสังคมมีความรู้ สำนึก และห่วงหาแล้งสิ่งแวดล้อม ผู้บริหารมีนโยบายสิ่งแวดล้อม ทุกคนสร้างสุขนิสัย สะอาด เป็นระเบียบ และมีความสุขกับธรรมชาติ โดยไม่ต้องเป็นเจ้าของ และ**ด้านวัฒนธรรม** ที่มีความมั่นคงในวัฒนธรรมไทย เชิดชูวัฒนธรรมท้องถิ่น เข้าใจและยอมรับวัฒนธรรมต่างชาติ และต่างชาติ

หากต้องการนำหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมไทยผ่านแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้เริ่มนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้มาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๐-๒๕๔๔) จนถึงฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา และพัฒนาแบบองค์รวม พร้อมกับยึดหลักการมีส่วนร่วม การพัฒนาคนตามแนวคิดนี้ให้ความสำคัญกับการ**พัฒนาคนให้มีคุณภาพ** ครอบคลุมตั้งแต่การมีสุขภาพพลานามัยที่ดี การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต การมีทักษะฝีมือที่ได้มาตรฐานและมีอาชีพที่มั่นคง การมีคุณภาพชีวิตที่ดี การมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จนถึงแผนชาติฉบับที่ ๑๑ ได้เริ่มนำเรื่อง**สังคมคุณภาพ** มาเป็นกรอบการพัฒนาอย่างเต็มรูปแบบ เป็นการพัฒนาศังคมไทยแบบองค์รวม ทำให้คนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ส่งผลให้สังคมโดยรวมดีขึ้น และเป็นแนวทางที่จะทำให้การพัฒนาเกิดสมดุล

ความสำเร็จของการพัฒนาคนและสังคมไทยภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

ในภาพรวมคนไทยได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพชีวิต มีรายได้ มีอายุยืนยาว และมีการศึกษาสูงขึ้น แต่มีข้อจำกัดในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ โดยเฉพาะคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตใจ และความรู้ที่จะนำไปพัฒนาศักยภาพให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำ ความไม่เป็นธรรมเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างทำให้คนจน คนด้อยโอกาส คนชนบทในถิ่นทุรกันดาร คนที่ย่นอกระบบทางการมีคุณภาพชีวิตแตกต่างจากคนในเมือง และคนในระบบทางการ เพราะความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมน้อย ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนสวัสดิการสังคม และโครงสร้างพื้นฐานอย่างเสมอภาค นำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิด และความแตกแยกในสังคม การพัฒนาที่ผ่านมา พบจุดอ่อนที่ต้องแก้ไข และมีจุดแข็งที่จะเป็นประโยชน์ต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมไทยในอนาคต ดังต่อไปนี้

๑. การยึดค่านิยมทางวัตถุเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิบัติตามแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง แม้ว่าแผนชาติได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาขึ้นนำการพัฒนาประเทศมาหลายปี แต่แนวคิดในโลกปัจจุบันที่เป็นเสรีนิยม หรือทุนนิยมได้เข้ามาสู่ประเทศไทย มีอิทธิพลให้คนไทยเกิดการบริโภคอยู่ตลอดเวลา เกิดภาวะการแก่งแย่งแข่งขันกันรุนแรง การมีสื่อหลากหลายรูปแบบที่โฆษณาชวนเชื่อและส่งผลไปถึงผู้บริโภคอย่างฉับไว ก็ยิ่งกระตุ้นคนให้อยากบริโภคเพิ่มขึ้น หรือถูกกิเลสตัณหาครอบงำ ทำให้อยากมีอยากได้โดยไม่รู้จักประมาณตน เป็นสังคมแห่งบริโภคนิยมหรือวัตถุนิยมที่ผู้คนมุ่งหารายได้หรือแสวงหาอำนาจเพื่อสนองความต้องการ โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องดีงาม สะท้อนให้เห็นว่า คีลธรรมและวัฒนธรรมที่เคยบ่มเพาะหล่อหลอมพื้นฐานทางจิตใจของคนไทยให้ดีงาม เป็นที่ยึดโยงจิตใจของผู้คนในสังคมให้ผูกพันกลมเกลียว มีอิทธิพลต่อชีวิตจิตใจคนไทยน้อยลง ขณะเดียวกัน ภาวะการแก่งแย่งแข่งขันที่รุนแรง ส่งผลให้การใช้ชีวิตและการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นน้อยลง การช่วยเหลือเกื้อกูลกันลดลง ความมีน้ำใจไมตรีน้อยลง เอร็ดเอาเปรียบกันมากขึ้น เป็นแรงผลักดันให้คนไทยขาดความสามัคคี ไม่เคารพสิทธิผู้อื่น และยึดประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

๒. คนไทยได้รับการพัฒนาศักยภาพสูงขึ้น แต่ต้องเน้นคุณภาพการศึกษา ลดพฤติกรรมเสี่ยงที่บั่นทอนสุขภาพ และเพิ่มคุณภาพของแรงงาน การพัฒนาที่ผ่านมาทำให้คนไทยมีระดับการศึกษาเฉลี่ยสูงขึ้นถึง ๙ ปี แต่มีปัญหาคุณภาพการศึกษาที่มีความแตกต่างกันมากระหว่างเมืองและชนบท กระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้จดจำ และทำตาม มีผลต่อการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ การมีวิจารณ์ญาณและการคิดอย่างสร้างสรรค์ ระบบประกันสุขภาพมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน ขณะที่คนไทยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ เพราะบริโภคมากเกินไปจนเกินไป ไม่ดูแลสุขภาพ และให้ความสำคัญกับการออกกำลังกายค่อนข้างน้อย ส่งผลให้เด็กมีภาวะโภชนาการเกินและโรคอ้วน คาดว่าอีก ๑๐ ปีข้างหน้า ๑ ใน ๕ ของเด็กปฐมวัยจะเป็นโรคอ้วน ขณะเดียวกัน คนไทยส่วนใหญ่มีการเจ็บป่วยด้วยโรคที่ป้องกันได้สูงขึ้น ทั้งโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูง หลอดเลือดในสมองตีบ โรคหัวใจ และมะเร็ง ส่วนกลุ่มสูงอายุเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรังเพิ่มขึ้น สำหรับคนวัยทำงานในภาพรวมมีข้อจำกัดด้านทักษะฝีมือและคุณภาพแรงงาน เป็นผลมาจากคุณภาพการศึกษา การฝึกอบรมและพัฒนาคนที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด ขาดการนำเทคโนโลยีมาใช้ในภาคเกษตร รวมทั้งการบริหารจัดการของธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมไม่มีประสิทธิภาพ^๑ ขณะที่ระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีอยู่ไม่สามารถกระจายการบริการได้อย่างทั่วถึง ครอบคลุมทุกกลุ่มโดยเฉพาะกลุ่มที่ย่นอกระบบ

๓. กลไกการมีส่วนร่วมภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดพลังในการพัฒนาคน ชุมชน สังคม และประเทศมากขึ้น ปี ๒๕๔๐ นับเป็นปีที่น่าไปสู่การเปลี่ยนแปลงของคนและสังคมไทยครั้งสำคัญ ภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับที่ ๑๖ ที่เน้นหลักการมีส่วนร่วม ประกอบกับเกิดวิกฤตเศรษฐกิจ ส่งผลให้คนในชุมชนมีการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ เพื่อฟันฝ่าวิกฤตเศรษฐกิจ โดยน้อมนำพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียงและต้นแบบจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาปรับวิถีการดำรงชีวิตที่เน้นความ “พออยู่” “พอกิน” และมีความสุข พอเพียงในทุกมิติของชีวิตความเป็นอยู่ ขณะเดียวกัน เมืองคร์และหน่วยงานต่างๆ สนับสนุนทั้งในเชิงวิชาการและ

^๑ Beck และคณะ (๑๙๙๗) นิยามคุณภาพสังคมไว้ว่า “ระดับความสามารถของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ที่ดี และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่” โดยคุณภาพสังคมมีความเชื่อมโยงกัน ๔ มิติ ได้แก่ ความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ (Socio-economic security) การยอมรับเป็นสมาชิกของสังคม (Social inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social cohesion) และการเสริมสร้างพลังทางสังคมให้แก่ประชาชน (Social empowerment)

^๒ รายงานสรุปสภาวะของประเทศ, มิถุนายน ๒๕๕๔.

งบประมาณ เพื่อให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเกิดจริงได้ในหลายชุมชน ที่ดำเนินตามรอยพระยุคลบาทจึงมีความเข้มแข็ง และเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่นนำแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ เกิดเป็นเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันมากขึ้น

แม้ในช่วงแรกการรับรู้และการคิดยึดติดที่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับเกษตรกรหรือกลุ่มคนฐานรากของสังคม หากใครจะดำเนินชีวิตตามแนวทางนี้ ก็ต้องละทิ้งทุกอย่างไปทำไร่ ทำนาแทน” แต่ช่วงต่อมา นักธุรกิจ นักวิชาการ ข้าราชการ ฯลฯ รวมถึงองค์กรและหน่วยงานต่างก็นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กันอย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น กลุ่มบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์ ที่ดำเนินการในลักษณะบรรษัทภิบาล และดำเนินกิจการด้วยความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนภาครัฐก็นำไปปรับใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยเน้นหลักประหยัด คัดค้าน โปร่งใสในการปฏิบัติงาน และสอดแทรกปรัชญา ไว้ในภารกิจของหน่วยงาน โดยเฉพาะการจัดทำแผนงาน/โครงการต่างๆ เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ ได้บรรจุสาระความรู้เกี่ยวกับปรัชญา ไว้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในและนอกระบบการศึกษา การนำปรัชญา ใสไว้ในแผนสุขภาพพอเพียง (๒๕๕๐-๒๕๕๔) และการส่งเสริมด้านอาหารปลอดภัยเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ประชาชน การขยายศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในศูนย์เตรียมการปลดปล่อยผู้ต้องขัง และส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนตามแนวพระราชดำริปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ทิศทางการพัฒนาคนและสังคมไทยตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

จากการพัฒนาคนและสังคมไทยที่ยังมีจุดอ่อนจำเป็นต้องเร่งพัฒนา ผนวกกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความสลับซับซ้อนและยากแก่การคาดการณ์ ทำให้คนและสังคมไทยต้องเผชิญกับความเสี่ยงอยู่หลายด้าน จำเป็นต้องสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ได้กำหนดแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาคนและสังคมไทยที่มีคุณภาพ โดยการ**พัฒนาคุณภาพคน** มีจุดเน้นเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกวัยให้เข้าสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน นำหลักคิด หลักปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเสริมสร้างศักยภาพของคนในทุกมิติ ทั้งการมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีจิตใจดี และมีสติปัญญาดี โดยมุ่งสร้างความรู้ตามหลักวิชาการ มีความรอบรู้ มีความเพียรในการใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีสติใช้ปัญญาในการจัดการความเสี่ยงและปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลง ส่วนการ**พัฒนาคุณภาพของสังคม** มุ่งพัฒนาให้เกิดความเป็นธรรมทั้งระดับปัจเจกและสังคมภาพรวม โดยพัฒนาตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ให้ความสำคัญกับการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่มั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างพลังทางสังคมที่ทุกคนอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและมีความเป็นปึกแผ่น ดังต่อไปนี้

๑. ปลุกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้คนไทยขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง คุณธรรม จริยธรรมเป็นหัวใจหลักตามแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียงที่จำเป็นต้องพัฒนาเรื่องนี้เป็นประเด็นแรก เพื่อให้คนไทยสามารถนำปรัชญา ใสไปประยุกต์ใช้ แล้วดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข สามารถอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันในสังคม แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงนำหลักคิดดังกล่าวมากำหนดกลยุทธ์การพัฒนาคนไทยที่สอดแทรกเรื่องคุณธรรมจริยธรรมไว้ในแนวทางที่ส่งเสริมให้สถาบันทางสังคมทำหน้าที่พัฒนาความรู้ ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงความซื่อสัตย์ และการมีระเบียบวินัย เริ่มจากการสร้างครอบครัวใหม่ที่คู่สมรสจะต้องมีคุณธรรมประจำใจ เพื่อเป็นเบ้าหลอมในการสร้างคนให้เป็นคนดีมีคุณภาพตั้งแต่**อยู่ในครรภ์มารดา** เมื่อ**เข้าสู่วัยเด็กและวัยเรียน** สถาบันครอบครัวต้องปลุกฝังค่านิยมที่ดีงามของไทยควบคู่ไปกับการปลุกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ขณะที่สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทสำคัญต่อการปลุกฝังเพิ่มเติมในเรื่องจิตอาสาเพื่อช่วยเหลือสังคมผ่านการจัดกิจกรรมอาสาสมัคร เมื่อ**อยู่ในวัยทำงาน** องค์กรภาครัฐ จะต้องปรับปรุงระบบบริหารงานบุคคล เพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐ ที่เอื้อให้เกิดธรรมาภิบาลในภาครัฐ นอกจากนี้ ยังส่งเสริมสถาบันทางสังคมอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่ภายใต้บทบาทที่มีอยู่ อาทิ สื่อต่างๆ ควรทำหน้าที่เผยแพร่แนวคิดและวิถีการดำรงชีวิตของบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดีและเป็นต้นแบบของสังคม สถาบันศาสนามีบทบาทหลักในการปลุกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตามหลักคำสอนของศาสนาแก่คนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชน

^๓ โครงการวิจัยประเมินผลโครงการ “พ.ศ.พอเพียง” (สศช.และบริษัท เนลสัน, ๒๕๕๑.)

๒. ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีความรู้ตามหลักวิชาการ มีความรอบรู้ มีความเพียรในการใฝ่เรียนรู้โดยไม่หยุดนิ่ง มีสติใช้ปัญญาในการจัดการความเสี่ยงและปรับตัวได้ทันการเปลี่ยนแปลง ความรู้เป็นหัวใจหลักของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ความรู้จะมีติดตัวคนได้ขึ้นอยู่กับความเป็นคนใฝ่รู้ ในแผนชาติฉบับที่ ๑๑ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนไทยทุกวัยให้มีความรู้ตามหลักวิชาการ มีความรอบรู้ มีความเพียรในการใฝ่รู้ มีสติใช้ปัญญาในการจัดการความเสี่ยงและปรับตัวได้ทันเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งให้ความรู้เพื่อการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัยและสอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและการเปลี่ยนแปลง ความรู้ที่ได้ครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนสามารถแสวงหาได้จากหลากหลายช่องทางและสามารถเข้าถึงแหล่งความรู้ได้โดยสะดวกทั่วถึง ทุกพื้นที่ เป็นความรู้ที่สามารถนำไปใช้ในหน้าที่การงาน การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม และการดำเนินชีวิต รวมทั้งพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนี้

๒.๑ พัฒนาคอนไทยให้มีความรู้เพื่อการดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัยอย่างมีคุณภาพตามหลักวิชาการ สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทยและการเปลี่ยนแปลง มุ่งพัฒนาคอนไทยให้มีความรู้ตามพัฒนาการของคนตั้งแต่ก่อนคลอดสู่ปฐมวัย วัยเรียน วัยรุ่น วัยทำงาน และวัยสูงอายุ ต้องอาศัยสถาบันทางสังคมต่างๆ ในการพัฒนาคุณภาพคน ในช่วงอยู่ในครรภ์มารดาและปฐมวัย พ่อแม่และผู้ดูแลต้องมีความรู้ในการเลี้ยงดูดูแลเด็กที่เหมาะสมกับพัฒนาการทางสมอง สติปัญญา ร่างกาย และจิตใจ หมั่นเอาใจใส่ให้เด็กได้เรียนรู้อย่างมีความสุข พร้อมกระตุ้นให้เด็กรู้จักคิดและทำด้วยตนเอง รู้จักนำความรู้ที่ได้เรียนมาเชื่อมโยงกับชีวิตจริง เมื่อเด็กเข้ามาสู่ชั้นเตรียมอนุบาล ศูนย์เด็กเล็กที่อยู่ในชุมชน สถานประกอบการ และหน่วยงานภาครัฐต้องมีมาตรฐานในการดูแลเด็กที่ดี ทั้งสภาพแวดล้อมของศูนย์เด็กเล็กที่ได้มาตรฐาน และมีผู้ดูแลเด็กที่มีคุณภาพ ในวัยเรียนและวัยรุ่น เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อที่สำคัญของชีวิต จะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่มุ่งปลูกฝังนิสัยใฝ่รู้ ควบคู่ไปกับทักษะในการคิดวิเคราะห์ สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้า เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และรู้จักนำความรู้ไปแบ่งปันและช่วยเหลือสังคม

ขณะเดียวกัน ทักษะชีวิตจำเป็นต้องพัฒนาในเด็กวัยเรียน ในหลักสูตรการเรียนการสอน จะต้องบูรณาการการเรียนรู้ให้หลากหลาย ทั้งด้านวิชาการ ทักษะชีวิต และนันทนาการที่ครอบคลุมเรื่องศิลปะ ดนตรี กีฬา วัฒนธรรม ศาสนา ประชาธิปไตย ความเป็นไทย โดยเฉพาะอาเซียนศึกษา เป็นเรื่องใหม่ที่เด็กไทยจะต้องเรียนรู้และเข้าใจในวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็น ภาษา และวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกประชาคมอาเซียน^๔ เพื่อเตรียมความพร้อมในการรวมตัวประชาคมอาเซียนเป็นหนึ่งเดียวในปี ๒๕๕๘ นอกจากนี้ เด็กยังต้องเรียนรู้เรื่องพฤติกรรมทางสุขภาพที่เหมาะสม อาทิ การรู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองไม่ก่อให้เกิดปัญหาให้สังคมเดือดร้อน รู้หลักโภชนาการ มีการออกกำลังกาย ใช้เวลาอย่างสร้างสรรค์ และจำเป็นต้องพัฒนาครูผู้สอนให้มีคุณภาพ โดยพัฒนาระบบการผลิตครูที่มีคุณภาพที่สามารถดึงดูดคนดีคนเก่งให้เข้ามาเรียน และประกอบวิชาชีพเป็นครูด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู จึงจะสามารถสอนให้เด็กเป็นคนดีมีคุณภาพ

วัยทำงาน คนทำงานจะต้องมีความรู้ความสามารถที่สอดคล้องกับโครงสร้างการผลิตและบริการบนฐานความรู้และเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จึงต้องเชื่อมโยงระบบการศึกษากับการทำงาน โดยสร้างและบ่มเพาะความรู้มาตั้งแต่วัยเรียน มุ่งพัฒนาการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตั้งแต่การศึกษาขั้นพื้นฐาน การอาชีวศึกษาฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ไปจนถึงอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อบูนาทักษะการเรียนรู้ด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรมไทย ให้มีความสำคัญกับการศึกษาวิจัยเพื่อคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาไทย จึงจะทำให้การต่อยอดฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ สามารถสร้างคุณค่าและเพิ่มมูลค่าของสินค้าและบริการที่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย เป็นจุดแข็งที่แข่งขันในเวทีการค้าโลกได้ เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ท้าทายความสามารถของคนไทยเป็นการทำให้ ภาคการเกษตรเป็นฐานการผลิตที่มีคนของประเทศไทย จึงจำเป็นต้องเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างจิตสำนึกและแรงจูงใจให้เยาวชนเข้าสู่อาชีพเกษตรกรรมอย่างมีศักดิ์ศรี พร้อมกับพัฒนาการศึกษาที่สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ให้มีความรู้ความสามารถด้านการเกษตรสามารถใช้ความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างครบวงจร จัดหาพื้นที่การเกษตรตามความถนัด มีแหล่งทุนสนับสนุน และมีทักษะความรู้ด้านธุรกิจและการตลาด

สุดท้ายตามวงจรชีวิตของคนเป็น วัยสูงอายุ ในแผนชาติฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญกับคุณค่าอันเกิดจากการทำงานของผู้สูงอายุทั้งการส่งเสริมอาชีพและสร้างรายได้ และการนำความรู้ ประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่เป็นคลังสมองของชาติทั้งภาครัฐและเอกชน ปรานีชาวบ้าน ผู้มีความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ ตลอดจนการพัฒนาผู้สูงอายุให้เข้ากับยุคสมัย โดยเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ทั้งวิชาการและการใช้สื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ เพื่อให้คนสูงวัยสามารถเรียนรู้ได้

นอกจากนี้ คนไทยทุกคนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้มีความรู้และทักษะในการดูแลสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจของตนเอง ครอบครัว รวมถึงคนในชุมชน มีความรู้ในการลดปัจจัยเสี่ยงจากสภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพที่จะทำให้สุขภาพอ่อนแอ และเสี่ยงต่อโรคภัย มีความรู้ในเรื่องยาสมุนไพรที่จะป้องกันและรักษาอาการป่วยไข้ในเบื้องต้น รวมทั้งสามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการสื่อสารเพื่อส่งเสริมการดูแลสุขภาพเชิงรุก

๒.๒ พัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้คนไทยเข้าถึงได้โดยสะดวกทั่วถึงทุกพื้นที่ พร้อมกับสนับสนุนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยสนับสนุนให้มีการลงทุนพัฒนาโครงข่ายโทรคมนาคมและอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงให้ครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนในรูปแบบที่หลากหลายสอดคล้องกับภูมิสังคม ให้ทุกคน

^๔ มีประเทศสมาชิกทั้งหมด ๑๐ ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย สิงคโปร์ บรูไน ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า

สามารถเข้าถึงได้สะดวกและใช้บริการอย่างเต็มที่ ตัวอย่างเช่น การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งพัฒนาและรวบรวมความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนที่ทันสมัย ทุกคนสามารถเข้าถึงได้และมีข้อมูลตามที่ ต้องการ และเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักคิด ผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ร่วมกับคนทุกกลุ่มวัยในท้องถิ่น รวมถึง เครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงและบุคคลภายนอก เกิดการไหลเวียนข้อมูลที่ทันสมัยอยู่ตลอดเวลาและสามารถเผยแพร่ผลงาน เชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะการผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สมัยใหม่ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำ ไปใช้ประโยชน์เชิงพาณิชย์ และสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่คนใน ชุมชนและท้องถิ่น

๓. สร้างภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและสังคม

ให้ทุกคนในสังคมไทย มุ่งการลงทุนที่เน้นการพึ่งพา ภายใต้มากกว่าการพึ่งพาทันที มีเงินออม มีระบบการ ประกันความเสี่ยงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อรองรับ การเปลี่ยนแปลงที่คาดไม่ถึงได้ตลอดเวลา ในช่วงแผน พัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ มุ่งพัฒนาให้เศรษฐกิจฐานรากมีความ แข็งแกร่งและมีความหลากหลาย ลดการพึ่งพาทันที และผลกระทบจากความเสี่ยงอันเกิดการเปลี่ยนแปลงของ ระบบเศรษฐกิจโลก โดยกระตุ้นให้เกิดการลงทุนขนาดเล็กๆ ภายในชุมชน ตั้งแต่การสร้างโอกาสให้เกิดผู้ประกอบการ รายย่อย การรวมกลุ่มอาชีพ ยกกระดับเป็นวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจขนาดย่อม และวิสาหกิจขนาดกลาง ที่สอดคล้องกับ ศักยภาพของพื้นที่ การใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น การบริหารความเสี่ยงที่เหมาะสม เชื่อมโยงกับธุรกิจขนาดใหญ่ สามารถ ยกย่องมาตรฐานการผลิตและบริการให้เป็นที่ยอมรับทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งมีระบบตลาดที่เอื้อให้ธุรกิจรายย่อยสามารถเข้าสู่ ตลาดที่มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบการเงินฐานราก โดยมุ่งให้เกิดการออมภาคประชาชนหลากหลาย รูปแบบ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน กองทุนสวัสดิการสวัสดิการชุมชน เป็นต้น เป็นการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้คนในชุมชน และเก็บออมเพื่อสร้างหลักประกันการดำรงชีวิตที่มั่นคง โดยเฉพาะ ยามชราภาพ เป็นสวัสดิการสังคมที่จะต้องเร่งส่งเสริมให้คนไทยเก็บออมเงินตั้งแต่วัยทำงาน เพื่อลดภาระทางการเงินการคลัง ของประเทศและรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุที่จะมีผู้สูงอายุมากถึง ๑ ใน ๔ ของประชากรรวมในระยะเวลาไม่ถึง ๒๐ ปีข้างหน้า

นอกจากนี้ การพัฒนาสวัสดิการสังคมเป็นแนวทางที่เสริมสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนไทย ที่เน้นให้ทุกภาคส่วน มีส่วนร่วมจัดบริการ ทั้งสถาบันครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น องค์กรเอกชนที่ไม่แสวงหากำไร และภาคเอกชนที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม โดยเชื่อมโยงกันตั้งแต่ระดับชาติ ท้องถิ่น และชุมชน ทำให้คนด้อยโอกาส คนอยู่ในถิ่นทุรกันดารมีโอกาสเข้าถึงบริการที่มี คุณภาพมากขึ้น

๔. สร้างพลังทางสังคมที่เข้มแข็งให้เป็นภูมิคุ้มกันของสังคมไทย พลังทางสังคมเป็นภูมิคุ้มกันในการเปลี่ยนแปลงมากระทบ เกิดจากคนในสังคมมีความรักความสามัคคี มีความเมตตาต่อกัน นำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจ มีทุนทาง สังคมสูง และอยู่เย็นเป็นสุข ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ จึงมุ่งพัฒนาคนให้รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมในฐานะเป็น พลเมืองที่ดีของประเทศ มีค่านิยมไม่ยอมรับการคอร์รัปชัน ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่บริหารประเทศ ทั้งนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องเน้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ให้เอื้อต่อการทำงานอย่างโปร่งใส มีประสิทธิภาพ และมุ่งประโยชน์สุขของประชาชน เป็นสำคัญ ทุกคนสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่อย่างเต็มที่ มีความภาคภูมิใจในคุณค่าและความมีศักดิ์ศรีที่ตนได้มีส่วนร่วมพัฒนา ร่วมเป็น เจ้าของชุมชน และร่วมเป็นเจ้าของประเทศ มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการพัฒนาไปถึงการตรวจสอบ กล่าวคือ ให้ทุกคน สามารถแสดงออกทางความคิดอย่างสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกระดับตั้งแต่ประเทศ ชุมชน และกลุ่ม ต่างๆ เปิดโอกาสให้กลุ่มเด็ก เยาวชน สตรี ผู้พิการ ผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม คนยากจนและผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกล ได้เข้ามามีส่วน ร่วมพัฒนามากขึ้น การมีส่วนร่วมพัฒนาในระดับประเทศต้องทำอย่างเป็นกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมกำหนดแนวทาง และการขับเคลื่อนไปสู่การปฏิบัติ จนถึงการร่วมตรวจสอบ ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ อาทิ องค์กรอิสระ ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และสื่อมวลชน เป็นเครือข่ายการตรวจสอบ ถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองและอำนาจรัฐ ให้ เกิดการบริหารราชการที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ต้องมีการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถจัดการปัญหาและสร้าง ภูมิคุ้มกันด้วยตนเอง มีขีดความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนเพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น และเชื่อมโยงไปในทิศทาง เดียวกับแผนระดับต่างๆ ในพื้นที่ และระดับชาติ รวมถึงสอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงในโลก อาเซียน และอนุภูมิภาค

แนวทางที่จะสร้างพลังทางสังคมให้เข้มแข็งต้องเสริมสร้างทุนทางสังคมให้แข็งแกร่ง ทำให้ความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมแน่นแฟ้นและเป็นปึกแผ่นยิ่งขึ้น พร้อมทั้งปรับทัศนคติและค่านิยมร่วมของคนไทย โดยรื้อฟื้นค่านิยมที่ดีและสร้างค่านิยมใหม่ที่เป็นที่ยอมรับบนพื้นฐานของความไว้วางใจ เชื่อใจ เกิดความร่วมมือ แบ่งปันและเอื้ออาทรกันในสังคมไทย เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ยอมรับความแตกต่างในอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ และเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขณะเดียวกันวิถีประชาธิปไตยเป็นประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญ โดยพัฒนาให้เป็นวัฒนธรรมที่จะต้องมีการสืบสานอย่างเนื่องเช่นเดียวกับวัฒนธรรมที่ดีงามของไทย

สรุป

แม้ว่าแนวทางการพัฒนาคนและสังคมไทยในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ มุ่งพัฒนาคุณภาพภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม เป็นที่ยอมรับ หากทุกคนไม่มีส่วนร่วมในการนำไปปฏิบัติ การขับเคลื่อนการพัฒนาที่มุ่งหวังให้คนไทยและสังคมไทยนำพาประเทศไทยไปถึง “สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” มีอาจเป็นจริงได้ จึงจำเป็นต้องเร่งสร้างความรู้ความเข้าใจ เผยแพร่ผ่านช่องทางที่หลากหลาย และสามารถกระจายลงไปถึงชุมชนท้องถิ่น

ภายใต้แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘ มีหลายหน่วยงานของภาครัฐ ได้จัดทำโครงการและกิจกรรมขับเคลื่อนการพัฒนาคนและสังคมภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างของ **การพัฒนาคน** ภายใต้การเสริมสร้างศีลธรรมสำหรับเด็ก เยาวชน และประชาชน และการพัฒนาต้นแบบคุณธรรมความดี การปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ ส่วนการ **พัฒนาสังคม** มีการขับเคลื่อนที่ส่งเสริมการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบล รวมทั้งรัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณให้กองทุนพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้หมู่บ้านบริหารจัดการด้วยตนเอง นอกจากนี้ ได้ขับเคลื่อนการพัฒนาในลักษณะความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เช่น ธนาคารสมองได้เริ่มนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการทำงานในระดับพื้นที่ร่วมกับประชาชน เน้นให้คนในชุมชนเป็นผู้คิดหาหนทางแก้ปัญหาและพัฒนาด้วยตนเอง เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน กลุ่มธุรกิจกำลังร่วมมือกับสถาบันการศึกษา พัฒนานักศึกษาให้มีจิตอาสาและมีความรับผิดชอบต่อสังคม

ในวันนี้คนไทยทุกคนพร้อมใจกันนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้ เริ่มจากการนำไปพัฒนาศักยภาพของตนเอง แล้วแผ่ขยายไปยังครอบครัว ชุมชน และสังคม ก็จะส่งผลให้เกิดคนดีเพิ่มขึ้น เป็นพลังการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล มีความมั่นคงและยั่งยืน ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

เอกสารอ้างอิง

เครือข่ายการศึกษาคุณภาพสังคมแห่งประเทศไทย. **คุณภาพสังคมเพื่อคุณภาพประเทศไทย**. ตุลาคม ๒๕๕๓.

แผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๘

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและคณะ. **รายงานสรุปสถานะของประเทศ**. มิถุนายน ๒๕๕๔.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **เส้นทางสู่ความพอเพียง**. ปาฐกถาพิเศษ โดยศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย. สิงหาคม ๒๕๕๑

_____. ๒๕๕๔. **การทรงงานพัฒนาประเทศของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว**. ประสพการณ์การเรียนรู้ตามรอยพระยุคลบาท ของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๕๕-๒๕๕๙)

_____. ๒๕๕๑. เอกสารการนำเสนอโครงการวิจัยประเมินผลโครงการ “พ.ศ.พอเพียง” โดยบริษัท เนลสัน

_____. ๒๕๕๔. **การติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)**. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี ๒๕๕๔ ของ สศช.

การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างมีภูมิคุ้มกัน

วิชานัน นิวาตจินดา สมเกียรติ เยาว์นุ่น และพรทิพา แซ่เอี้ยว

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้ระบบทุนนิยมในระยะ ๓๐ ปีที่ผ่านมา (ปี๒๕๒๒-๒๕๕๓) ประสบผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพิ่มขึ้นถึง ๑๘ เท่า จาก ๕.๖ แสนล้าน เป็น ๑๐.๑ ล้านล้านบาท ณ ราคาปัจจุบัน รายได้ประชาชาติต่อหัวเพิ่มขึ้น ๑๒ เท่า จาก ๑.๒ หมื่นบาท เป็น ๑.๔ แสนบาทต่อคนต่อปี การส่งออกเพิ่มขึ้น ๓๗ เท่า จาก ๕.๒ พันล้าน เป็น ๑.๙ แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ ดุลการค้าจากขาดดุล ๑.๕ พันล้าน เป็นเกินดุล ๓.๒ หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ เงินทุนเคลื่อนย้ายสุทธิเพิ่มขึ้น ๑๕ เท่า จาก ๑.๖ พันล้าน เป็น ๒.๔ หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ และทุนสำรองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้นถึง ๕๘ เท่า จาก ๓.๑ พันล้าน เป็น ๑.๘ แสนล้านดอลลาร์สหรัฐ และธนาคารโลกได้ปรับให้ไทยอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง^๑

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเชิงคุณภาพความสำเร็จดังกล่าวต้องแลกมาด้วยต้นทุนเชิงโครงสร้าง และคุณภาพชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีลักษณะพึ่งพาการค้าโลกเพิ่มขึ้น จากเดิมที่มีสัดส่วนประมาณครึ่งหนึ่งของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศปี ๒๕๒๒ หรือร้อยละ ๔๓ เป็นกว่าเท่าตัวในปี ๒๕๕๓ หรือร้อยละ ๑๑๒ และโครงสร้างการผลิตที่เคยมีภาคการเกษตรในสัดส่วนของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศถึงร้อยละ ๒๑ ในปี ๒๕๒๒ ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๘ ในปี ๒๕๕๓ ส่วนโครงสร้างการผลิตภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นได้จากการรุกรานพื้นที่ป่าและการขยายตัวของชุมชนเมือง จากเดิมที่เคยมีถึงร้อยละ ๕๓.๓ ในปี ๒๕๐๔ ลดลงเหลือเพียงร้อยละ ๓๔.๔ ในปี ๒๕๕๑ ปริมาณการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์เฉลี่ยจาก ๗๒ ล้าน ตัน เป็น ๕๒๘ ล้าน ตันต่อตารางกิโลเมตร เพิ่มขึ้นถึง ๘ เท่า ในเวลา ๒๙ ปี (๒๕๕๒-๒๕๔๘) หรือเพิ่มขึ้นเท่าตัวในทุก ๓ ปีครึ่ง หากพิจารณาการกระจายรายได้ พบว่า การกระจายรายได้ในปัจจุบันไม่ได้ดีกว่าการกระจายรายได้เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว^๒ ไม่รวมถึงคุณภาพสังคม ค่านิยม รูปแบบและวิถีชีวิต ตลอดจนวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิงในบางพื้นที่

โครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในช่วงเวลา ๓๐ ปี เพื่อแลกกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจหรือการพัฒนาที่เพิ่มขึ้นของรายได้และผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศที่สร้างความอยู่ดีกินดีให้กับสังคมบางกลุ่มขาดความสมดุล ขาดภูมิคุ้มกัน สร้างความเหลื่อมล้ำ และใช้ทรัพยากรไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ยั่งยืนแบบไทย เป็นที่มาของปัญหาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก

บทเรียนจากการพัฒนาประเทศในช่วงที่ผ่านมา

ประเทศไทยเริ่มจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรกเมื่อปี ๒๕๐๔ จนถึงปี ๒๕๕๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนา ฉบับที่ ๑๐ มีการพัฒนาที่ส่งผลให้อัตราการขยายตัวและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศไทยอยู่ในเกณฑ์ดี แม้จะมีปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจในช่วงปี ๒๕๔๐-๒๕๔๑ และปี ๒๕๕๒ แต่การขยายตัวดังกล่าวนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่างๆ หลายด้านในรอบ ๒๐ ปีที่ผ่านมา ดังนี้

๑) **โครงสร้างการผลิต** มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมที่มุ่งเกษตรกรรมไปสู่เศรษฐกิจอุตสาหกรรม ที่มีบทบาทเพิ่มขึ้นจากร้อยละ ๒๙.๕ ในปี ๒๕๓๕ เป็นร้อยละ ๔๐.๘ ของ GDP ในปี ๒๕๕๓ ขณะที่ภาคเกษตรกรรมลดลงจากร้อยละ ๑๓.๐ เป็นร้อยละ ๘.๓ ของ GDP ส่วนภาคบริการมีแนวโน้มลดลงจากร้อยละ ๕๗.๖ เป็นร้อยละ ๕๑.๐ ของ GDP ในช่วงเดียวกัน การปรับโครงสร้างนี้ส่งผลให้อัตราการเจริญเติบโตของไทยมีความผันผวนตามภาวะเศรษฐกิจมากขึ้น เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมอัตราการเจริญเติบโตมีความผันผวนสูงกว่าภาคเกษตรกรรมและภาคบริการ^๓

๒) **โครงสร้างการจ้างงาน** มีการเปลี่ยนแปลงจากเดิม ที่สัดส่วนกำลังแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมไปสู่โครงสร้างที่มีแรงงานส่วนใหญ่อยู่ภาคบริการ โดยมีสัดส่วนแรงงานเพิ่มจากร้อยละ ๓๔.๕ ของการจ้างงานทั้งหมด ในปี ๒๕๓๕ เป็นร้อยละ ๔๗.๗ ในปี ๒๕๕๓ ขณะที่สัดส่วนแรงงานในภาคอุตสาหกรรมค่อนข้างคงที่ เกิดความเหลื่อมล้ำของโครงสร้างในภาคการผลิต พบว่า ภาคอุตสาหกรรมมีแรงงานเพียงร้อยละ ๑๔.๑ ของกำลังแรงงานทั้งหมดในปี ๒๕๕๓ แต่มีสัดส่วนต่อ GDP ถึงร้อยละ ๔๐.๘ สะท้อนว่าโครงสร้างการผลิตของประเทศขาดความสมดุล กระทบต่อความยั่งยืนในโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศ

^๑ สำนักยุทธศาสตร์และการวางแผนเศรษฐกิจมหภาค

^๒ เมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ธนาคารโลกจัดให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีรายได้ปานกลางระดับสูง โดยใช้เกณฑ์การประเมินรายได้ประชาชาติต่อหัว (GNI per capita) ที่เรียกว่า Atlas method ซึ่งประเทศที่ถือว่ามียาได้ปานกลางระดับสูง คือประเทศที่ประชากรมีรายได้เฉลี่ย ๓,๙๗๖ - ๑๒,๒๗๕ เหรียญสหรัฐ (ประมาณ ๑๑๘,๖๖๒ - ๓๖๖,๓๓๗ บาท)

^๓ เป็นที่น่าสังเกตว่า การกระจายรายได้ของไทยมีลักษณะสอดคล้องกับ Kuznets curve ซึ่งชี้ว่า ในกรณีปกติ การกระจายรายได้ของไทยน่าจะดีขึ้นตามระดับการพัฒนาในระยะต่อไป

^๔ Growth Volatility rate ของภาคอุตสาหกรรมในช่วงปี ๒๕๓๗-๒๕๕๑ มีค่าร้อยละ ๕.๕ ในขณะที่ภาคบริการและเกษตรกรรมมีค่าร้อยละ ๕.๓ และ ๓.๙ ตามลำดับ

๓) การค้า ภาคอุตสาหกรรมยังผลิตสินค้าเพื่อส่งออกมาโดยตลอด และเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่การส่งออกสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมซึ่งเป็นภาคการผลิตที่ใช้แรงงานเป็นส่วนใหญ่ มีแนวโน้มลดลง นอกจากนี้ พบว่า การส่งออกส่วนใหญ่เป็นการส่งออกโดยผู้ประกอบการต่างชาติ ซึ่งมีลักษณะของการนำเข้าปัจจัยการผลิตในสัดส่วนที่สูง

๔) การกระจายรายได้ การพัฒนาที่ผ่านมาไม่ได้ทำให้การกระจายรายได้ดีขึ้นสะท้อนจากสัดส่วนของรายได้ประชากรแต่ละกลุ่มในปี ๒๕๓๑ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยเมื่อเทียบกับปี ๒๕๕๒ รายได้เกินครึ่งยังคงอยู่ในคนเพียงกลุ่มเดียว เมื่อพิจารณาจากสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคหรือสัมประสิทธิ์จินี^๔ ในภาพรวมของปี ๒๕๕๒ ไม่เปลี่ยนแปลงจากปี ๒๕๓๑ แต่เมื่อพิจารณากรุงเทพฯ จะเห็นว่าค่าสัมประสิทธิ์มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก ๐.๓๙ ในปี ๒๕๓๑ เป็น ๐.๔๗ ในปี ๒๕๕๒ แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างของรายได้ในเขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ตารางในภาคผนวก)

การเปลี่ยนแปลงในช่วงก่อนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๘ ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจ ที่ต้องคำนึงถึงเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและการกระจายรายได้ควบคู่ไปกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ขณะที่การพัฒนาสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีปัญหา และไม่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน การพัฒนาประเทศในระยะต่อไปจำเป็นต้องคำนึงถึงแนวโน้มนโยบายที่อาจเกิดขึ้น และบทเรียนที่ผ่านมาเพื่อเป็นกรอบให้การพัฒนาเป็นไปอย่างรอบคอบและตรงเป้าหมาย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ประเมินว่าประเทศไทย จะต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาประเทศ ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ดังนี้

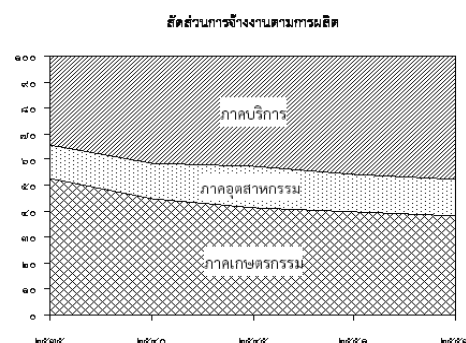
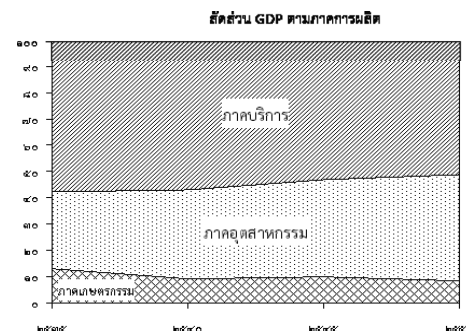
๑) กฎ กติกาใหม่ของโลกหลายด้านส่งผลให้ทุกประเทศต้องปรับตัว วิถีชีวิตเศรษฐกิจและการเงินของโลกส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับเปลี่ยนกฎระเบียบเพื่อปรับตัวให้ทันต่อเหตุการณ์ ทั้งด้านการเงิน การค้า การลงทุน รวมถึงมาตรการที่มีโทษภาษี ที่เป็นอุปสรรคต่อการค้าของไทย เช่น พันธกรณีและข้อตกลงเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มาตรการทางการค้าที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาโลกร้อน และ กฎ ระเบียบด้านสังคม เป็นต้น

๒) การปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง รวมทั้งภูมิภาคเอเชียซึ่งทวีความสำคัญเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ อาทิ ฮองกง เกาหลี สิงคโปร์ ไต้หวัน และกลุ่มประเทศอาเซียนมีแนวโน้มเป็นศูนย์กลางการผลิตสินค้าอุตสาหกรรมระดับโลก นอกจากนี้ ประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมสำหรับการเปิดเสรีทางการค้าภายใต้กรอบต่างๆ อาทิ การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี ๒๕๕๘

๓) การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของโลก โครงสร้างของประชากรโลกมีแนวโน้มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ส่งผลให้โครงสร้างการผลิตต้องปรับเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเข้มข้นเป็นการใช้องค์ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น มีการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อใช้ทดแทนกำลังแรงงานที่ขาดแคลน โครงสร้างการใช้จ่ายงบประมาณเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากประเทศที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุจะมีรายจ่ายด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น ทาให้งบประมาณสำหรับการลงทุนพัฒนาด้านอื่นๆ ลดลง

๔) การเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศโลก ส่งผลให้สภาพภูมิอากาศแปรปรวนก่อให้เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติบ่อยครั้งและทวีความรุนแรง ส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ รวมทั้งต่อผลผลิตทางการเกษตรและแหล่งอาหารของโลก

๕) ความมั่นคงทางอาหารและพลังงานมีแนวโน้มจะเป็นปัญหาสำคัญ ความต้องการพืชพลังงาน สินค้าเกษตรและอาหารมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากการเพิ่มประชากรโลก แต่การผลิตพืชอาหารลดลงด้วยข้อจำกัดด้านพื้นที่ เทคโนโลยีที่มีอยู่ และการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ

สัดส่วนการส่งออก					
สินค้าส่งออก	สัดส่วน (ร้อยละ)				
	แผน ๖ (๒๕๓๔)*	แผน ๗ (๒๕๓๙)*	แผน ๘ (๒๕๔๔)*	แผน ๙ (๒๕๔๙)*	แผน ๑๐ (๒๕๕๓)*
เกษตร	๒๐.๙	๑๖.๑	๑๐.๘	๑๐.๑	๑๑.๐
อุตสาหกรรมเกษตร	๑๐.๕	๙.๐	๗.๔	๖.๑	๖.๘
อุตสาหกรรม	๖๕.๙	๗๑.๘	๗๕.๓	๗๗.๑	๗๖.๙
แร่และเชื้อเพลิง	๑.๕	๒.๐	๓.๑	๕.๓	๕.๔
อื่นๆ	๑.๒	๑.๑	๓.๓	๑.๓	๐.๐

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร * ปีสุดท้ายของแผนฯ

สัดส่วนการนำเข้า					
สินค้านำเข้า	สัดส่วน (ร้อยละ)				
	แผน ๖ (๒๕๓๔)*	แผน ๗ (๒๕๓๙)*	แผน ๘ (๒๕๔๔)*	แผน ๙ (๒๕๔๙)*	แผน ๑๐ (๒๕๕๓)*
สินค้าเชื้อเพลิง	๙.๒	๘.๗	๑๒.๐	๑๙.๗	๑๗.๔
สินค้าทุน	๓๑.๑	๓๓.๙	๓๑.๕	๒๘.๓	๒๕.๙
สินค้าวัตถุดิบและกึ่งสำเร็จรูป	๔๕.๘	๔๑.๕	๔๔.๘	๔๐.๖	๔๒.๗
สินค้าอุปโภค บริโภค	๖.๒	๖.๙	๗.๘	๗.๓	๙.๕
ยานพาหนะและอุปกรณ์ขนส่ง	๕.๔	๖.๘	๓.๓	๓.๑	๔.๔
อื่นๆ	๒.๓	๒.๒	๐.๗	๑.๑	๐.๑

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร สำนักงานปลัดกระทรวงพาณิชย์ โดยความร่วมมือจากกรมศุลกากร * ปีสุดท้ายของแผนฯ

^๔ ค่าสัมประสิทธิ์ จินี (Gini Coefficient) เป็นเครื่องมือในการวัดความไม่เท่าเทียมในรูปของสัดส่วน (Gini ratio) ซึ่งค่าอยู่ระหว่าง ๐ กับ ๑ ยิ่งค่าเข้าใกล้ ๑ มากเท่าไร แสดงว่าความไม่เท่าเทียมกันของรายได้ยิ่งมีมากขึ้น โดยคำนวณจากการใช้ค่าของพื้นที่ระหว่าง Lorenz curve ของการกระจายรายได้กับเส้นการกระจายรายได้สมบูรณ์ เป็นตัวตั้ง และค่าของพื้นที่ใต้เส้นการกระจายรายได้สมบูรณ์ทั้งหมดเป็นตัวหาร และรายได้ หมายถึง รายได้ประจำ ที่ไม่รวมรายรับอื่นๆ (เช่น เงินทุนการศึกษา มรดก ทรัพย์สินของญาติ ประกันสุขภาพ ประกันภัยและประกันชีวิต/ประกันสังคม เงินถูกสลาก เงินรางวัล ค่านายหน้าและเงินได้จากการเล่นพนัน เป็นต้น

๖) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคมจะทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาจึงเป็นประเด็นท้าทายในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและลดความเหลื่อมล้ำ

๗) การก่อการร้ายสากลเป็นภัยคุกคามประชาคมโลก การก่อการร้ายและอาชญากรรมข้ามชาติมีแนวโน้มขยายตัวทั่วโลกและรุนแรง มีรูปแบบและโครงข่ายที่ซับซ้อนมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

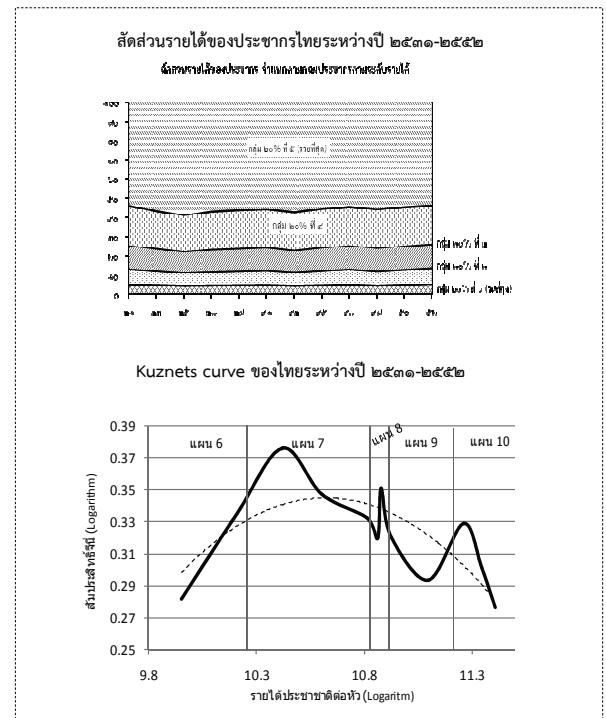
หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการเชื่อมโยงในระดับมหภาค

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้เกิดความสมดุลระหว่างประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์ส่วนรวม และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ มีลักษณะสำคัญที่การพัฒนาเชื่อมโยงกันแบบเป็นขั้นตอน ทั้งในระดับฐานรากหรือจุลภาค และองค์กรหรือมหภาค ขยับเคลื่อนผ่านกลไกความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะครอบครัวและชุมชน ถือเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการสร้างความสมดุลและความแข็งแกร่งให้ประเทศในระดับมหภาค สามารถวิเคราะห์ความเชื่อมโยงจากระดับฐานรากสู่ระดับมหภาค ดังนี้

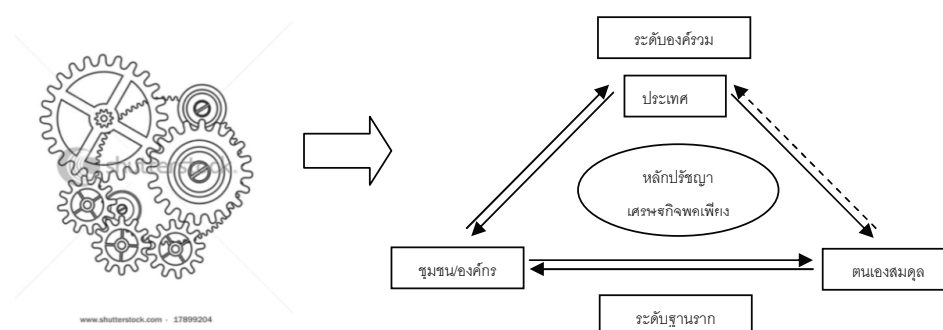
๑. **ปัจเจก** การสร้างความสมดุลในระดับบุคคล มุ่งการรู้จักใช้จ่าย การดูแลตนเอง และสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตประจำวันให้อยู่บนพื้นฐานของการใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

๒. **ชุมชนหรือองค์กร** มุ่งการแบ่งปันองค์ความรู้ ประสานกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ และเปิดโอกาสให้ทุกคนร่วมคิด ร่วมทำ ส่งผลให้ชุมชนน้อยใหญ่ มีระเบียบ เข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง ทำให้เศรษฐกิจมีเสถียรภาพและยั่งยืน

๓. **ภูมิภาคหรือประเทศ** เป็นการประสานการเรียนรู้ระหว่างชุมชนควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญา เพื่อขยายเศรษฐกิจฐานรากให้มีความหลากหลายและเข้มแข็ง รวมทั้ง พัฒนาระบบการเงินฐานรากและการออมที่หลากหลาย พร้อมกับพัฒนาระบบการคุ้มครองสิทธิทางปัญญาให้ครอบคลุมในทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระดับภูมิภาคหรือประเทศ

ความเชื่อมโยงของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับฐานรากและมหภาค

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ

หลักการและแนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจมหภาค ชี้ให้เห็นว่า จุดอ่อนของการพัฒนาโดยเฉพาะความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ และความสมดุลของโครงสร้างการผลิต สามารถแก้ไขได้โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความพอเพียงอย่างมีเหตุผลในทุกๆระดับของระบบเศรษฐกิจ เพื่อให้เกิดความสมดุลเชิงโครงสร้าง และมีภูมิคุ้มกันในระดับมหภาค หลักการดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ ดังนี้

๖ อ้างจากพระบรมราโชวาท ในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๑๗ ความว่า “.....ในการพัฒนาประเทศนั้น จำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น เริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อน ด้วยวิธีการที่ประหยัด ระวังตัว ระวังตัว แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับ....”

การสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจ ที่สร้างสมดุลในโครงสร้างการใช้จ่าย การออม การลงทุน และภาระหนี้ ที่เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ และมีการกระจายความเสี่ยงอย่างมีเหตุผลในระดับฐานรากซึ่งเป็นฐานของโครงสร้างความแข็งแกร่งของระบบเศรษฐกิจที่สำคัญที่สุด ตั้งแต่ระดับบุคคล ครัวเรือน ไปจนถึงผู้ประกอบการขนาดย่อมและขนาดกลาง เป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจสำคัญทำหน้าที่เชื่อมโยงให้กลไกขับเคลื่อนระดับมหภาคสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

การสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ด้วยการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และร่วมมือกันพัฒนาทั้งระดับชุมชน และองค์กร เป็นกลไกที่สนับสนุนความแข็งแกร่งของเศรษฐกิจ รวมทั้งพัฒนาเศรษฐกิจที่สร้างมูลค่าเพิ่ม จากฐานความรู้ของประเทศ โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม สนับสนุนการพึ่งพาตนเอง และส่งเสริมความยั่งยืนของเศรษฐกิจ

การสร้างภูมิคุ้มกันในระบบเศรษฐกิจ มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างการออมและการลงทุนที่เหมาะสม ลดการพึ่งพาจากต่างประเทศ ให้ความสำคัญกับตลาดภายในประเทศเพิ่มขึ้นทั้งระดับชุมชน ภาค และประเทศ และพัฒนาประเทศบนฐานการบริโภค การลงทุน และการใช้จ่ายภาครัฐอย่างเหมาะสมและสมดุล รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมในการบริโภคอย่างมีเหตุผล สอดคล้องกับความสามารถของประเทศตามโครงสร้างการผลิตที่หลากหลาย ที่เชื่อมโยงกับฐานความเข้มแข็งของเศรษฐกิจ

การสร้างสมดุลของระบบเศรษฐกิจ ที่ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรบนฐานความชำนาญของประเทศอย่างสมดุล ทั้งรายสาขาและการใช้ปัจจัยการผลิต รวมทั้งสร้างความสมดุลในโครงสร้างความมั่งคั่งของประเทศอย่างเป็นธรรม จะเห็นได้ว่าการกระจายรายได้ของไทยเริ่มดีขึ้นตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ ๗ ถึงฉบับที่ ๘ เป็นต้นมา เพราะเป็นช่วงที่มีการน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง

หลักการทั้ง ๔ ส่งเสริมการสร้างและพัฒนาเศรษฐกิจที่มีเสถียรภาพและยั่งยืน บนฐานความแข็งแกร่งเชิงโครงสร้างและองค์ความรู้ที่มีความสมดุลทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม จนเกิดผลอย่างเต็มที่ และได้รับการปฏิบัติอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องมีความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างลึกซึ้ง เกิดความศรัทธาในระดับบุคคล และพัฒนาเป็นวัฒนธรรมระดับชุมชน องค์กร และสังคม ในที่สุด เป็นกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปที่ต้องมีการสังสมเชิงวัฒนธรรม และใช้ระยะเวลา ท้ายที่สุด ความอดทน และมุ่งมั่นบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจไทยในอนาคตมีความเข้มแข็งเชิงโครงสร้าง มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก และมีความเท่าเทียมกันอย่างมีเหตุผล เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ♦♦♦♦♦

เอกสารอ้างอิง

๑. เส้นทางสู่ความพอเพียง, ปาฐกถาพิเศษ โดย ศ. นพ. เกษม วัฒนชัย, ๒๕๕๒
๒. ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม โดย ศ. อานันท์ กาญจนพันธุ์, ๒๕๕๓
๓. Sufficiency Economy Philosophy and Development โดย Dr. Chaiwat Wibulwasdi, et.al., ๒๕๕๒

การรู้จักใช้และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างฉลาด

อาชัย รุจิระชุมห์*และอนุภิญญ์ ศุภานันทนากร**

บทนำ

ผลการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาได้สร้างความเจริญก้าวหน้าในหลายด้าน อาทิ เศรษฐกิจ การค้า และการลงทุนระหว่างประเทศ ขณะเดียวกัน ได้สร้างผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ เนื่องจากการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติสูงเกินศักยภาพในการรองรับของระบบนิเวศ และสร้างความเสื่อมโทรมต่อสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ พื้นที่ป่าไม้ยังคงถูกบุกรุกทำลายและมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่นเดียวกับทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ทรัพยากรดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ การขาดแคลนน้ำและภัยพิบัติทางธรรมชาติ ทั้งอุทกภัยและภัยแล้งเกิดขึ้นบ่อยครั้งและทวีความรุนแรงสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นจำนวนมาก ส่วนสถานการณ์มลพิษและสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ ก็รุนแรงเพิ่มขึ้น เช่น มลพิษทางอากาศ น้ำ และขยะมูลฝอยจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การขยายตัวของชุมชน และพฤติกรรมการใช้บริโภคที่ฟุ่มเฟือย เป็นต้น

เกษตรกรในพื้นที่ชนบทหลายแห่งสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล สามารถประกอบอาชีพได้ต่อเนื่อง กำหนดระยะเวลาการเพาะปลูกและเก็บเกี่ยวสอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพและธรรมชาติของพื้นที่ เมื่อถึงฤดูน้ำหลาก เกษตรกรก็หาเลี้ยงชีพด้วยการทำประมง สามารถสร้างรายได้สูง เมื่อน้ำลดระดับลง ตะกอนดินที่น้ำพัดพามาทำให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์ และสามารถปลูกพืชผลต่างๆ ได้โดยไม่ต้องใช้ปุ๋ย การหมุนเวียนของธรรมชาติในลักษณะนี้จัดเป็นภัยธรรมชาติ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติที่สร้างสมดุลให้กับพื้นที่และสร้างประโยชน์ให้เกษตรกรมาโดยตลอด อย่างไรก็ตาม เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมการบริโภค ทำให้ความต้องการสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อราคาผลผลิต ทำให้เกษตรกรพยายามหาวิธีเพิ่มผลผลิตทั้งการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก การใช้ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลงที่มีฤทธิ์รุนแรง ร่วมกับการใช้เครื่องจักรทดแทนกำลังคนและสัตว์ในการผลิตยิ่งเพิ่มต้นทุนการผลิตให้สูงขึ้นจนสร้างภาระค่าใช้จ่ายและหนี้สินให้แก่เกษตรกรแต่ละครัวเรือน เมื่อเกษตรกรหาทางเพิ่มผลผลิตด้วยการปลูกพืชนอกฤดูและการเพิ่มพื้นที่เพาะปลูก เป็นเหตุให้มีความต้องการน้ำเพื่อการเพาะปลูกมากขึ้น รวมทั้งการบุกรุกทำลายป่าในหลายพื้นที่ ส่งผลต่อระบบนิเวศ และศักยภาพของพื้นที่ในการรองรับการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้ ปรากฏการณ์โลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศจะเป็นปัจจัยสำคัญที่เพิ่มความเสี่ยงด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของไทยทั้งในภาคอันไกลและระยะยาว ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มเสื่อมโทรมยิ่งขึ้น โดยเฉพาะความแปรปรวน ได้แก่ การสูญเสียพื้นที่ชายฝั่งทะเลจากการกัดเซาะและระดับน้ำทะเลที่สูงขึ้น การขาดแคลนน้ำเนื่องจากปริมาณน้ำฝนแปรปรวนในหลายพื้นที่ ส่งผลต่อปริมาณน้ำท่าและน้ำใต้ดินในระยะยาว ภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น พายุ น้ำท่วม แผ่นดินถล่ม ไฟป่า และภัยแล้งเกิดขึ้นอย่างรุนแรงและถี่มากขึ้น ควบคู่กับการที่ประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจและตระหนักในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล ก็ยิ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทยอย่างกว้างขวาง

หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวพระราชดำริ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานให้ประชาชนไทยใช้ดำเนินตามวิถีชีวิตแห่งการดำรงชีพที่สมบูรณ์ มีธรรมะเป็นเครื่องกำกับและมีใจตนเป็นสำคัญ เป็นวิถีชีวิตไทยที่ยึดทางสายกลางของความพอดี ได้ทรงชี้แนะ “แนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์” (สศช., ๒๕๕๔) แนวคิดนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมกับประเทศเป็นอย่างยิ่ง

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

** นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักงานแผนการเกษตร ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ความพอดีด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทรงมีพระราชดำรัสให้ “รู้จักใช้และจัดการอย่างฉลาดรอบคอบ ให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด และใช้ทรัพยากรในประเทศเพื่อพัฒนาประเทศให้มั่นคงอย่างเป็นขั้นเป็นตอน” เป็นแนวคิดการใช้ประโยชน์การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น ดิน แหล่งน้ำ ป่าไม้ และป่าชายเลนอย่างสมดุลและมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักการบริโภคที่เหมาะสมและสมดุลกับทรัพยากร ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ แนวพระราชดำริ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการศึกษาวิธีอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อุดมสมบูรณ์หรือมีคุณภาพดีขึ้น

นอกจากนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้การศึกษาทดลองวิธีการจัดการและประดิษฐ์คิดค้นเทคโนโลยีรูปแบบต่างๆ ที่เรียบง่าย ประหยัด และเกิดประโยชน์สูงสุดภายใต้ “โครงการพัฒนาส่วนพระองค์” เมื่อการวิจัยประสบผลสำเร็จทรงวางแผนพัฒนาและเสนอแนะให้รัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ เกิดเป็น “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ที่สะท้อนให้เห็นถึงการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวมาสู่การปฏิบัติที่สัมฤทธิ์ผลในการบริหารจัดการทั้งทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาทิ การแก้ปัญหาหมอกพิษทางน้ำ การจัดการขยะมูลฝอย การบรรเทาปัญหาหมอกพิษทางอากาศ การฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าไม้ การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ การอนุรักษ์ดินและการอนุรักษ์สัตว์และพันธุ์พืช

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้รวบรวมข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับช่วงปี ๒๔๙๕ – ๒๕๕๔ ทั้งสิ้น ๔,๑๐๐ โครงการ จำแนกเป็น ๘ ประเภท ได้แก่ แหล่งน้ำ สิ่งแวดล้อม การเกษตร การส่งเสริมอาชีพ สาธารณสุข คมนาคม-สื่อสาร สวัสดิการสังคม-การศึกษา และโครงการพัฒนาแบบบูรณาการ ดังรายละเอียดในตารางที่ ๑ เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างจริงจัง เช่นที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและสิ่งแวดล้อมไม่น้อยกว่า ๓,๐๐๐ โครงการทั่วประเทศ

ตารางที่ ๑ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินับช่วงปี ๒๔๙๕ – ๒๕๕๔

โครงการพัฒนา	จำนวน
แหล่งน้ำ	๒,๙๐๐
สิ่งแวดล้อม	๑๓๒
การเกษตร	๑๖๔
การส่งเสริมอาชีพ	๑๙๒
สาธารณสุข	๓๓
คมนาคม-สื่อสาร	๗๖
สวัสดิการสังคม-การศึกษา	๓๗๒
แบบบูรณาการ	๒๓๑
รวม	๔,๑๐๐

ที่มา : สำนักงาน กปร. (๒๕๕๔)

การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเข้าพระราชหฤทัยถึงความสัมพันธ์อันซับซ้อนเชื่อมโยงกันของธรรมชาติ และทรัพยากรป่าไม้ ดิน และน้ำ ทรงเห็นการเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นระยะเวลายาวนาน ได้มีพระราชดำรัสเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและทอดพระเนตรพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำใน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๑๔ เมษายน ๒๕๒๐ ว่า

“...การที่จะมีต้นน้ำลำธารไปชั่วกาลนาน สำคัญอยู่ที่การรักษาป่า และปลูกป่าบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง ต้องมีการปลูกป่าด้วยไม้ยืนต้น และปลูกไม้ทำฟืนซึ่งไม้พืชรากสามารถตัดไปใช้ได้ แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นทำให้อากาศมีความชุ่มชื้นเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนตกแบบธรรมชาติ ทั้งยังยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกถ้ารักษาสภาพป่าไม่วัดแล้วท้องถิ่นก็จะมั่งน้ำไว้ใช้ชั่วกาลนาน...”

แนวคิดนี้ได้ทรงนำมาปรับใช้ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาหลายแห่ง ที่มีสภาพภูมิประเทศและระบบนิเวศที่แตกต่างกันออกไป

การฟื้นคืนธรรมชาติและการจัดการลุ่มน้ำอย่างเป็นระบบ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์ศึกษาทดลองและศูนย์การเรียนรู้ เกี่ยวกับการฟื้นคืนธรรมชาติและการสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ ศูนย์นี้เคยเป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าขุนแม่กวง” ลักษณะภูมิประเทศทั่วไปเป็นป่าเขา ทิศเหนือเป็นป่าไม้เบญจพรรณ พื้นที่ตอนกลางและตอนใต้เป็นป่าเสื่อมโทรม จึงใช้พื้นที่ในการศึกษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรกรรม แบ่งออกเป็น ๕ พื้นที่ ดังนี้

การจัดการพื้นที่ต้นน้ำ เป็นการพัฒนาป่าไม้ด้วยน้ำฝน ประกอบด้วยพื้นที่ตอนบนที่มีความลาดชันสูง ไม่สามารถนำระบบชลประทานเข้าไปในพื้นที่ และบางส่วนทางตอนล่างมีปริมาณน้ำไม่เพียงพอ โดยเฉพาะทิศตะวันตก มีการสร้างฝายต้นน้ำเพื่อใช้เป็นพื้นที่พัฒนาป่าไม้ ปกป้องป่าในพื้นที่ที่ถูกทำลายหรือความหนาแน่นของป่าน้อย บำรุงป่าไม้โดยการตัดต้นไม้ที่มีลักษณะไม่ดีออก ป้องกันการลักลอบการตัดไม้และชุดหน่อไม้ ตลอดจนจัดระบบป้องกันไฟป่า พื้นที่บางส่วนที่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ ๒ ถูกใช้สำหรับการเพาะเลี้ยงสัตว์ป่าและพัฒนาต้นน้ำรวม ๖,๐๐๐ ไร่

การพัฒนาป่าไม้ด้วยระบบชลประทาน นำน้ำจากอ่างเก็บน้ำมาใช้ในการฟื้นฟูระบบนิเวศป่าไม้ โดยปล่อยผ่านท่อน้ำจากสันเขา ในร่องห้วยสร้างฝายต้นน้ำเป็นระยะเพื่อกักเก็บน้ำสำหรับเพิ่มระดับน้ำผิวดินและใต้ดิน ชุดคลองไส้ไก่ขนาดเล็กส่งน้ำไปยังสองข้างของฝายต้นน้ำ เพิ่มความชื้นให้กระจายออกทั่วพื้นที่ ทำให้ฝายต้นน้ำมีสภาพเป็นแนวกันไฟเปียกที่ลดความรุนแรงและการลุกลามของไฟป่า ปกป้องเสริมป่าและระบบบำรุงและป้องกันรักษาป่า มีทุ่งหญ้าและปลูกไม้ที่ให้ผลเป็นอาหารแก่สัตว์ป่า พร้อมทั้งปลูกไม้ไผ่ ไม้ผล ในร่ม พริกไทย หวายและมะกอกหลวง (มะคาเดเมีย) ผสมในป่า รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๘๐๐ ไร่

การจัดการพื้นที่กลางน้ำ ที่มุ่งสร้างเกษตรอุตสาหกรรมและวนเกษตร เป็นพื้นที่ตอนกลางของกลุ่มน้ำ โดยทดสอบการทำเกษตรแบบอุตสาหกรรมผสมกับการปลูกป่าในรูปวนเกษตร ตลอดจนหารูปแบบการเพาะปลูกที่เหมาะสมกับสังคมชนบทในภาคเหนือตอนบนและอนุรักษดินและน้ำ ประกอบด้วย การทดลองปลูกข้าวและพืชไร่ ไม้ผล สมุนไพร พืชผักพื้นบ้าน ไม้ดอกไม้ประดับ พืชเพื่ออุตสาหกรรมพื้นบ้าน ตลอดจนเป็นแหล่งสะสมพันธุ์กรรมพืช ทั้งไม้พื้นบ้านและไม้ที่นำเข้ามาจากแหล่งอื่นทั้งในและนอกประเทศรวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๖๐๐ ไร่

การจัดการลุ่มน้ำตอนล่าง ที่เหมาะกับการเลี้ยงสัตว์และการประมง ในตอนล่างของพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับอ่างเก็บน้ำที่ ๗ ถูกจัดให้เป็นพื้นที่ใช้ในกิจกรรมการเลี้ยงสัตว์ในสภาพป่าโปร่งเพื่อเพิ่มคุณค่าของป่า ทั้งหารูปแบบการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพป่าไม้ในภาคเหนือตอนบน การผลิตอาหารและเพิ่มประสิทธิภาพของป่าในรูปของการเจริญเติบโตของไม้ป่าและการกระจายของลูกไม้ รวมพื้นที่ทั้งหมด ๗๐ ไร่ สำหรับอ่างเก็บน้ำในพื้นที่ ๗ อ่าง ประกอบด้วยอ่างใหญ่ ๓ อ่างเพื่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ ส่วนที่เหลือใช้ทดลองเลี้ยงปลาในอ่างเก็บน้ำ ตลอดจนศึกษาการจัดรูปแบบการบริหารแหล่งน้ำเพื่อการประมง โดยเฉพาะการจับปลาของหมู่บ้านปางเรียงเรือ รวมพื้นที่ทั้งหมด ๔๐๐ ไร่

นอกจากนี้ ยังมีโครงการพระราชดำริเกี่ยวกับการนำ “หญ้าแฝก” มาใช้ป้องกันการพังทลายของดิน และโครงการพระราชดำริ “แก้มลิง” เพื่อลดปัญหาผลกระทบจากอุทกภัย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ประชาชนสามารถนำมาใช้ในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ให้อุดมสมบูรณ์สามารถประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม

การบำบัดน้ำเสีย การแก้ปัญหามลพิษทางน้ำ เป็นกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้อย่างชัดเจนในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมอย่างเบ็ดเสร็จ ครบวงจร ด้วยความพอเพียงในหลายมิติ ทั้งเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

การสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาชาวบ้านด้วยกังหันน้ำชัยพัฒนา

สภาพแหล่งน้ำเน่าเสียในเขตกรุงเทพมหานครมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นจนไม่อาจบรรเทาความเสื่อมโทรมได้ทันการณ์ด้วยการใช้วิธีธรรมชาติ เมื่อปี ๒๕๓๑ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระราชทานพระราชดำริให้พัฒนาเครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำ ทรงได้แนวทางมาจากอุปกรณ์วิดน้ำเข้านอนเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน คือ “หลูก” (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๙) รวมทั้งได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มูลนิธิชัยพัฒนาสนับสนุนงบประมาณการศึกษาวิจัย ร่วมดำเนินงานกับกรมชลประทาน การประดิษฐ์เครื่องจักรกลดังกล่าวประสบผลสำเร็จและเป็นที่รู้จักแพร่หลายในนามของ “กังหันน้ำชัยพัฒนา” เป็นเครื่องเติมอากาศที่ผิวน้ำด้วยใบพัดที่หมุนเข้าแบบ “ทูลอย” และวิดน้ำให้สาตกระจายเป็นฝอยจนสามารถสัมผัสผิวดินได้อย่างทั่วถึง

ต่อมาได้มีการทดลองพัฒนาเครื่องกลเติมอากาศและระบบบำบัดน้ำเสียเพิ่มอีก ๙ รูปแบบ เหมาะสมกับพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกัน ได้แก่ ระบบเป่าอากาศลงใต้น้ำและกระจายฟอง ระบบเป่าอากาศหมุนใต้น้ำ “ชัยพัฒนาซูเปอร์ฟองแอร์” ระบบแรงดันน้ำ “ชัยพัฒนาเวนจูรี” ระบบอัดและดูดอากาศลงใต้น้ำ “ชัยพัฒนาแอร์เจ็ท” ระบบตีน้ำสัมผัสอากาศ “เครื่องตีน้ำชัยพัฒนา” ระบบดูดและอัดน้ำลงไปใต้ผิวน้ำ “ชัยพัฒนาไฮโดรแอร์” ระบบจับเกาะจุลินทรีย์ “ชัยพัฒนาไบโอ” ระบบกระจายน้ำสัมผัสอากาศ “น้ำพุชัยพัฒนา” และระบบบำบัดน้ำเสียด้วยสารเร่งตกตะกอน-ฟอสฟอรีนัมคลอไรด์ (PAC) “TRX-๑” (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๙) ปัจจุบันมีการนำเครื่องกลเติมอากาศแต่ละประเภทไปติดตั้งใช้งานตามสถานที่ต่างๆ เป็นจำนวนมาก กล่าวได้ว่า นวัตกรรมเครื่องกลเติมอากาศและระบบบำบัดน้ำเสียเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของประเทศ สะดวกในการใช้งาน บำรุงรักษาได้ง่าย มีอายุการใช้งานยาวนาน ประหยัดค่าใช้จ่าย และไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ

การแก้ปัญหาในพื้นที่ด้วยระบบและเทคโนโลยีที่เรียบง่ายและได้ผลดี

แหล่งน้ำหลายแห่งในเมืองใหญ่ของประเทศ รวมถึงกรุงเทพมหานครอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม เพราะเป็นแหล่งรองรับน้ำเสีย อาทิ จากแหล่งชุมชน และพาณิชยกรรม โดยไม่มีการบำบัดและจัดการอย่างเหมาะสม เป็นปัญหาต่อสภาพแวดล้อมและสุขอนามัยของประชาชน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ต่อพสกนิกรในพื้นที่เหล่านี้ ทรงพระราชทานพระราชดำริในการแก้ปัญหาที่เรียบง่าย ตัวอย่างสำหรับการจัดการและบำบัดน้ำเสีย ด้วยการออกแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ รวมทั้งใช้ระบบและเทคโนโลยีที่ประหยัด เรียบง่าย และได้ผลดี ดังที่ได้มีพระราชดำรัสไว้เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ จังหวัดสกลนคร

“...กรรมวิธีทดลองกำจัดปัญหาน้ำเน่าเสียในเขตกรุงเทพมหานครมีหลายวิธีด้วยกัน แล้วแต่พื้นที่และสภาพแวดล้อมของแต่ละเขต และสังเกตได้ว่าแต่ละวิธีล้วนมุ่งใช้ประโยชน์จากธรรมชาติไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะจะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานลงได้เป็นจำนวนมาก สำหรับโครงการบึงมกเกสัน มีวัตถุประสงค์หลักในการบรรเทาภาวะน้ำเน่าเสีย ในทำนองเครื่องกรองน้ำธรรมชาติ ซึ่งได้ทรงทดลองกรรมวิธีนี้ในสวนจิตรลดาแล้ว จึงนำผลการวิจัยมาเผยแพร่ ส่วนผลพลอยได้คือ สามารถนำผักตบชวาขึ้นมาหมักเป็นปุ๋ย หรือหมักเพื่อผลิตก๊าซชีววมวล เป็นส่วนประกอบของเชื้อเพลิง และเป็นอาหารสัตว์ ส่วนน้ำที่ใสสะอาดขึ้นจะได้ระบายออกไปตามคลองธรรมชาติตามเดิม แล้วรับน้ำเน่าเสียจำนวนใหม่ผ่านกรรมวิธี เป็นวงจรเช่นนี้ตลอดไป เมื่อสภาพของบึงมกเกสันมีภาวะที่สะอาดถึงสภาวะปกติตลอดเวลา จึงไม่เหมาะที่จะปรับปรุงให้เป็นสวนสาธารณะสำหรับประชาชนใช้พักผ่อนหย่อนใจ สิ่งสำคัญที่ต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษคือการวิเคราะห์สารพิษที่ผักตบชวาดูดซับขึ้นมาอย่างต่อเนื่องว่าอยู่ในเกณฑ์ปลอดภัยที่จะนำไปใช้ประโยชน์ เป็นผลตอบแทนได้มากนักน้อยเพียงใด เมื่อโครงการนี้ประสบความสำเร็จเป็นที่น่าพอใจ ก็ต้องพิจารณาว่าโครงการดำเนินงานในเขตอื่นๆ ของกรุงเทพมหานครต่อไป ...”

บึงมกเกสัน เป็นแหล่งระบายน้ำและรองรับน้ำฝนเครื่องจากโรงงานรถไฟมกเกสัน รวมทั้งน้ำเสียจากชุมชนแออัดโดยรอบ ๓ แห่ง ได้แก่ ชุมชนรัชฎาภิเษก ชุมชนสามเสน และชุมชนทับแก้ว รวม ๗๒๙ ครัวเรือน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงปัญหามลพิษทางน้ำที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนจำนวนมากจึงได้พระราชทานพระราชดำริเมื่อปี ๒๕๒๘ ให้หน่วยงานต่างๆ ร่วมกันฟื้นฟูและปรับปรุงบึงมกเกสัน ให้เป็นแหล่งระบายน้ำและบรรเทาสภาพน้ำเสียในคลองสามเสน **หลักการบำบัดน้ำเสียของบึงมกเกสันเป็นระบบ “บ่อผึ่ง”** ใช้การพึ่งพาอาศัยกันและกัน ระหว่างสิ่งมีชีวิตประเภทต่างๆ ได้แก่ ผักตบชวา สาหร่าย และจุลินทรีย์ในช่วงกลางวัน ผักตบชวาซึ่งเป็นพืชน้ำจืดจะสังเคราะห์แสงโดยใช้แสงแดดและคาร์บอนไดออกไซด์ในน้ำ สร้างเซลล์ใหม่ในการเติบโต ขณะเดียวกัน ก็ผลิตออกซิเจนออกมาให้จุลินทรีย์นำไปใช้ในการย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำทำให้ความสกปรกและกลิ่นเหม็นในน้ำลดลง

บึงพระราม ๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงพระราชทานพระราชดำริให้มีการบำบัดน้ำเสียในบึงพระราม ๙ และใช้เป็นแหล่งบำบัดน้ำเสียจากคลองลาดพร้าว **หลักการบำบัดน้ำเสียของบึงพระรามเก้าเป็นระบบ “สระเติมอากาศชีวภาพบำบัด”** ใช้กระบวนการทางชีววิทยาผสมผสานกับเครื่องกลเติมอากาศ ที่เพิ่มออกซิเจนละลายน้ำ ทำให้จุลินทรีย์ย่อยสลายสารอินทรีย์ในน้ำเสียได้ดีขึ้น และใช้พื้นที่น้อยกว่าระบบบ่อผึ่ง

หนองสนม-หนองหาร เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่ในจังหวัดสกลนคร ที่ประสบปัญหาน้ำเน่าเสียรุนแรงและสร้างความเดือดร้อนกับประชากรในบริเวณใกล้เคียงเป็นอย่างมาก ทรงใช้วิธีธรรมชาติผสมผสานกับเทคโนโลยีอย่างง่าย โดยใช้ระบบ “บึงประดิษฐ์ที่มีการเติมอากาศ” ประกอบด้วย ๔ ส่วนสำคัญ ดังนี้ **ส่วนแรก** เป็นบ่อผึ่ง เป็นลานก้นกรวดทำหน้าที่กรองสารแขวนลอย รวมทั้งเป็นแหล่งให้จุลินทรีย์เกาะและเพิ่มการย่อยสลายสารอินทรีย์ได้ดีขึ้น ต่อจากลานก้นกรวดจะเป็นตะแกรงกรองเศษขยะที่ปะปนมากับน้ำเสียก่อนที่จะไหลเข้าสู่ส่วนต่อไป **ส่วนที่สอง** เป็นบ่อดักน้ำเสียที่ปลูกต้นกกอีปีด ดูดซับสารปนเปื้อนต่างๆ ในน้ำเสีย กรองสารแขวนลอย และเติมออกซิเจนให้น้ำ **ส่วนที่สาม** เป็นการบำบัดน้ำเสียโดยการเติมอากาศด้วยกังหันชัยพัฒนาและแผงเติมอากาศ ทำให้จุลินทรีย์สามารถย่อยสลายสารอินทรีย์ได้ดี และเปลี่ยนสภาพเป็นตะกอน น้ำเสียจึงมีลักษณะใสมากขึ้น **ส่วนที่สี่** เป็นบ่อปลูกผักตบชวาเรียงสลับกันเป็นแถว ดูดซับสารอันตรายต่างๆ เป็นการปรับปรุงคุณภาพน้ำและเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้ พระองค์ทรงพระราชทานพระราชดำริให้ประดิษฐ์และใช้เครื่องบำบัดน้ำเสียด้วยสารเร่งตกตะกอนที่หนองสนม-หนองหาร โดยใช้สาร Poly Aluminum Chloride (PAC) ซึ่งมีประสิทธิภาพในการเร่งกระบวนการตกตะกอน ประหยัดค่าใช้จ่าย สามารถปรับปรุงคุณภาพน้ำเพื่อการนำกลับมาใช้หมุนเวียนได้เป็นอย่างดี และทรงพระราชทานชื่อเครื่องบำบัดน้ำเสียรุ่นนี้ว่า TRX-๑

การบำบัดน้ำเสียตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๓ กรณีที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงใช้วิธีบรรเทาปัญหาที่เรียบง่ายตามหลัก “ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ด้วยการใช้น้ำตบซับน้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้มีคุณภาพดีขึ้น เช่น ให้สูบน้ำเสียจากคลองสามเสนเข้าบึงทางหนึ่ง แล้วพักน้ำไว้ในบึงมกเกสันจนความสกปรกตกลง แล้วจึงสูบน้ำออกจากบึงอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ พระองค์ยังทรงใช้หลัก “ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ” ด้วยการให้ผักตบชวาซึ่งเป็นวัชพืชทำหน้าที่ดูดซับความสกปรกและสารพิษในน้ำ บริเวณกลางบึงมกเกสัน และให้ผักตบชวาเติบโตเป็นระยะเวลาหนึ่ง เมื่อครบกำหนดก็นำออกไปใช้ประโยชน์ เช่น ปุ๋ยหมัก เชื้อเพลิง และสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่สามารถเสริมรายได้ให้กับชุมชน เป็นต้น

การส่งเสริมการเรียนรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง : โครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ด้วยสายพระเนตรอันยาวไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดหาพื้นที่สำหรับดำเนินการศึกษาวิจัยอย่างต่อเนื่องในการบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะมูลฝอย รวมทั้งการรักษาสภาพป่าชายเลนด้วยวิธีธรรมชาติ เป็นที่มาของโครงการวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตั้งอยู่ที่ตำบลแหลมผักเบี้ย อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี กล่าวได้ว่า โครงการนี้ เป็นแหล่งวิจัย พัฒนา ต่อยอดองค์ความรู้และนวัตกรรม เป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี รวมทั้งแหล่งเรียนรู้ด้านการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่มีค่ายิ่งของประเทศไทย ส่วนหนึ่งของโครงการ เป็นการวิจัยและการพัฒนาการบำบัดน้ำเสีย โดยรับน้ำเสียจากเทศบาลเมืองเพชรบุรีเข้าสู่การทดลองด้วยระบบบำบัดและวัชพืช การบำบัดน้ำเสียชุมชนด้วยวิธีการธรรมชาติ ประกอบด้วย ๓ ส่วนหลัก ได้แก่ **บึงชีวิภาพ** เป็นส่วนที่ให้น้ำเสียไหลผ่านบ่อดินตื้นๆ ภายในบ่อปลูกพืชที่มีรากพุ่มประเภทกกพันธุ์ต่างๆ และอ้อ พืชเหล่านี้มีระบบรากแผ่กระจายยึดดินและเจริญได้ดีในน้ำเสียที่ขังอยู่ พืชเหล่านี้จะดูดซับสารพิษและสารอินทรีย์ให้ลดน้อยลง **แปลงหญ้า** มีลักษณะคล้ายระบบผึ่งชีวิภาพ ทำหน้าที่ดูดซับสารพิษต่างๆ ในน้ำเสีย และปรับคุณภาพน้ำให้ดีขึ้น และ**ป่าชายเลน** ประกอบด้วย พืชประเภทโกงกาง แสมขาวปลูกผสมผสานกันตามธรรมชาติ ทำหน้าที่ดูดซับสารพิษ เป็นขั้นสุดท้ายจนคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานก่อนระบายออกสู่ทะเล

การบรรเทาปัญหามลพิษทางอากาศและการจัดการขยะ

มูลฝอย ประชากรที่อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นแออัดในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะกรุงเทพมหานคร ก่อให้เกิดกิจกรรมต่างๆ ทั้งการผลิต การบริโภค และการเดินทางขนส่ง อันเป็นต้นตอของมลพิษทางอากาศ และขยะมูลฝอยปริมาณมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระราชดำริในการแก้ปัญหามลพิษทางอากาศโดยใช้ธรรมชาติ จากการที่ต้นไม้จำนวนมากในพื้นที่สีเขียวขนาดใหญ่สามารถช่วยดูดซับสารพิษในอากาศ สร้างความร่มรื่น และเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชนในเมืองได้เป็นอย่างดี

“...ในกรุงเทพฯ ต้องมีพื้นที่หายใจ แต่ที่นี่เรารู้ว่าเป็นไปไม่ได้ถ้าจัดสิ่งสกปรกและโรค สวนสาธารณะถือว่าเป็นปอด แต่ที่นี่เหมือนไตฟอกเลือด ถ้าไตทำงานไม่ดีเราตาย อยากให้เข้าใจหลักของความคิดอันนี้...” พระราชดำรัสเมื่อเมษายน ๒๕๓๘

ยิ่งไปกว่านั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานแนวคิดในการบริหารจัดการขยะอย่างบูรณาการ สามารถบรรเทาความรุนแรงของสภาพมลพิษทางอากาศได้พร้อมกัน ด้วยการใช้ต้นไม้ ซึ่งสามารถเจริญเติบโตเองตามได้ ด้วยปุ๋ยที่ผลิตจากขยะมูลฝอยบางประเภท แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงพระอัจฉริยภาพของพระเจ้าอยู่หัวในการวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างเป็นระบบครบวงจร

“...กรุงเทพฯ นี้ไม่มีที่ที่จะทำให้สิ่งโสโครกนี้สลายตัวไปได้ มีแต่สร้างมลภาวะ มันมีหลายด้าน แต่ถ้าพูดถึงด้านเดียว คนในกรุงก็ล้านคน เดียวนี้ขึ้นไปถึง ๑๐ ล้านคน ไม่ทำตามธรรมชาติดั้งเดิม คือธรรมชาติดั้งเดิมก็มีการปลูกผักปลูกหญ้าปลูกต้นไม้ แล้วก็มาบริโภค เสรีแล้วต้นไม้ก็เติบโตขึ้นใหม่ มันก็จะกินปุ๋ยไปหมุนเวียน ต้นไม้ก็กินคาร์บอนไดออกไซด์ แล้วก็เอาออกซิเจนออกมา อันนี้ตามหลักในกรุงเทพฯ นี้ไม่ได้ทำอย่างนั้น เอาอาหารมาจากข้างนอกกรุงเทพฯ อาหารเหล่านั้นปลูกแล้วก็ต้องใส่ปุ๋ย ก็ซื้อปุ๋ยมาจากต่างประเทศ เดียวนี้กำลังจะทำปุ๋ยในประเทศ แต่ว่ารวมความแล้วเอาของที่สร้างที่ปลูกในต่างจังหวัดในชนบทเอามาในกรุงเทพฯ คือ ขนเข้ามาแล้วคนก็บริโภคแล้วก็ถ่าย ถ้าได้สิ่งโสโครกมากก็ไม่มีทางที่จะทำให้สิ่งโสโครกเหล่านี้สลายไป เพราะเหตุว่าไม่มีพืชต้นไม้ อะไรต่างๆ ที่จะกินสิ่งโสโครกเหล่านี้ ...” พระราชดำรัสเมื่อกรกฎาคม ๒๕๓๒

เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการปรับเปลี่ยนไปสู่รูปแบบการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวปฏิบัติที่สร้างความสมดุลและพอดี สามารถดำเนินการได้ในทุกมิติ และร่วมดำเนินการโดยประชาชนทุกคนในทุกภาคส่วน ได้แก่

ภาคการเกษตร ต้องอาศัยความร่วมมือทั้งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและเกษตรกร ในการคิดค้นวิธีการทำการเกษตรที่มีความสมดุลและยืดหยุ่นระหว่างปริมาณผลผลิต และการสูญเสียควบคู่กับการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ตั้งแต่ปัจจัยการผลิต วิธีการขั้นตอนการผลิต จนถึงการใช้เกี่ยวผลผลิตและทางเลือกในการจัดส่งถึงมือผู้บริโภค ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจและความร่วมมืออย่างเป็นระบบและยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนทั้งจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน เพื่อลดการสูญเสียทรัพยากรต่างๆ และการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยไม่จำเป็น นอกจากนี้ ต้องคำนึงถึงความสามารถในการฟื้นฟูตามธรรมชาติ และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการที่ทรัพยากรธรรมชาติถูกรบกวนหรือทำลายดังที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่

ภาคอุตสาหกรรม ควรคำนึงถึงการใช้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากกิจกรรมด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีความจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรธรรมชาติจำนวนมากในกระบวนการผลิต เช่น หลายพื้นที่เกิดปัญหาความต้องการน้ำซึ่งมีปริมาณไม่เพียงพอหรือจำเป็นต้องใช้ปริมาณมากส่งผลต่อต้นทุนการผลิต ทำให้เกิดปัญหาการลักลอบใช้น้ำบาดาล ส่งผลต่อการทรุดตัวของพื้นดินในระยะยาว นอกจากนี้ ยังเกิดปัญหาการลักลอบปล่อยน้ำเสียลงทางน้ำสาธารณะและทิ้งกากขยะอันตราย การปล่อยสารประกอบอินทรีย์ระเหยซึ่งมีอันตรายต่อระบบการหายใจของมนุษย์และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารพิษในดินและน้ำ จนไม่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการปลูกพืชและบริโภค รวมทั้งส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนโดยรอบ

ภาคครัวเรือน โดยทั่วไปอาจดูเหมือนว่าไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่หากพิจารณารายละเอียดพบว่า ภาคครัวเรือนมีกิจกรรมที่ส่งผลกระทบได้หลายกรณี เช่น การปล่อยน้ำเสียจากการบริโภคและอุปโภค ลงสู่ทางน้ำธรรมชาติโดยไม่ผ่านกระบวนการบำบัดเบื้องต้น แม้ว่าปัจจุบันจะเริ่มมีประชาชนบางส่วนที่ตระหนักถึงผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้ติดตั้งถังบำบัดน้ำเสียหรือถังดักไขมันเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่แพร่หลายและมีราคาแพง ประกอบกับการขาดกฎหมายควบคุมและบังคับ เป็นผลให้น้ำเสียจากภาคครัวเรือนส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม และสุขอนามัยของประชาชนเมื่อมีการแพร่กระจายของเชื้อโรค และมีปัญหาปริมาณขยะจากภาคครัวเรือนที่มีมากจนเกิดผลกระทบต่อการจัดการขยะของชุมชนเมือง

พลที่ได้รับจากการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากที่กล่าวมาข้างต้น เห็นได้ว่า ปัจจุบันกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกส่งผลให้กิจกรรมต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพของประชาชนทุกระดับมุ่งแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นหลักจนขาดความตระหนักต่อผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเกิดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างขาดความระวัง ท้ายที่สุดแล้วผลกระทบดังกล่าวได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติและกายภาพของพื้นที่ เมื่อเกิดภัยธรรมชาติจึงมีความรุนแรงและแผ่ไปในวงกว้างสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน ตลอดจนความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ พระราชดำริ “**ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**” จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ประชาชนไทยพึงตระหนักและเข้าใจ เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างรู้คุณค่าและมีประสิทธิภาพ ควบคู่ไปกับการฟื้นฟู ให้น้ำดินหลังได้ใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้กับปวงชนชาวไทยมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ปรากฏเด่นชัดว่าเป็นหนทางที่นำไปสู่ความอยู่รอดของทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองของประเทศในหลากหลายมิติทั้ง**ทรัพยากรธรรมชาติ** ชุมชนท้องถิ่นสามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมไปกับการบำรุงรักษาสิ่งแวดล้อมให้เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ตลอดจนการพึ่งพาตนเองในด้าน**เทคโนโลยี** การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างสอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและภูมิสังคม ก่อให้เกิดนวัตกรรมที่เรียบง่ายและประหยัด นำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในเชิง**เศรษฐกิจ** กล่าวโดยสรุป การยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี ♦ ♦ ♦ ♦ ♦

เอกสารอ้างอิง

- กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร : บริษัทอินทิเกรตเต็ด โปรโมชัน เทคโนโลยี จำกัด. ๒๕๔๙.
- กรมทรัพยากรน้ำ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. ๘๐ พรรษา **พระบิดาแห่งการจัดการทรัพยากรน้ำ ร้อยใจเป็นหนึ่งใน สร้าง ๘ หมื่นฝายต้นน้ำ ถวายในหลวง**. ๕๐๐ เล่ม. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : [ม.ป.ท.]. ๒๕๕๐.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. **๓๐ ปี กปร. สามทศวรรษ สามสะพาน**. ๔,๐๐๐ เล่ม พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : บริษัท บีทีเอส เพรส จำกัด. ๒๕๕๔.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **พระมิ่งขวัญของชาวไทย ผู้ทรงเป็นพลังพัฒนาประเทศ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : [ม.ป.ท.]. ๒๕๕๓.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙**. พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพมหานคร : [ม.ป.ท.]. ๒๕๕๓.

‘แข่งขัน’ อย่าง ‘พอเพียง’ : ความเหมือนบนความแตกต่าง*

ปิยะนิตย์ โอนพรัตน์วิบูล*

เป็นที่ทราบกันดีว่า ปัจจุบันประเทศไทยมีการพัฒนาประเทศตามหลักเศรษฐกิจเสรีในระบบทุนนิยม และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปภายใต้กระแสแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อยกระดับความสามารถในการแข่งขัน ในบทความนี้จึงใช้คำว่า “เศรษฐกิจแข่งขัน” ลักษณะเช่นนี้ทำให้คนทั่วไปเกิดความสงสัยและสับสนว่า ประเทศไทยกำหนดให้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกัน ก็ส่งเสริมการพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ เป็นหลักการที่ขัดแย้งกันเอง หรือหากจะพัฒนาประเทศตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ควรสนใจความสามารถในการแข่งขันหรือไม่ ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนในความสับสนดังกล่าว โดยจะอธิบายแก่นของหลักคิดพื้นฐาน ทำให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน รวมทั้งอธิบายถึงการประยุกต์ใช้แนวคิดทั้งสองที่เป็นรูปธรรม

แนวคิดหลักของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน

โดยทั่วไป เมื่อพูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน มักจะมีคำถามเกี่ยวกับความหมายหรือหลักการของทั้งสองแนวคิด สำหรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีความหมายลึกซึ้ง ดังเช่นที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ ณ โรงพยาบาลศิริราชว่า “...เศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่ของเล่น ไม่ได้เป็นเศรษฐกิจที่หรูหรา แต่เป็นเศรษฐกิจที่ได้ผลจริง...โดยมากเศรษฐกิจพอเพียงนี้ก็คิดแบบเล่นๆ เกินไป แต่ว่าเป็นการรอคำว่า เศรษฐกิจแล้วก็พอเพียง ก็ไม่ค่อยเข้าใจว่าพอเพียงอะไร ถ้าถามความคิดในตัวพอเพียง ก็แปลว่า ทำอะไรไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ฟุ้งซ่าน แล้วก็ทำด้วยเหตุผล อันนี้ผู้เชี่ยวชาญก็ต้องพยายามที่จะอธิบายว่า เป็นเศรษฐกิจความพอเพียง...”^๑ พระราชดำรัสดังกล่าว มีความสำคัญมาก คนทั่วไปมักเข้าใจว่า “เศรษฐกิจแล้วก็พอเพียง” คือ หาเงินหาทอง อยู่ดีกินดี ถึงจุดหนึ่งคนเราก็จะต้องมีความพอเพียง แต่ในความเป็นจริงหลักเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือ “เศรษฐกิจ ความพอเพียง” โดยใช้ความพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ โดยมุ่งพัฒนาตามหลักทางสายกลาง^๒ “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นเรื่องของ “เศรษฐกิจ” และ “ความพอเพียง” คำว่า ‘เศรษฐกิจ’ อธิบายง่าย ๆ ว่าเป็นการทำมาหาเลี้ยงชีพ เพื่อให้มีกินมีใช้ ส่วนคำว่า ‘ความพอเพียง’ หมายถึง ความพอประมาณ การมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอก จะต้องดำเนินไปบนเงื่อนไข ๒ ประการ ได้แก่ การมีคุณธรรม และการใช้ความรู้ในหลักวิชาในการวางแผนการดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ

* ขอขอบคุณ คุณวชิระชัย คุณาวัดนา สำหรับการให้คำปรึกษาและข้อคิดเห็นในการเขียนบทความนี้

^๒ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการ สำนักพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ

^๓ ที่มา: เติสิริวัธ ฉบับวันอังคารที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔, หน้า ๑ และ ๑๕

^๔ อ้างอิงจาก “ปาฐกถาพิเศษของ ดร.อำพน กิตติอำพน เรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย”, ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐

สำหรับ ‘เศรษฐกิจแข่งขัน’ เป็นคำศัพท์ที่ไม่ได้มีคำจำกัดความหรือคำอธิบายที่ชัดเจน แต่เป็นการผสมผสานแนวคิด/ทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์หลายแนวคิด ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ ตลาดแข่งขันเสรี และความสามารถในการแข่งขัน เมื่อประมวลแนวคิดเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจแข่งขันมีลักษณะสำคัญ ดังนี้ (๑) เป็นเศรษฐกิจที่เน้นการกินดีอยู่ดี เป็นเรื่องปากท้อง การทำมาหากิน มีการผลิต การบริโภค การค้า การซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ การออมเงิน การลงทุน (วิทยากร เชียงกูร และพรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม ๒๕๔๓) (๒) เกิดขึ้นในสภาพตลาดที่มีการแข่งขัน ด้วยการมีธุรกิจหลายองค์กร สามารถสนองตอบสินค้าชนิดเดียวกันหรือคล้ายกันให้กับผู้ซื้อจำนวนมากได้ (ณรงค์ ธนาวิภาส ๒๕๔๙) เป็นลักษณะสำคัญของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Stanford ๒๐๐๘) (๓) มุ่งให้เกิดความสามารถในการแข่งขัน ด้วยการเพิ่มผลิตภาพเพื่อนำไปสู่ความมั่งคั่งของประเทศ (Porter ๑๙๘๘, Martin et al. ๒๐๑๐)

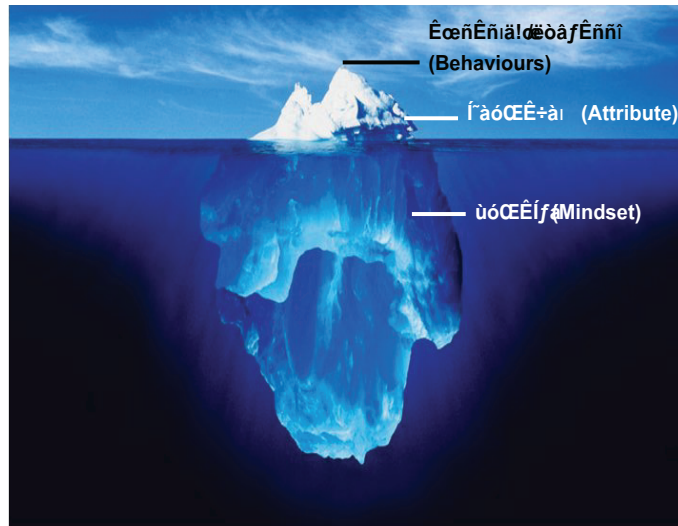
เข้าใจ ‘เป้าหมาย’ เพื่อเข้าใจ ‘แก่น’ ของแนวคิด

คนทั่วไปมักจะพิจารณาว่าคนนี้มีคุณสมบัติเพียงคนนั้นใช้วิถีชีวิตแบบพอเพียง จากการกระทำหรือ ‘พฤติกรรม’ ในลักษณะต่างๆ เช่น ใช้จ่ายประหยัด รู้จักอดออม วางแผน การทำงานและการใช้จ่าย ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นต้น เป็นระดับการพิจารณาที่เห็นได้ง่ายที่สุดหรืออาจพิจารณาในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น เป็นระดับ ‘คุณลักษณะ’ เช่น เป็นคนซื่อสัตย์ มีความรอบคอบ ใจเย็น ขยัน มีเหตุมีผล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การพิจารณาเพียงระดับพฤติกรรมและคุณลักษณะ อาจไม่สามารถเห็นความแตกต่างของเศรษฐกิจพอเพียงจากเศรษฐกิจแข่งขันได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น คนที่ยืนยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ มีการวางแผนการลงทุนทางธุรกิจและการใช้จ่ายอย่างรอบคอบในการดำเนินธุรกิจ ประกอบอาชีพอย่างซื่อสัตย์และไม่ละเมิดกฎกติกาของบ้านเมือง และมุ่งผลิตสินค้าที่มีคุณภาพโดยคำนึงถึงคุณภาพชีวิตของผู้บริโภค หากพิจารณาเพียงแค่การกระทำอาจยังไม่สามารถชี้ได้อย่างชัดเจนว่าบุคคลนั้นใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพหรือไม่ แต่อาจมีความเชื่อและดำเนินกลยุทธ์ตามแนวทางการแข่งขันทางธุรกิจที่มุ่งให้เกิดการเติบโตของธุรกิจในระยะยาวก็เป็นได้

ดังนั้น การสร้างความเข้าใจอย่างชัดเจนถึงความเหมือนหรือความแตกต่างของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน จำเป็นต้องเข้าใจในระดับ ‘หลักคิด’ ที่เป็นรากฐานหรือแก่นที่หล่อหลอมเป็นคุณลักษณะ และสะท้อนออกมาเป็นพฤติกรรมของบุคคล หลักคิดที่แตกต่างกันนี้เกิดจากการมี ‘เป้าหมาย’ ในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล การทำความเข้าใจในเรื่องนี้มีความลึกซึ้งมาก หากพิจารณาในระดับองค์กรหรือประเทศ ซึ่งมีลักษณะเป็นผลของพฤติกรรมรวมหรือการกระทำรวมของหลายคนที่มีพื้นฐานหลักคิดที่หลากหลาย ก็จะทำให้เข้าใจได้ยากมากขึ้น

เมื่อวิเคราะห์หลักคิดของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน พบว่า เศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขันมีหลักคิดแตกต่างกัน เกิดจากการมี ‘เป้าหมาย’ ของการพัฒนาเศรษฐกิจที่ต่างกัน กล่าวคือ เศรษฐกิจแข่งขันมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อสร้าง *‘ความเจริญเติบโตและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ’* ดังนั้น ธุรกิจต่างๆ ที่ดำเนินกิจการอยู่ในระบบเศรษฐกิจแข่งขัน และถูกหล่อหลอมหลักคิดแบบเศรษฐกิจแข่งขัน มีแนวโน้มที่จะมุ่งประกอบธุรกิจเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสุดท้ายในการเพิ่มผลกำไรสูงสุด และลดต้นทุนให้มากที่สุด (Stanford ๒๐๐๘)

สำหรับเศรษฐกิจพอเพียง มีเป้าหมายสุดท้ายในการพัฒนาให้สังคมดีขึ้น การพัฒนาในที่นี้หมายถึง *‘การพัฒนาจิตใจ’* อย่างไรก็ตาม หากคนขาดปัจจัยพื้นฐานการดำรงชีวิตหรือปัจจัยสี่ ก็จะไม่สนใจการพัฒนาจิตใจ ดังนั้น ‘เศรษฐกิจ’ จึงไม่ใช่เป้าหมายที่แท้จริงของเศรษฐกิจพอเพียง แต่เศรษฐกิจเป็นเพียง ‘เครื่องมือ’ ในการแก้ปัญหาปากท้อง เพื่อให้คนสามารถเลี้ยงตัวเอง จะได้มีเวลาในการพัฒนาจิตใจของตน ดังเช่นที่พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๔๕) กล่าวว่า “...กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็น means คือ มรรคา ไม่ใช่ end หรือจุดหมายในตัวเอง ผลที่ต้องการในทางเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เป็นจุดหมายในตัวของมันเอง แต่เป็นมรรคา คือ เป็นฐานสนับสนุน

“ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” กันยายน ๒๕๕๓ และรายงานการพัฒนาคอนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน โดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP)

๖ ตามทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์มีลักษณะที่สำคัญ คือ (๑) รายได้หรือผลผลิต (GDP) เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (๒) มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (๓) มีการเพิ่มประสิทธิภาพของผลผลิตและปัจจัยการผลิต (๔) โครงสร้างทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงในระดับสูง (๕) มีการปรับปรุงด้านสถาบัน ทศนคติ และอุดมคติ และ (๖) การได้ประโยชน์จากการค้าของโลกในระดับสูง (ณรงค์ ธนาวิภาส ๒๕๔๙)

กระบวนการพัฒนานของมนุษย์ เพื่อชีวิตที่ดียิ่งขึ้น ให้เขาบริโภคอาหารแล้ว ไม่ใช่อ้วนเฉยๆ ไม่ใช่อ้วนแล้ว พออร่อยก็จบ เสรีจกันั้น ไม่ใช่แค่นั้น แต่ให้เขาอ้วนเพื่อให้เขามีกำลังกายมีกำลังความคิด จะได้ฟัง ได้พิจารณาในเรื่องที่เจริญปัญญาต่อไป...”

ดังนั้น ธุรกิจที่ดำเนินกิจการโดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐาน ไม่มีเป้าหมายสุดท้ายที่ผลกำไร แต่อยู่ที่ ‘การแบ่งปันกันเพื่อให้สังคมดีขึ้น’ กล่าวคือ จะมองตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนสังคม หากชุมชน สังคมอยู่ไม่ได้ ธุรกิจของตนก็อยู่ไม่ได้เช่นกัน เมื่อเป็นดังนี้ *กลไกทางสังคม*จะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินธุรกิจบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง พิจารณาแตกต่างจากระบบเศรษฐกิจแข่งขันที่มีตลาดเป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก เนื่องจากหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงความสัมพันธ์ของเศรษฐกิจกับระบบการดำรงอยู่ของมนุษย์ว่ามีองค์ประกอบ ๓ อย่าง” ได้แก่ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกัน ฉะนั้นพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของมนุษย์จะต้องเป็นไปในทางที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่ทำให้เสียคุณภาพชีวิตของตนเอง และจะต้องเป็นไปในทางที่พัฒนาตนให้มีคุณภาพที่ดีขึ้น อีกทั้งจะต้องไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนต่อสังคม และไม่ทำให้เสียคุณภาพของระบบธรรมชาติแวดล้อม (พระธรรมปิฎก ๒๕๔๕)

กล่าวโดยสรุป การพิจารณาความเหมือนหรือความแตกต่างของเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแข่งขัน จำเป็นต้องพิจารณาอย่างลึกซึ้งในหลายระดับ หากพิจารณาพฤติกรรม หรือคุณลักษณะอาจดูเหมือนว่าทั้งสองแนวคิดไม่ขัดแย้งกัน แต่การพิจารณาหลักคิดและเป้าหมาย พบว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขัดแย้งกับเป้าหมายในการดำเนินธุรกิจตามแนวทางเศรษฐกิจแข่งขันอย่างมาก

‘คิด’ อย่าง ‘พอเพียง’

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หลักคิดและเป้าหมายของธุรกิจมีความสำคัญและเป็นพื้นฐานของวิถีการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน แต่การพิจารณาหลักคิดและเป้าหมายของธุรกิจเป็นเรื่องที่ยากและซับซ้อน เนื่องจากไม่ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม อาจพิจารณาปัจจัยสำคัญ ได้แก่

(๑) *พฤติกรรมของธุรกิจที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนาน* สามารถสะท้อนให้เห็นเจตนารมณ์ หลักคิด ความเชื่อ ตลอดจนเป้าหมายที่แท้จริงในการประกอบธุรกิจของผู้ประกอบการได้

(๒) *พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ไม่ปกติ ทั้งภาวะที่เป็นสุข หรือเป็นทุกข์*^๑ สถานการณ์ที่ไม่ปกติเป็นเสมือนบทพิสูจน์ในการตัดสินใจเพื่อการดำเนินการใดๆ ของบุคคลหรือธุรกิจ เป็นสถานการณ์ที่แสดงพฤติกรรมตามพื้นฐานหลักคิดที่ชัดเจน แต่บทพิสูจน์ของความพอเพียงของภาคธุรกิจ มักเกิดขึ้นในช่วงที่บริษัทกำลังเจริญเติบโตมั่งคั่ง โดยเฉพาะในช่วงที่มีผลกำไรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หากบริษัทยังมุ่งลงทุน ขยายกิจการ เพื่อเพิ่มรายได้ให้มากขึ้น จนเกิดความประมาทในการลงทุน และไม่ได้สนใจถึงผลกระทบต่อสังคมแวดล้อม สะท้อนให้เห็นว่าบริษัทไม่ได้ยึดถือแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงอย่างจริงจัง

หากบริษัทยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจ จะพิจารณาว่าธุรกิจของตนเป็นส่วนหนึ่งของระบบสังคม เป้าหมายสูงสุดของบริษัทจะไม่มุ่งผลกำไร แต่เป็นการพัฒนาให้สังคมดีขึ้น ดังนั้น บริษัทจะพัฒนาธุรกิจและเติบโตด้วยความรอบคอบ ไม่เร่งรีบสร้างผลกำไรให้มากที่สุดโดยขาดความยั้งคิดและไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่นในสังคมและสิ่งแวดล้อม

ท่าอย่าง “พอเพียง” แต่ “แย่งกัน” ได้

แม้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐกิจแข่งขันเกิดขึ้นจากรากฐานทางความคิดที่ต่างกัน และดูเหมือนจะไม่สามารถกลมกลืนกันได้ แต่แท้ที่จริงแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์ และการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงก็ได้ทำให้ความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแข่งขันลดลง แต่ธุรกิจจะต้องแข่งขันบนพื้นฐานของคุณธรรม และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้การเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกของกระแสโลกาภิวัตน์^๒

^๑ เป็นหลักคิดที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ของสังคม สิ่งแวดล้อม และผลกำไร (พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต ๒๕๕๔)

^๒ ประยุกต์จากหลักการในบทความของพระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต (๒๕๕๔) ที่ได้อธิบายถึงการทำซีเอสอาร์ (Corporate Social Responsibility) เชิงพุทธของภาคธุรกิจ ที่เกิดขึ้นใน ๓ สถานการณ์ คือ ในสถานการณ์อยู่ปกติ ในสถานการณ์ประสบทุกข์เดือดร้อน และในสถานการณ์ประสบสุข ซึ่งในแต่ละสถานการณ์ธุรกิจจะแสดงพฤติกรรมที่ต่างกัน

^๓ อ้างอิงจากบทเรียบเรียงการสัมภาษณ์ ดร. จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงกับความยั่งยืนของธุรกิจ, วันศุกร์ที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๑ โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๔) จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ, กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์

“...พอมีพอกินของตัวเอง ไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียง พอมีพอกินของตัวเองนั้นมันเป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมา ก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยเหลือระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างอำเภอ จังหวัด ประเทศ ก็ต้องมีการแลกเปลี่ยนมีการไม่พอเพียงกัน ถึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียงแค่ ๑ ส่วน ๕ ก็พอแล้ว...”

พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, ๔ ธันวาคม ๒๕๔๒

ที่มา : รายงานการพัฒนาคนของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน จัดทำโดย โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP), ๒๕๕๐

ดังที่กล่าวมาแล้ว เศรษฐกิจพอเพียงมีเป้าหมายอยู่ที่สังคม คือ เป็นการพัฒนาสังคมให้ดีขึ้น ต่างจากเป้าหมายทางเศรษฐกิจที่เป็นผลกำไร อย่างไรก็ตาม ธุรกิจที่ดำเนินตามหลักความพอเพียงก็สามารถเติบโตและมีความสามารถในการแข่งขันได้ ความสามารถในการแข่งขัน หมายถึง การมีผลิตภาพสูง โดยการมีต้นทุนต่ำ หรือสร้างมูลค่าเพิ่มได้สูง การใช้หลักความพอเพียงในการดำเนินธุรกิจจะทำให้ตัดสินใจอย่างรอบคอบในการใช้จ่ายและการลงทุน ไม่ลงทุนเกินตัว จึงช่วยให้ธุรกิจสามารถควบคุมต้นทุนในการผลิตสินค้าและบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงตอบโจทย์ของการมีต้นทุนต่ำ ในขณะเดียวกัน ธุรกิจแบบพอเพียงก็สามารถสร้าง Value Creation ของสินค้าและบริการที่สูงได้ด้วย ซึ่ง “Value” ในที่นี้ หมายถึงทั้งคุณค่าและมูลค่า โดยการดำเนินธุรกิจแบบพอเพียงให้ความสำคัญกับคน ไม่ได้มองคนทำงานในองค์กรเป็น “แรงงาน” ในลักษณะที่เป็นปัจจัยการผลิต แต่ให้คุณค่ากับความเป็นคน ยอมรับในศักยภาพของคน จึงนำไปสู่การสร้างคุณค่าร่วมกันและความผูกพันที่แน่นแฟ้นของคนในองค์กร พัฒนาเป็นทุนทางสังคม นอกจากนี้ ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาศักยภาพของคน ทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม สังคมกลายเป็นภูมิปัญญาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิด “ความเก่ง” ภายในขององค์กร หรือที่ตามหลักเศรษฐกิจแข่งขัน เรียกว่า “สมรรถนะ” องค์กรสามารถนำมาใช้พัฒนาสินค้าและบริการที่มีคุณภาพให้กับผู้บริโภคและสังคม และส่งผลให้เกิดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืนได้^{๑๐}

กรณีของนางฟองคำ หล้าปินตา เจ้าของธุรกิจกระดาษสา “บ้านอนุรักษ์กระดาษสา” ในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ประกอบการธุรกิจที่ใช้หลักความพอเพียงในการดำเนินธุรกิจมาตลอดระยะเวลา ๔๐ ปี สามารถพัฒนาให้ธุรกิจเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน นางฟองคำได้เผชิญเหตุการณ์ที่เป็นบทพิสูจน์หลักคิดที่ยึดมั่นในความพอเพียงมาหลายเหตุการณ์ เช่น ในช่วงที่ธุรกิจรุ่งเรือง มีโอกาสขยายกิจการให้ใหญ่ขึ้น แต่เลือกที่จะขยายกิจการด้วยเงินจากผลกำไรที่ตนเองสะสมไว้เท่านั้น การตัดสินใจเช่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงหลักคิดที่มุ่งให้ธุรกิจพึ่งพาตนเอง มากกว่าการเติบโตอย่างก้าวกระโดด นอกจากนี้ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนในท้องถิ่น มากกว่าการเพิ่มผลผลิตเพื่อให้ได้ผลกำไรมากขึ้น เห็นได้จากช่วงที่กิจการเริ่มขยายตัว บริษัทสามารถซื้อเครื่องจักรมาใช้แทนที่คนในการผลิตสินค้าเพื่อให้ผลิตได้มากขึ้นเร็วขึ้น แต่เลือกที่จะใช้แรงงานในการผลิต และมุ่งพัฒนาทักษะฝีมือของพนักงานที่เป็นคนในท้องถิ่น เพื่อให้คนเหล่านี้มีทักษะความรู้ในการประกอบอาชีพ ทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น และปลูกฝังทัศนคติในหลายประเด็น เช่น การรักษาสมดุของธรรมชาติในการปลูกต้นสา การผลิตที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยผลิตกระดาษสาที่ใช้สีจากธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี รวมทั้งความซื่อสัตย์และยึดมั่นในการสร้างงานที่มีคุณภาพมาตรฐานสำหรับผู้บริโภคอีกด้วย

การดำเนินธุรกิจของนางฟองคำซึ่งมีมาต่อเนื่องเป็นระยะเวลา ๔๐ กว่าปี และผ่านบทพิสูจน์ทางธุรกิจได้หลายครั้ง สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดที่ยึดมั่นในหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างแท้จริง ปัจจุบันธุรกิจเติบโตก้าวหน้า สร้างงานสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนใกล้เคียง มีคนงานถึง ๔๐๐ คน และผลิตภัณฑ์ของบ้านอนุรักษ์กระดาษสาได้รับความเชื่อถือจากลูกค้า และสามารถส่งไปยังตลาดต่างประเทศหลายแห่งกว่าร้อยละ ๘๐ ของผลิตภัณฑ์ทั้งหมด

^{๑๐} ศิริกุล เลากัยกุล (๒๕๕๐) ได้อธิบายถึงการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสร้างแบรนด์ของธุรกิจ ซึ่งทำให้ธุรกิจมีความสามารถในการแข่งขันสูงขึ้น โดยได้กล่าวว่า “...ขอยืนยันว่า ‘ความพอเพียง’ ไม่ได้ทำให้โอกาสในการทำงานน้อยลง ไม่ได้ทำให้มีจุดอ่อนในการแข่งขัน ไม่ได้ทำให้คุณภาพของงานถดถอย แต่ทำให้มีโอกาสเลือกทำในสิ่งที่ตรงกับความถนัด ทำให้มีโอกาสสร้างจุดขายให้ชัดเจน ทำให้มีโอกาสพัฒนาคุณภาพที่สมบูรณ์แบบ ทำให้มีความสุขอย่างยั่งยืน ...ครบหมดทั้ง Competency, Competitiveness, Customer Satisfaction และ Contentment...”

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อมกับเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีธุรกิจกระดาษสา (บ้านอนุรักษ์กระดาษสา)

“บ้านอนุรักษ์กระดาษสา” เป็นบริษัทที่ทำธุรกิจกระดาษสาขนาดเล็กในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนางพองคำ หล้าปันตา เป็นเจ้าของกิจการ ดำเนินกิจการมากกว่า ๔๐ ปีแล้ว ปัจจุบันมีพนักงานประมาณ ๔๐๐ คนจากชุมชนใกล้เคียง และส่งออกถึงร้อยละ ๘๐ ของสินค้าที่ผลิตทั้งหมด บ้านอนุรักษ์กระดาษสาถือเป็นตัวอย่างของธุรกิจ SMEs ที่ดำเนินธุรกิจบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสังเกตได้จากการดำเนินธุรกิจที่สะท้อนหลักคิดในหลายมิติ

เติบโตอย่างพอประมาณ-มีเหตุผล-มีภูมิคุ้มกัน

ช่วงแรกได้เปิดธุรกิจผลิตกระดาษสาในปริมาณน้อย และให้ความสำคัญกับต้นทุน โดยซื้อวัตถุดิบจากชุมชนใกล้เคียง และใช้แรงงานในครัวเรือนเพื่อขายในตลาดเชียงใหม่ เมื่อตลาดกระดาษสาเริ่มเติบโต นางพองคำต้องการขยายกำลังการผลิตเพื่อสร้างรายได้ให้คนในชุมชนด้วย จึงเปิดอบรมการทำกระดาษสาให้ชาวบ้าน และรับซื้อวัตถุดิบในชุมชนใกล้เคียง เมื่อขยายกำลังการผลิตมากขึ้น เริ่มเกิดปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบ จึงจ้างคนในท้องถิ่นปลูกต้นสา

เมื่อธุรกิจเฟื่องฟู มีหลายธนาคารยื่นข้อเสนอเงินกู้ แต่นางพองคำได้ปฏิเสธ จนถึงปัจจุบันก็ไม่เคยกู้เงินมาใช้ในการดำเนินธุรกิจเลย มีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างเป็นระบบ เป็นค่าจ้างและซื้อวัตถุดิบ รายได้ที่หักค่าใช้จ่ายจะถูกนำไปออมเป็นกองทุนป้องกันความเสี่ยง และลงทุนขยายกิจการ ต่อมาเมื่อกิจการเติบโตดีขึ้น จึงขยายตลาดไปต่างประเทศ และผลิตสินค้าที่หลากหลาย เพื่อกระจายความเสี่ยง จากสินค้า ๑๐๐ ชนิด เป็น ๑,๐๐๐ ชนิด

รักษาสมดุลของผลกำไร-สังคม-สิ่งแวดล้อม

การดำเนินธุรกิจด้วยการพยายามรักษาสมดุลกับธรรมชาติและสังคม หลายครั้งที่ปฏิเสธคำสั่งซื้อสินค้า ด้วยเหตุผลที่ว่า การผลิตกระดาษสาขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ต้องใช้เวลา ใช้แสงอาทิตย์ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน ดังนั้น การผลิตตามกำลังความสามารถและสถานะของธรรมชาติ โดยเน้นความเป็นธรรมชาติ ไม่ให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ โดยใช้สัจจากธรรมชาติมาใช้แทนสีเคมี และกำจัดน้ำเสียที่ง่ายไม่ซับซ้อน แต่มีประสิทธิภาพ โดยผ่านกระบวนการบำบัดเป็นน้ำสะอาดที่สามารถใช้เลี้ยงปลา ไม่ส่งกลิ่นเหม็นและไม่สร้างมลภาวะต่อชุมชน และได้รับคำแนะนำจากสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นผลิตพลังงานความร้อนโดยใช้ก๊าซจากของเสียที่เกิดขึ้นในกระบวนการผลิตสินค้า

พัฒนาด้วยความรู้คู่คุณธรรม

ด้วยความยึดมั่นและเข้มงวดกับหลักคุณธรรม จริยธรรม รวมทั้งการให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งผู้ขายวัตถุดิบ พนักงาน ลูกค้า และชุมชน นางพองคำได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยเน้นการผลิตกระดาษสาที่ใช้แรงงานคนเป็นหลัก ไม่ใช่เครื่องจักร เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของแรงงานทั้งในด้านทักษะความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม และสังคมเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งส่งเสริมให้พนักงานรู้จักการเก็บออม และยึดมั่นในการรักษาคุณภาพมาตรฐานของสินค้าอย่างต่อเนื่อง และไม่เอาเปรียบหรือคดโกงผู้บริโภค

ที่มา : โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประจำปีประเทศไทย (๒๕๕๐) รายงานการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐ : เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน, หน้า ๕๗-๕๘

โดยสรุป บทความนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับธุรกิจที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจแข่งขันในปัจจุบันได้ เพียงแต่ธุรกิจจะต้องปรับเปลี่ยนหลักคิดการดำเนินธุรกิจจาก “แข่งแบบไม่แข่ง” มาเป็น “แข่งแบบพอเพียงและแบ่งปัน” จะนำไปสู่ความสามารถในการแข่งขันอย่างยั่งยืนของธุรกิจในท้ายที่สุด ♦♦♦♦♦

เอกสารอ้างอิง

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ประจำปีประเทศไทย (๒๕๕๐) รายงานการพัฒนามนุษย์ของประเทศไทย ปี ๒๕๕๐: เศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาคน

ณรงค์ ธนวิภาส (๒๕๔๙) *หลักเศรษฐศาสตร์อย่างง่าย*, กรุงเทพฯ : บริษัท คิวพรีนซ์ แมเนจเม้นท์ จำกัด

เดลินิวส์ ฉบับวันอังคารที่ ๖ กันยายน ๒๕๕๔, หน้า ๑ และ ๑๕

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (๒๕๕๔) *เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ*, ปาฐกถาธรรม ณ หอศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันพุธที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๑, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เมตตาพร

พระมหาสมพงษ์ สุนตจิตโต (๒๕๕๔) ‘กระบวนการสร้างความรับผิดชอบสากล (ยูอาร์) ขององค์กรภาคธุรกิจที่รับผิดชอบต่อสังคม (ซีเอสอาร์) ด้วยการเปลี่ยนแปลงภายใน: The Building Process of Universal Responsibility (UR) of Corporate Social Responsibility (CSR) by Inner Transformation’, *พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ*, รวมบทความประชุมวิชาการทางพุทธศาสนานานาชาติ ครั้งที่ ๘ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญสากลของโลก ๑๒-๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๔, หน้า ๗๖๕-๗๘๕

วิทยากร เชียงกูล และพรภิรมณ์ เอี่ยมธรรม (๒๕๔๗) *อธิบายศัพท์เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, หน้า ๔๗

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๔) *จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง...สู่การปฏิบัติ*, กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๔) *ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับสังคมไทย*, ปาฐกถาพิเศษ โดย ดร.อำพน กิตติอำพน เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, กรุงเทพฯ: เพชรรุ่งการพิมพ์

ศิริกุล เลากัยกุล (๒๕๕๐) *สร้างแบรนด์อย่างพอเพียง (Sufficiency Branding...Sustainable Brand)*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผู้จัดการรายสัปดาห์

Martin, Xavier S.I et al. (๒๐๑๐) ‘The Global Competitiveness Index ๒๐๑๐-๒๐๑๑: Looking Beyond the Global Economic Crisis’, *The Global Competitiveness Report ๒๐๑๐-๒๐๑๑*, World Economic Forum, Switzerland

Porter, M.E. (๑๙๙๐) *The Competitive Advantage of Nations*, New York: The Free Press.

Stanford, J. (๒๐๐๘) *Economics for Everyone: A Short Guide to the Economics of Capitalism*, London: Pluto Press

พัฒนาการของการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นริสา พิชัยวรุตมะ*

บทนำ

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒^๑ (พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๕) ระบุเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า “หลักการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงที่ประชาชนชาวไทยได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นปรัชญาของการดำรงชีวิตด้วยทางสายกลาง มีผลตั้งแต่ระดับปัจเจกครอบครัว ชุมชน ไปถึงประเทศ มีเป้าประสงค์ในการเชื่อมโยงวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองที่มีความสมดุล มั่นคง เป็นธรรม ยั่งยืน พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีหลักของความพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกัน เงื่อนไขสำคัญ เป็นความรอบรู้ คุณธรรม และความเพียร **อุดมศึกษาจึงควรเป็นผู้นำไปปฏิบัติ วิเคราะห์ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ รวมทั้งประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติของผู้เรียนในระดับต่าง ๆ นำไปสู่การปฏิสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมโดยรวม**”

การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงระดับอุดมศึกษา^๒

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๓ ได้สำรวจหลักสูตรและกิจกรรมการศึกษาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถาบันอุดมศึกษา โดยจัดส่งแบบสอบถามไปยังสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ ๑๐๑ แห่ง และมี ๕๖ แห่ง ตอบแบบสอบถาม มีการจัดการเรียนการสอนและอบรม จึงได้คัดเลือกหลักสูตร/รายวิชา มีเนื้อหาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นสาระสำคัญและมีการเปิดสอนอย่างต่อเนื่องแก่นักศึกษาภาคปกติของสถาบัน๒๖หลักสูตร/รายวิชาใน๑๔สถาบันพร้อมทั้งสำรวจข้อมูลเชิงลึกโดยสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนและเข้าสังเกตการณ์ในชั้นเรียนบางแห่ง และจัดประชุมกลุ่มย่อยอาจารย์ผู้สอนเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และระดมความคิดเห็นร่วมกัน พบว่า สถาบันอุดมศึกษาจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ระดับปริญญาตรีถึงปริญญาเอก ในระดับปริญญาตรี ๑๖ รายวิชา ๒ หลักสูตร ปริญญาโท ๖ รายวิชา ๑ หลักสูตร และปริญญาเอก ๑ รายวิชา รวมทั้ง ๓ ระดับเป็น ๒๓ รายวิชา ๓ หลักสูตร วิชาที่สอนมี ๒ ลักษณะ ดังนี้ เป็นหัวข้อหนึ่งใน ๙ วิชา และเป็นวิชาใหม่เฉพาะด้าน ๑๔ วิชา ส่วนหลักสูตรที่สอนเป็นหลักสูตรใหม่ที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ในสาขาวิชา หรือศาสตร์ด้านนั้น ทั้ง ๓ หลักสูตร ด้านการเลือกเรียน พบว่า ๓ ระดับ ดังนี้ (๑) เป็นวิชาบังคับ ๑๐ วิชา (๒) เป็นวิชาเลือกบังคับแบบมีเงื่อนไข ๔ วิชา และ (๓) เป็นวิชาเลือกเสรี ๑๒ วิชา เมื่อนำวิชาและหลักสูตรการเรียนการสอนทั้งหมดมาจัดกลุ่ม สามารถจัดกลุ่มวิชา/หลักสูตร ได้เป็น ๕ กลุ่ม กลุ่มที่มีมากที่สุด ได้แก่ กลุ่มวิชาพื้นฐาน ๗ วิชา และ กลุ่มเศรษฐศาสตร์ ๗ วิชา รองลงมา ได้แก่ กลุ่มเกษตรและสิ่งแวดล้อม ๔ วิชา กลุ่มปรัชญา ๓ วิชา และกลุ่มประยุกต์ในวิชาชีพ ๒ วิชา ๓ หลักสูตร

*นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ

^๑สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ (พ.ศ.๒๕๕๑-๒๕๖๕) , กันยายน ๒๕๕๐

^๒หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่สถานศึกษาจัดขึ้นทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และพัฒนานตนเองไปใน ทิศทางที่เหมาะสม (กรมวิชาการ, ๒๕๓๔) . การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การทำให้หลักสูตรที่มีอยู่แล้วดีขึ้นหรือทำให้สมบูรณ์ขึ้น และ/หรือการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย (สจัด อุทรานันท์, ๒๕๓๒) การบริการทางวิชาการ <http://www.stou.ac.th/thai/offices/Oaa/cur/services/index๒.htm>

^๓สถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. โครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง , ๒๕๕๓ (ปัจจุบัน ได้จดทะเบียนเป็นมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) ภายใต้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) เพื่อทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดผลในทางปฏิบัติ)

หากลุ่มวิชาสำคัญที่มีการจัดการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๑. กลุ่มวิชาพื้นฐาน

เป้าหมาย มุ่งปูพื้นฐานความรู้ให้แก่นักศึกษาทุกคนในทุกสาขาวิชาให้สามารถนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสถานภาพของตนเองในทุกช่วงชีวิต

การเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนให้กับนักศึกษาทุกสาขาวิชาในระดับปริญญาตรี ใช้การเรียนการสอนที่ใช้กิจกรรมสร้างให้นักศึกษาเรียนรู้และเข้าใจถึงแก่นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความไม่พอเพียงในเรื่องต่างๆ ใช้ประโยชน์ในการทำงานบริการทางวิชาชีพ ใช้เป็นแบบอย่างในการทำงานเพื่อตอบสนองสังคมและการดำเนินชีวิตส่วนตน พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าให้กับสังคม บางมหาวิทยาลัยออกแบบเนื้อหาวิชาที่เหมาะสมกับสถานการณ์และภูมิสังคมอาทิพื้นที่ภาคใต้ ซึ่งมีมหาวิทยาลัยในพื้นที่สามารถใช้เป็นต้นแบบจัดการเรียนการสอนในรูปแบบเดียวกันได้

โครงสร้างรายวิชา/หลักสูตร ประกอบด้วย ความเป็นมาและความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพระราชดำริและหลักการทรงงาน การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ และด้านต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาเฉพาะตามสาขาที่เรียน วิชาเฉพาะตามสาขาที่เรียนกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

๒. กลุ่มวิชาเศรษฐศาสตร์

เป้าหมาย ให้นักศึกษาเข้าใจและตระหนักถึงแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ ตลอดจนการทำงานในวิชาชีพและการดำเนินชีวิตในอนาคต

การเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ๕ วิชาและปริญญาโท ๒ วิชา ใช้การเรียนการสอนที่สร้างความตระหนักและความเข้าใจด้วยการให้ทำกิจกรรมที่ฝึกฝนตัวเอง เช่น วิเคราะห์บัญชีรายรับรายจ่าย การบันทึกความดีตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้นักศึกษาสรางนึสัยและใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของนักศึกษาต่อไปในอนาคต และศึกษาความสัมพันธ์และวิวัฒนาการของสังคมและระบบเศรษฐกิจต่างๆของโลก รวมทั้งประวัติการพัฒนาเศรษฐกิจไทย นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ยุคใหม่ ที่มีแนวคิด “การใช้ทุนที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด” เพื่อให้นักศึกษาได้เห็นถึงการประยุกต์ใช้ในแนวทางที่เป็นจริงและสามารถนำไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานในวิชาชีพของตน

โครงสร้างรายวิชา/หลักสูตร ประกอบด้วย การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย ความเป็นมาและความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โครงการพระราชดำริและหลักการทรงงาน การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับ และด้านต่างๆ ความสัมพันธ์ระหว่างเกษตรทฤษฎีใหม่และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ การบริหารความเสี่ยง ธรรมาภิบาล และนโยบายสาธารณะ

๓. กลุ่มวิชาเกษตรและสิ่งแวดล้อม

เป้าหมาย ให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ เกิดความรักและตระหนักถึงความสำคัญของอาชีพเกษตรกร รวมทั้งเข้าใจถึงการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ๕ วิชาและปริญญาโท ๒ วิชา ใช้วิธีการเรียนรู้ทฤษฎีควบคู่ไปกับการปฏิบัติทดลอง ตามขั้นตอนเกษตรทฤษฎีใหม่จนเกิดผลผลิตจริง เพื่อให้นักศึกษาสามารถนำไปดำเนินการได้ด้วยตนเอง ใช้ความรู้ไปประกอบอาชีพได้เมื่อจบการศึกษา สร้างความเข้าใจและเกิดจิตสำนึกตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้กับการทำงานการประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม รวมไปถึงการกำกับมาตรฐาน คุณภาพ การผลิต การตลาดให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและเกิดความยั่งยืน ใช้การเรียนสร้างจิตสำนึกในแนวทางการเกษตรที่ปลอดภัยกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม

โครงสร้างรายวิชา/หลักสูตร ประกอบด้วย ความสำคัญและขอบเขตของระบบเกษตร การเกษตรเชิงระบบ เกษตรยั่งยืน เกษตรทฤษฎีใหม่ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การประยุกต์ใช้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ในแต่ละท้องถิ่น ความสัมพันธ์ของระบบนิเวศน์เศรษฐกิจและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาที่ยั่งยืน

๔. กลุ่มวิชาปรัชญา

เป้าหมาย มุ่งพัฒนาพื้นฐานจิตใจของนักศึกษาให้เข้าใจและเรียนรู้ถึงสภาพความเป็นจริงในโลกของการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขในอนาคตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ๒ วิชา เน้นการนำแนวคิดเชิงพุทธมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้ตระหนักถึงศีลธรรมและหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่อยู่เบื้องหลังปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นแนวคิดและวิธีการปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขในการดำเนินชีวิต โดยสอนให้ยึดมั่นในความสันโดษ ชี้ให้เห็นหลักการทุนนิยมที่ไม่เหมาะสมต่อการบริโภคมากเกินไปจนนำไปสู่ปัญหาสังคม เป็นแนวทางที่ชี้ให้เห็นการพัฒนาที่กว้างขวาง นอกเหนือจากทฤษฎีทุนนิยม โดยเฉพาะแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืน และเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นหลักการที่สอดคล้องกันในทุกศาสนา โดยใช้การปฏิบัติฝึกสมาธิเป็นเครื่องมือในการฝึกฝนให้มีสติสัมปชัญญะในการตัดสินใจและปฏิบัติตนทั้งในการประกอบอาชีพ และการดำเนินชีวิต รวมทั้งสร้างความเข้าใจผ่านวิวัฒนาการของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือแนวคิดของนักคิดสำคัญของโลก

โครงสร้างรายวิชา/หลักสูตร ประกอบด้วย ความเป็นมาและความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับคำสอนในพระพุทธศาสนา การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับชีวิตและสังคม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับกระแสโลกาภิวัตน์ เศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ และแนวคิดของนักปรัชญาต่างๆ

๕. กลุ่มวิชาประยุกต์ในวิชาชีพ

เป้าหมาย สร้างความรู้ ความเข้าใจ และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักศึกษาให้สามารถนำความรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในแต่ละวิชาชีพทั้งในการทำงานและการดำเนินชีวิต

การเรียนการสอน จัดการเรียนการสอนในระดับปริญญาตรี ๓ วิชาและปริญญาโท ๒ วิชา โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสร้างจรรยาบรรณในวิชาชีพให้กับนักศึกษา มีคุณธรรมประจำตน มีความถูกต้องเที่ยงตรง มองประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก สร้างจิตสำนึกตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่น และทำงานร่วมกับชุมชน นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักคิดในทุกเรื่อง และใช้เกษตรทฤษฎีใหม่เป็นหลักปฏิบัติร่วมกับพัฒนาความรู้ในวิชาชีพท่องเที่ยว เพื่อให้มีทางเลือกในการทำงานบริการท่องเที่ยว หรือเป็นผู้ประกอบการการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นควบคู่การเกษตร ที่ดำเนินตามเกษตรทฤษฎีใหม่ ใช้วิธีการเรียนรู้ซึมซับหลักคิด หลักปฏิบัติจากโครงการในพระราชดำริ และหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อนำมาประยุกต์ ถอดหลักการเบื้องหลังการทรงงานเป็นแนวทางในการออกแบบหลักสูตรการศึกษาให้กับนักเรียนในพื้นที่ที่บริหารงาน

โครงสร้างรายวิชา/หลักสูตร ประกอบด้วยความเป็นมาและความหมายของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง วิชาชีพตามสาขาวิชา การประยุกต์ใช้ในวิชาชีพ เช่น บัญชี การจัดการการท่องเที่ยว การบริหารโครงการ และการจัดการการศึกษา เป็นต้น

บทสรุป

การเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมหาวิทยาลัย แม้จะมีความหลากหลาย แตกต่างกันไป แต่ทุกวิชามีวัตถุประสงค์และเป้าหมายทางการศึกษาที่เหมือนกัน ในการสร้างความตระหนัก เข้าใจถึงความสำคัญและคุณค่าของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อย่างถูกต้องชัดเจน ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ทั้งในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพในทุกช่วงชีวิต เนื้อหาการสอนของทุกสถาบันมีลักษณะคล้ายกัน ทั้งความเป็นมาและความสำคัญของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในกรณีต่างๆ แต่วิธีการเรียนการสอนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับลักษณะวิชาที่เปิดสอน ภูมิหลังและความคาดหวังของนักศึกษา ทำเลที่ตั้งของมหาวิทยาลัยหรือภูมิสังคมของพื้นที่ และนโยบายการศึกษาของแต่ละสถาบัน

การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมหาวิทยาลัย เป็นแนวทางสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้นำในการน้อมนำปรัชญาไปปฏิบัติและขยายผลสู่ชุมชนและสังคมโดยรวมตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ๑๕ ปี ฉบับที่ ๒ อย่างไรก็ตาม การเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีเพียงครั้งหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ จึงควรเสริมสร้างเครือข่ายการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยที่มีการเปิดสอนอย่างต่อเนื่อง โดยอบรมและพัฒนาความรู้ของคณาจารย์ผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนในสถาบันเหล่านั้นให้เข้มข้นยิ่งขึ้น สามารถเป็นแม่ข่ายขยายผลไปสู่มหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้เคียงกันได้ รวมทั้งพัฒนาสื่อประกอบการเรียนการสอนที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนได้อย่างน่าสนใจและมีความหลากหลาย และสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับศาสตร์ต่างๆในเชิงลึกได้ต่อไป ♦♦♦♦

ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา

ภาราร จันทรัฐสุวรรณ*

ผลการสำรวจการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มต่าง ๆ ที่สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดำเนินการด้วยการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ ๑,๐๐๐ ชุด ไปยังกลุ่มชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มเกษตรกร กลุ่มธุรกิจชุมชนและวิสาหกิจชุมชน ภาคธุรกิจเอกชน สถานศึกษาพอเพียงแบบอย่าง ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสำรวจรูปแบบ ปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ปัญหา และแนวทางการขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญา ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล จากแบบสอบถามกลุ่มเป้าหมายที่ส่งกลับมา ๓๘๓ ชุด มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ

รูปแบบและการประยุกต์ใช้ปรัชญา

วัตถุประสงค์การประยุกต์ใช้ปรัชญา ของกลุ่มเป้าหมาย ส่วนใหญ่มุ่งให้สมาชิกกลุ่มนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีคุณธรรม และจริยธรรมร้อยละ ๕๘.๔ รองลงมาเพื่อลดรายจ่าย สร้างรายได้ และแก้ปัญหาหนี้สินร้อยละ ๒๓.๐ และเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญา ให้แก่ผู้เรียนและผู้ฝึกอบรมร้อยละ ๖.๒ ขณะที่วิธีการประยุกต์ใช้ปรัชญา ดำเนินการโดยรวมกลุ่มคนในหมู่บ้านและชุมชนทำผลิตภัณฑ์ในครัวเรือน จากวัตถุดิบในพื้นที่ไว้ใช้เองและพัฒนาต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ร้อยละ ๒๕.๖ รองลงมาเป็นการจัดการเรียนการสอน และให้สถานศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เกี่ยวกับปรัชญา ร้อยละ ๑๙.๐ และดำเนินธุรกิจที่คำนึงถึงคุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ และความโปร่งใสร้อยละ ๑๐.๗

ผลจากการประยุกต์ใช้ปรัชญา ที่เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมาย พบว่า เกิดความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการออม และดำเนินชีวิตตามปรัชญา เพิ่มขึ้น สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้เพิ่มขึ้น และรายจ่ายลดลง มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกกับผู้นำกลุ่ม มีจิตอาสา และรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้น สถานประกอบการมีความน่าเชื่อถือ มีภาพลักษณ์ที่ดี และได้รับรางวัลหรือเกียรติบัตรรับรองเพิ่มขึ้น สามารถเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจ และฝึกอบรมเกี่ยวกับปรัชญา ได้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่าเป็นประโยชน์ที่ต้องเน้นคุณธรรมเป็นเงื่อนไขสำคัญที่สมาชิกกลุ่มต้องได้รับการเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ให้มีความซื่อสัตย์ สุจริต รู้ รัก สามัคคี ไม่โลภ ไม่ตระหนี่ และรู้จักแบ่งปันให้ผู้อื่น

ตารางที่ ๑ การเปลี่ยนแปลงระดับมากที่สุด ๓ อันดับแรก จากการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา

	กลุ่มเป้าหมาย (ร้อยละ)						
	ชุมชน ศก.พอ เพียง	เกษตรกร	ธุรกิจ ชุมชน/ วิสาหกิจ ชุมชน	ธุรกิจ เอกชน	สถาน ศึกษาพอ เพียง	ศูนย์ ปราชญ์ชาว บ้าน	ศูนย์เรียนรู้ ศก. พอเพียง
๑ การพึ่งพาตนเองมากขึ้น		๔๖.๒				๕๒.๒	
๒ การฝึกอบรม/การสอนภายในองค์กร/กลุ่มอย่างต่อเนื่อง						๔๙.๐	
๓ การเผยแพร่/ส่งเสริม/สนับสนุนการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้						๖๐.๐	๔๔.๔
๔ การออมทรัพย์ของคนในองค์กร/กลุ่ม	๔๒.๔						
๕ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตของคนในองค์กร/กลุ่ม	๓๘.๙	๕๐.๐					
๖ การมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือ และความร่วมมือระหว่างสมาชิกของคนในองค์กร/กลุ่ม	๔๕.๒		๓๙.๓		๔๙.๒		๕๕.๐
๗ ความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นระหว่างคนในองค์กรกับผู้นำ			๓๙.๓	๓๓.๓	๔๗.๗		
๘ การนำความรู้ที่ได้ไปลดรายจ่ายหรือเพิ่มรายได้ของคนในองค์กร/กลุ่ม		๔๒.๓					
๙ การมีจิตสาธารณะ จิตอาสา และรับผิดชอบต่อสังคมภายนอกเพิ่มขึ้นของคนในองค์กร/กลุ่ม			๓๓.๓				๔๐.๐
๑๐ การได้รับรางวัล ใบประกาศเกียรติบัตรรับรองหรือยกย่อง				๓๓.๓	๔๒.๒		
๑๑ การได้รับความเชื่อถือ มีภาพลักษณ์ที่ดีขึ้น				๓๘.๕			

ที่มา : การสำรวจข้อมูลการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา ๒๕๕๔ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

* นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ปัจจัยความสำเร็จของการประยุกต์ใช้ปรัชญา

ปัจจัยที่ทำให้การประยุกต์ใช้ปรัชญา ของกลุ่มเป้าหมายประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ผู้นำและสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคี ทำงานเป็นหมู่คณะ เสียสละ ซื่อสัตย์ และมุ่งมั่น โดยเฉพาะผู้นำกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง มีความสามารถในการเรียนรู้ และทำงานเชิงรุกได้ดี สมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในการปรับปรุงการดำเนินงานของกลุ่ม และกลุ่มมีจิตสำนึกที่ดี มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า ผลผลิตสินค้าตามความต้องการของลูกค้า และรักษาคุณภาพมาตรฐานของสินค้า โดยเฉพาะปัจจัยการมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็ง เสียสละ ซื่อสัตย์ และมุ่งมั่น เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การประยุกต์ใช้ปรัชญา ประสบผลสำเร็จ จากการที่มีผู้นำเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม จะจูงใจให้สมาชิกกลุ่มปฏิบัติตาม

ตารางที่ ๒ ปัจจัยความสำเร็จระดับมาก ๓ อันดับแรก ที่ทำให้การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ

	กลุ่มเป้าหมาย (ร้อยละ)						
	ชุมชน ศก. พอเพียง	เกษตรกร	ธุรกิจ ชุมชน/วิสาหกิจชุมชน	ธุรกิจ เอกชน	สถานศึกษาพอเพียง	ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน	ศูนย์เรียนรู้ ศก. พอเพียง
๑ ผู้นำองค์กรมีความเข้มแข็ง เสียสละ ซื่อสัตย์ มุ่งมั่น	๘๒.๖	๘๘.๕			๗๐.๘	๗๗.๘	๙๔.๗
๒ ผู้นำองค์กรมีความสามารถในการเรียนรู้ ทำงานเชิงรุกได้ดี	๗๔.๘				๗๐.๘		
๓ การทำงานเป็นหมู่คณะ					๗๑.๙		๙๔.๗
๔ ความสามัคคี เสียสละ ซื่อสัตย์ มุ่งมั่นของคนในองค์กร/กลุ่ม	๗๖.๐			๘๒.๙		๗๕.๖	๙๔.๗
๕ การมีส่วนร่วมของคนในองค์กร/กลุ่มในการแก้ไข ปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอ		๘๔.๖					
๖ การรักษาคุณภาพ มาตรฐานของสินค้า			๖๖.๗	๘๕.๗			
๗ การผลิตสินค้าตามความต้องการของลูกค้า			๖๖.๗				
๘ ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า การมีจิตสำนึกของผู้ขายที่ดี		๘๔.๖	๗๗.๘	๘๖.๘		๗๗.๘	

ที่มา : การสำรวจข้อมูลการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา ๒๕๕๔ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ปัญหาอุปสรรคของการประยุกต์ใช้ปรัชญา

ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการประยุกต์ใช้ปรัชญา กลุ่มเป้าหมายมีความเห็นว่าเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจ ทั้งหลักการและการนำไปประยุกต์ใช้ และการขาดการฝึกอบรม ขณะที่บางส่วนเข้าใจว่าปรัชญา สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เฉพาะด้านการเกษตรเท่านั้น งบประมาณมีไม่เพียงพอ และบางกลุ่มไม่ยอมรับ ขาดความเชื่อมั่น และความอดทนต่อการนำปรัชญา ไปประยุกต์ใช้

ตารางที่ ๓ ปัญหาอุปสรรคสำคัญในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา

ปัญหาอุปสรรค	ร้อยละ
๑ การขาดความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งด้านหลักการและการประยุกต์ใช้ และการขาดการฝึกอบรม โดยสมาชิกบางส่วนเข้าใจว่าปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เฉพาะด้านการเกษตรเท่านั้น ดังนั้น การขับเคลื่อนการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นไปได้ช้า	๒๗.๖
๒ งบประมาณสนับสนุนและเงินทุนหมุนเวียนในการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีไม่เพียงพอ	๑๕.๙
๓ ปัญหาด้านทัศนคติ และค่านิยมของสมาชิกที่ไม่ยอมรับ ขาดความเชื่อมั่น และความอดทนต่อการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้	๑๓.๗
๔ การขาดแคลนทรัพยากร อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ บุคลากร วัตถุดิบ ในการดำเนินงานตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๑๒.๒
๕ การขาดการขยายผลการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของบริษัทไปสู่ระดับบุคลากรของบริษัท	๔.๘
๖ การขาดวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย ให้ความรู้ และคำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๔.๑

ที่มา : การสำรวจข้อมูลการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา ๒๕๕๔ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนาสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า ๑ คำตอบ

แนวทางแก้ปัญหา

แนวทางแก้ปัญหาลุทธิการประยุกตืใช้ปรัชญาฯ ที่สำคัญ กลุ่มเป้าหมายมีข้อเสนอแนะว่าควรสร้างความรู้ความเข้าใจ โดยค้นหา และเรียนรู้จากต้นแบบการประยุกตืใช้ปรัชญาฯ ที่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม สื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามหลักปรัชญาฯ ส่งเสริมภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนการประยุกตืใช้ปรัชญาฯ และพัฒนาศักยภาพของภาคีการพัฒนาให้รู้หน้าที่ของตนเองและมีส่วนร่วมในงานการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการฝึกอบรม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ตารางที่ ๔ แนวทางแก้ปัญหาสำคัญในการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา

ปัญหาอุปสรรค	ร้อยละ
๑ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยค้นหาและเรียนรู้จากต้นแบบการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เห็นผลอย่างเป็นรูปธรรม และสื่อสารประชาสัมพันธ์ให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๖๖.๙
๒ ส่งเสริมภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและเชื่อมโยงการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๑๘.๗
๓ พัฒนาศักยภาพบุคลากรในภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนให้รู้จักหน้าที่ของตนเองและมีส่วนร่วมในงานการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดการฝึกอบรมอบรม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่บุคลากร	๑๒.๔
๔ ผู้นำปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแบบอย่าง และบุคลากรมีการเรียนรู้การปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่เสมอ	๑๑.๗
๕ จัดตั้งศูนย์เรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขยายและประสานการดำเนินงานระหว่างเครือข่ายการขับเคลื่อนการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน	๖.๐
๖ จัดสรรปัจจัยการดำเนินงานการขับเคลื่อนการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เหมาะสม โดยสอบถามความต้องการของชุมชน และให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ อย่างจริงจัง เพื่อให้การแก้ปัญหาของชุมชนเป็นไปตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	๓.๕

ที่มา : การสำรวจข้อมูลการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา ๒๕๕๔ สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

หมายเหตุ : ตอบได้มากกว่า ๑ คำตอบ

ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มต่าง ๆ ชี้ให้เห็นว่าการขับเคลื่อนการประยุกตืใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในระยะต่อไปต้องดำเนินการต่อเนื่องให้เป็นรูปธรรม ทั้งการสร้างความรู้ความเข้าใจที่เข้าถึงกลุ่มต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง การเผยแพร่ต้นแบบที่มีหลายรูปแบบให้ทุกภาคส่วนได้เรียนรู้และนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสม การชี้ให้เห็นจุดแข็งของการนำไปใช้ประโยชน์และการแก้ไขจุดอ่อนที่ทำให้การนำไปปฏิบัติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะส่งผลให้ทุกภาคส่วนมีภูมิคุ้มกันและความพร้อมในการเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายในอนาคต ♦♦♦♦♦

เอกสารอ้างอิง

สำนักประเมินผลและเผยแพร่การพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, รายงานการสำรวจข้อมูลการประยุกตืใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับองค์กร กลุ่ม ศูนย์ และสถานศึกษา, (เอกสารอัดสำเนา) พฤษภาคม ๒๕๕๔

การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา ชุมชนอย่างยั่งยืน

ปรีชา ไวยะวงษ์^๑

ความเป็นมา

จากการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินานหลายพื้นที่ทั่วประเทศ ถือเป็นส่วนสำคัญที่สามารถถ่ายทอดแนวความคิดการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง ให้ราษฎรพึ่งพาตนเองได้ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ประกอบกับความสำเร็จในการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจนบังเกิดผลเป็นรูปธรรมในแต่ละศูนย์ศึกษาฯ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง^๒ จึงได้มอบหมายศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อการพัฒนานวัตกรรม และวิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จัดทำโครงการวิจัยการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ๖ แห่ง^๓ เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ศูนย์ศึกษาฯ ในอันที่จะนำไปสนับสนุนการจัดทำคู่มือการท่องเที่ยวที่มีเป้าหมายเฉพาะ สำหรับใช้เป็นสื่อประชาสัมพันธ์และให้ความรู้ความเข้าใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและตัวอย่างที่เห็นผลจริงในทางปฏิบัติกับกลุ่มผู้เข้าเยี่ยมชมทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น แต่การเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจและประเทศ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมและถูกทำลายลงอย่างรวดเร็ว ทั้งปริมาณและคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นดิน น้ำ ป่าไม้ หรือทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรเหล่านั้น หากทรัพยากรอย่างหนึ่งอย่างใดถูกรบกวน ก็จะส่งผลกระทบต่อความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมก็จะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรนำไปสู่การพัฒนาที่ไม่สมดุลและยั่งยืน ขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมประชาชนในพื้นที่ชนบททางไกลทุกภูมิภาคเป็นประจำจึงทรงทราบว่า วิถีชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยึดการเกษตรเป็นอาชีพหลักในการเลี้ยงตนเองและครอบครัว ดังนั้นเป้าหมายการพัฒนาประเทศที่สำคัญต้องทำให้ประชาชนพอมีพอกิน สามารถพึ่งตนเอง จากนั้นจึงส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นไป ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ แห่งในทุกภูมิภาคของประเทศ เป็นตัวแทนของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติแบบต่างๆ ที่มีอยู่ในแต่ละภูมิภาค เป็นสถานที่ศึกษาของการพัฒนาด้านต่างๆ และนำไปสาธิตขยายผลทดลองเพื่อหาต้นแบบแห่งความสำเร็จ เป็นศูนย์กลางการศึกษาดูงานของราษฎรที่มีความสนใจและนำความรู้ไปปรับใช้ในการประกอบอาชีพของตน เสมือน “พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติ ที่มีชีวิต” ในลักษณะ “การให้บริการเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว” เน้นการเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนนำไปปฏิบัติเองได้ เป็นการวางรากฐานให้สังคมไทยพึ่งพาตนเองและอยู่อย่างยั่งยืน ได้แก่

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ในการดำเนินงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ นอกจากแนวทางการจัดการด้านสังคม การพัฒนาที่ยั่งยืนและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับด้านอื่นๆ เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม การอนุรักษ์และจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ด้านการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น

“...การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศในอันที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน...”

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ เป็นศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนที่มีชีวิตและมีจิตวิญญาณในการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อประชาชนชาวไทยและชาวต่างประเทศในอันที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน...”

^๑ ปรีชา ไวยะวงษ์ นักวิเคราะห์นโยบายและแผนชำนาญการพิเศษ สำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ

^๒ ปัจจุบันจดทะเบียนเป็นมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

^๓ เรียบเรียงจากเอกสารรายงานฉบับสมบูรณ์ “การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา : ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ๖ แห่ง” ศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อการพัฒนานวัตกรรม วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรกฎาคม ๒๕๕๓

๑. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นศูนย์รวมของการพัฒนา ด้านการเกษตร เน้นการปรับปรุงและฟื้นฟูทรัพยากรดินและน้ำให้มีความสมบูรณ์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ในการประกอบอาชีพ

๒. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทออันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองนราธิวาส จังหวัดนราธิวาส เป็นศูนย์ศึกษาทดลองวิจัยและ ปรับปรุงสภาพป่าพรุที่เสื่อมโทรมให้สามารถนำมาใช้ทำการเกษตร ศูนย์แห่งนี้ยังเป็นต้นแบบของการพัฒนาพื้นที่พรุที่ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

๓. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรีทำการศึกษา ทดลอง ค้นคว้า วิจัย เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมด้านการประมงชายฝั่งแก่ประชาชน พร้อมทั้งอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนอันเป็นแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ทำให้สัตว์น้ำ เจริญเติบโตและเจริญพันธุ์ต่อไป

๔. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร ดำเนินการศึกษาทดลองงาน พัฒนาด้านการเกษตรสาขาต่างๆ ในพื้นที่ดินปนทราย เค็ม และขาดแคลนน้ำ แล้วนำผลการศึกษาทดลองที่ได้ผลดีไปแนะนำให้ประชาชนใช้เป็น แบบอย่าง เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

๕. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ เป็นศูนย์กลางในการศึกษา รูปแบบการพัฒนาพื้นที่ต้นน้ำลำธาร และแนวทางอนุรักษ์ป่า

๖. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จัดตั้งขึ้น เพื่อพัฒนาป่าไม้ให้เกิดความ สมดุลทางธรรมชาติและดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าที่เสื่อมโทรมให้กลับคืนเป็นป่าที่สมบูรณ์

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้ง ๖ แห่ง มีเป้าหมายเดียวกันในการเป็นศูนย์ทดลองและวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและ พัฒนาการประกอบอาชีพของราษฎร ให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยมุ่งสร้างจิตสำนึกให้รู้จักความพอเพียง พอประมาณ มีเหตุผล และมี ภูมิคุ้มกัน การดำเนินงานจะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขของความรู้และคุณธรรม การดำเนินงานภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจาก พระราชดำริมุ่งความประหยัดและเรียบง่าย ให้การดำเนินงานของศูนย์ฯ เกิดประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาให้กับราษฎร จึงจำเป็นต้องอาศัย ความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิเป็นการบูรณาการทางความคิด และ “องค์ความรู้” ด้านต่างๆ เกี่ยวกับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดเป็น “การบริหารจัดการแบบบูรณาการ”

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อพื้นที่โดยรอบเป็นหลักก่อน เพื่อ ปรับรูปแบบการใช้ทรัพยากรของชุมชนให้มีความสมดุล และให้ราษฎรรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เช่น การใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำ และการปลูกป่าโดยวิธีธรรมชาติ เป็นต้น โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีราคาแพงจากต่างประเทศ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้ถ่ายทอดแนวพระราชดำริให้แก่ราษฎรนำไปใช้ได้จริง สอดคล้องกับความพอเพียง เรียบง่าย ประหยัด และมั่นคง ผลจาก การศึกษา ทดลอง และทดสอบของศูนย์ฯ ได้ถูกนำไปขยายผลสู่หมู่บ้านราษฎรรอบศูนย์ฯ เมื่อการดำเนินงานประสบความสำเร็จ จึงขยายวงกว้าง ไปยังหมู่บ้าน หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ควบคู่กับการสร้างจิตสำนึก และความตระหนักรู้ในแง่ของคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ราษฎรตระหนักถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ให้คุ้มค่า และประกอบอาชีพที่อยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่าง เกื้อกูลและยั่งยืน ขณะเดียวกัน ก็พร้อมที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ไปสู่บุคคลอื่นต่อไป

นอกจากนี้ แนวพระราชดำริยังสอดคล้องกับหลักความมีเหตุผล โดยแก้ปัญหาหรือพัฒนาให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้ทดลองใช้และ ปฏิบัติ ทรงคำนึงถึงความเหมาะสมทั้งสภาพภูมิอากาศ สภาพภูมิประเทศ และภูมิปัญญาชาวบ้าน ทรงนำไปปรับเข้ากับแนวคิดการพัฒนาแบบ วิชาการแผนใหม่อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และให้ก้าวทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงให้ความสำคัญกับการนำ เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนา ทรงดำริให้มีการทดลอง ค้นคว้า และทำการวิจัยเพื่อให้เกิดเทคโนโลยีที่สามารถใช้งานได้จริง เรียบง่าย และพอดีกับระดับฐานะของราษฎร เหมาะสมกับแต่ละสภาพภูมิสังคมที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่

พลสำเร็จจากการพัฒนา

การพระราชทานพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้จัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” ถือ เป็นส่วนสำคัญที่สามารถถ่ายทอดแนวคิดการดำรงชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ให้ราษฎรสามารถพึ่งพาตนเองได้ ควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศอย่าง ยั่งยืน ยังผลให้เกิดแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของราษฎรที่มีความยากลำบากจากการประกอบอาชีพในพื้นที่ ที่ทรัพยากรธรรมชาติไม่เอื้ออำนวยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเป็นอยู่และฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าเดิม เป็นการทรงริเริ่มนำหลักการปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาและแก้ปัญหา ปัจจุบันศูนย์ฯ สามารถสร้างประโยชน์นานับการให้กับประเทศ นับตั้งแต่การอนุรักษ์และ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้ง ดิน น้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การสร้างงานและอาชีพให้กับราษฎรผ่านการฝึกอบรม ในศูนย์ฯ โดยเฉพาะอาชีพการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ หรือการประมง ล้วนเป็นอาชีพที่ราษฎรสามารถยึดเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต สร้างงาน ให้กับตนเองโดยไม่ต้องย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่ แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาญาณที่กว้างไกล ทรงให้ความสำคัญในการถ่ายทอดองค์ ความรู้เพื่อมุ่งขยายผลไปยังพื้นที่ที่มีปัญหา เป็นการสร้างรากฐานแห่งการประกอบสัมมาอาชีพอย่างยั่งยืน นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่าง ล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ต่อปวงชนชาวไทย ♦♦♦♦♦

รูปอักษร “พ” สีทอง เป็นศูนย์กลางอยู่ในวงกลมธงชาติไทย มีรัศมี
สีทองแผ่ออกไปสู่วงกลมสีเขียว ด้านหลังมีรั้วธงชาติเป็นรูปลูกศร
ชี้ขึ้น ด้านล่างเป็นริบบิ้นสีเขียว มีถ้อยคำว่า “มูลนิธิสถาบันวิจัยและ
พัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) หรือ Research and Development Institute of Sufficiency Economy Philosophy Foundation (RSEPF) ได้เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ และจดทะเบียนเป็นมูลนิธิเมื่อวันที่ ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๕๒ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สนับสนุนการศึกษาวิจัย การสร้างองค์ความรู้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับต่างประเทศ การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อการขับเคลื่อนและประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติในทุกระดับ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางให้หรือรับการสนับสนุนจากภาคราชการ รัฐวิสาหกิจ ธุรกิจเอกชน องค์กรประชาชน องค์กรสาธารณประโยชน์ สถาบันทางศาสนา องค์กรระหว่างประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณประโยชน์

มูลนิธิสถาบันวิจัยฯ ทำหน้าที่เป็น “ศูนย์กลาง” ในการประสานเชื่อมโยงให้มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติในทุกระดับ ทุกมิติ โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือในการนำความรู้ที่ผ่านการสังเคราะห์ให้เป็นองค์ความรู้ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน การสร้างผู้นำ/วิทยากรเศรษฐกิจพอเพียง ภาควิชาเครือข่าย ทำหน้าที่เชื่อมโยงส่งผ่านองค์ความรู้ให้เครือข่ายต่างๆ ร่วมเผยแพร่ ขยายผลนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติผ่านกิจกรรมงาน โครงการในมิติต่างๆ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตในชุมชนและสังคม

การดำเนินงานของมูลนิธิฯ มีคณะกรรมการมูลนิธิ ทำหน้าที่กำหนดนโยบายและดำเนินการตามนโยบายของมูลนิธิ ซึ่งมีนายสุเมธ ตันติเวชกุล เป็นประธานกรรมการ ผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการ ๖ ท่าน และนางสุวรรณณี คำมั่น เป็นกรรมการและเลขาธิการ ภายใต้คณะกรรมการดังกล่าว มีคณะกรรมการบริหารและขับเคลื่อนงานมูลนิธิฯ ทำหน้าที่บริหาร กำกับ ติดตามดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และแผนการดำเนินงานของมูลนิธิฯ โดยมีนายอำพน กิตติอำพน เป็นประธาน กรรมการ ๔ ท่าน ผู้จัดการมูลนิธิฯ เป็นกรรมการและเลขานุการ และนางชุตินาฏ วงศ์สุบรรณ เป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ